

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI
KATEDRA HISTORIE

Magisterská diplomová práce

Cechy v Bojkovicích

Kristýna Dočkalová

(historie – česká filologie)

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. Mgr. Jaroslav Miller, M.A., Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 17. prosince 2010.

Obsah

Úvod	4
1. Nástin vývoje cechovní organizace	10
2. Vznik cechů v Bojkovicích	25
3. Bojkovické cechy v 16. století	30
4. Bojkovické cechy v 17. století	33
5. Bojkovické cechy v 18. století	51
6. Bojkovické cechy v 19. století a na počátku 20. století	78
Závěr	100
Seznam pramenů	103
Seznam literatury	108
Resumé	111
Anotace	112

Úvod

Předkládaná práce se zabývá problematikou cechovního zřízení v podmínkách poměrně malého poddanského městečka Bojkovic, které se stalo centrem šlechtického panství v pohraničním kraji. Časově je práce zasazena do poměrně širokého rámce 16. století až počátku 20. století.

Pozornost je soustředěna na vývoj tří nejstarších řemeslnických cechů, vznikuvších v 16. století, tedy na soukenický cech, ševcovský cech a řeznický cech. Na začátku 17. století, během třicátých let 17. století a později v 18. století vznikly v Bojkovicích další cechy¹, které však do své práce nebudu zahrnovat, protože jejich pramenná základna je svým obsahem velmi podobná pramenům nejstarších bojkovických cechů a navíc nepokrývá celou dobu jejich existence, takže jejich dlouhodobý vývoj nelze postihnout. Navíc jsou tyto prameny fragmentární, nebo nejsou přístupné veřejnosti. Pouze v následující kapitole některé z nich použiji jako citace dokreslující situaci.

Proč se tedy soustředím pouze na vyjmenované cechy? Zaprvé soukenictví bylo v Bojkovicích nejrozšířenějším řemeslem a rovněž velmi prestižním. Dále prameny ševcovského cechu zase nejlépe odráží změněné funkce cechu v průběhu 18. a 19. století a řeznický cech byl specifický tím, že jeho vývoj po určitou dobu ovlivňovalo vrchnostenské privilegium². Vývoj těchto tří cechů tak lze postihnout v rozpětí více než tří století, což nám umožňuje komplexní pohled na existenci starobylé cechovní organizace, zejména na proměnu

¹ Cech krejčích (1604), cech kovářů a kolářů (1638), cech tkalců (1638), cech mlynářů, z něhož se nedochovaly téměř žádné prameny, cech kožešníků (1638), zedníků a tesařů a také cech zvěrokleštíčů, jehož fond je nepřístupný.

² Státní okresní archiv Uherské Hradiště (dále SOKA), Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 1 Privilegium na valchu pod zámekem, 1592.

klíčových funkcí cechů. Zvláště, když si uvědomíme fakt, že cechy jako takové byly formálně zrušeny v polovině 19. století. U zbývajících bojkovických cechů tento přístup není možný, protože nám to nedovoluje jejich pramenná základna.

Jak už je uvedeno výše, cílem práce je postihnout vývoj nejstarších bojkovických řemeslnických organizací v průběhu jednotlivých století a pokusit se interpretovat některé problémy související s vývojem cechů, například jak se proměňovaly cechovní funkce v průběhu 18. a 19. století, případně přetrvání cechů až do 20. století. Výzkum je zaměřen na problematiku přijímání nových členů a cechovního účetnictví, který doplňují ostatní prameny cechovní provenience. Přestože se práce zaměřuje na regionální dějiny řemeslnické výroby, považuji za nezbytné nastínit obecně vznik a vývoj cechů a tím položit základ pro výzkum, respektive pro možnost srovnání. Domnívám se, že tato struktura práce bude vzhledem k badatelskému záměru nejpřehlednější.

Cechovní problematikou obecně se v české historiografii zabývalo hned několik badatelů. Především na začátku 20. století to byl Zikmund Winter, jehož práce *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století* a *Řemesla a živnosti XVI. věku*³ posloužily jako velmi cenný zdroj informací pro teoretický úvod o vzniku, funkcích a vnitřní struktuře cechu. Vývojem cechovního zřízení v českých zemích od vzniku prvních cechů po jejich zrušení v roce 1859 se zabývali také Václav Ševčík a Richard Fišer⁴. Pro výzkum regionální cechovní problematiky jsou velmi přínosné práce Karla Doliny,

³ WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha, 1906.

WINTER, Zikmund: *Řemesla a živnosti XVI. věku*, Praha, 1909.

⁴ FISCHER, Richard: *Vývoj cechovního zřízení*, Olomouc, 1929.

ŠEVČÍK, Václav: *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*, Praha, 1926.

zejména jeho *Kronika Bojkovic*⁵. Nověji se v několika studiích a článcích některými tématy v souvislosti s cechy zabýval např. Jaroslav Marek a v poslední době také Bohumír Smutný nebo Romana Habartová.⁶ Cenným příspěvkem k cechovní problematice 17. a 18. století je studie Valentina Urfuse, ve které se autor zabývá otázkou merkantilismu a vlivem této teorie na vnímání cechů.⁷ Samozřejmě se nejedná o úplný výčet prací zabývajících se cechy a řemesly.

Práce je založena na studiu a interpretaci pramenů cechovní proveniencí uložených ve Státním okresním archivu v Uherském Hradišti v souborném fondu Cechy Bojkovice. Jako nejproblematičtější se jeví absence pramenů pro nejstarší období existence soukenického a ševcovského cechu a rovněž nesoustavnost a torzovitost jednotlivých pramenů napříč archivními fondy cechu soukeníků, ševců a řezníků.

Cechovní památky tvoří několik skupin pramenů. Především to jsou artikule a listiny stvrzující jejich platnost, popřípadě další privilegia udělená cechu vrchností. Artikule (pořádky, statuta) jsou základní cechovní písemností, organizují vnitřní chod cechu. Stanovují povinnosti a práva členů, vymezují vzájemné vztahy členů a do určité míry taky garantují kvalitu řemeslnické práce. Velký důraz je kladen na zbožnost a morálku. Kromě soukenického cechu mají všechny bojkovické cechy své artikule ve fondech dochovány. Generální cechovní patent (1731) a Generální cechovní artikule (1739) jsou

⁵ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005. Také: DOLINA, Karel: *Živnosti za cechovního zřízení v Bojkovicích*. In: *Zahrada Moravy*, roč. 4, 1927, s. 24–26, 38–41, 55–56, 68–69.

⁶ HABARTOVÁ, Romana: *Zvyky a obyčeje učňů, tovaryšů a mistrů*. In: TARCALOVÁ, Ludmila (ed.): *Zvyky a obyčeje socioprofesionálních skupin. Sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK*. Studie Slovákckého muzea, č. 10, Uherské Hradiště, 2005, s. 123–136.

MAREK, Jaroslav: *Řemeslná výroba v moravských městech v 16. století*, Sborník Matice moravské, ročník 91, Brno, 1962, s. 124–154.

SMUTNÝ, Bohumír: *Odpor cechů ke zřizování textilních manufaktur v některých moravských městech v 18. století*, in: JUROK, Jiří. (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci*, Ostarava – Nový Jičín – Příbor, 2002, s. 205–213.

⁷ URFUS, Valentin: *K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům*. In: *Právněhistorické studie*, roč. 6, 1960, s. 39–65.

státem vydané dokumenty, které sjednocovaly všechny cechovní pořádky a jsou tak jasným dokladem postupné intervence státu do cechovních záležitostí.

Další skupinou pramenů jsou knihy – knihy přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů, rejstříky řemeslníků, knihy příjmů a vydání peněz a vosku (tedy účetní knihy), knihy různých finančních příspěvků (nejčastěji kvartálních). Právě u této skupiny pramenů se potýkáme s výše zmíněnými problémy.

Ve fondu soukenického cechu jsou uloženy tři exempláře Knih přípovědí mistrů z let 1619–1722, 1725–1775 a 1776–1829.⁸ Kromě jednotlivých zápisů přípovědí mistrů do cechu, tedy za jakých okolností do cechu vstoupili a jaká byla výše vstupního poplatku, jsou v knihách i drobné pamětní zápisy, týkající se především oprav a rekonstrukcí valchy, postavníků, popřípadě pokrovů. Jelikož cechovní předpisy se podle potřeby upravovaly, jsou v těchto knihách zapsána také nová nařízení o provozu řemesla. Cech zřejmě nevedl zvláštní knihu pro přípovědi učňů, proto jsou v 17. století vedeny mezi mistrovskými přípověďmi. Podle počtu nově příchozích mistrů za rok a podle změn výše přípovědí můžeme do jisté míry vyvodit, jak cech prosperoval. Záznamy jsou však vedeny poněkud nesystematicky. Často se přípověď napsala tam, kde zrovna bylo místo bez ohledu na časovou posloupnost.

Knihy ševcovského cechu působí poněkud nepřehledně. Jsou dochovány Knihy přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů z let 1793–1834 a z let 1823–1864, které kromě přípovědí obsahují účetní záznamy. Ve druhé z nich jsou samostatně vedeny příjmy a vydání z let 1786–1825.⁹ K pramenům ševcovského cechu patří také Kniha přípovědí mistrů 1722–1840, která je však zařazena ve fondu cechu řeznického.¹⁰ Při bližším zkoumání (např. porovnáním cechmistrů pro příslušný rok

⁸ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí 1619–1722, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776 a inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

⁹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834, inv. č. 9 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863.

¹⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7 Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

v obou ceších) a pročitání zápisů se podařilo tento omyl objevit a tím zabránit chybné interpretaci tohoto pramene.

Ve fondu řeznického cechu se dochovala vůbec nejstarší kniha přípovědí. Jedná se o Knihu přípovědí učňů 1582–1666.¹¹ Přípovědi jsou zde zapisovány jednoduše bez jakýchkoliv podmínek ohledně délky učení, stravy a šacení, jak je běžné u ostatních knih přípovědí učňů. Vedle poznamenání učňů jsou zde vedeny i účetní záznamy. Dále se ve fondu řeznického cechu nachází Kniha přípovědí mistrů 1749–1837¹². Tato druhá kniha je spíše sešitek se seznamem mistrů a zápisy o přípovědích.

Přípovědní knihy doplňují tzv. rejstříky mistrů, tovaryšů a učňů, které byly zakládány až v první polovině 19. století. Ve fondu soukenického cechu nejsou rejstříky dochovány. U ševců máme k dispozici Rejstřík učňů a Rejstřík tovaryšů. Oba jsou z let 1823–1888.¹³ Řeznický cech si vedl Rejstřík mistrů z let 1770–1929, Rejstřík tovaryšů 1823–1916 a Rejstřík učňů 1828–1913.¹⁴ Podle počtu nově přijatých mistrů, tovaryšů nebo učňů si lze udělat představu o prosperitě cechu, protože do rejstříků bývala zapisována jména nových členů cechu včetně data přijetí, někdy i s celou přípovědí.

Velmi důležitým pramenem jsou účetní knihy, tedy Knihy příjmů a vydání (peněz a vosku). Jejich výpovědní hodnota byla mnohdy nevalné kvality, přesto jsou nezbytné pro zkoumání vnitřního života cechu. Bohužel ze soukenického cechu se účetní knihy nedochovaly, přesto několik zápisů tohoto typu najdeme v knihách přípovědí. Samostatné účty jsou dochovány až z 19. století a jsou dosti torzovitě.¹⁵ Ševcovský cech má nejstarší účetní knihy z poloviny 18. století a dublují se s účetními záznamy v Knize přípovědí mistrů,

¹¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

¹² SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů 1749–1837.

¹³ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 10 a 11 Rejstřík tovaryšů a Rejstřík učňů 1823–1888.

¹⁴ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 9, 10 a 12 Rejstřík mistrů 1770–1929, Rejstřík tovaryšů 1823–1916 a Rejstřík učňů 1828–1913.

¹⁵ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 20 Účty, soupisy dluhů, kvitance 1794–1905.

tovaryšů a učňů 1823–1863.¹⁶ Velmi zajímavé jsou záznamy o příjmech za pohřby a také účty pohřebního spolku obuvnického z let 1885–1891.¹⁷ Účetnictví řeznického cechu bylo vedeno současně v sedmi knihách. Souhrnně pokrývají léta 1663–1928.¹⁸ Vůbec nejstarší je Kniha příjmů a vydání z let 1663–1695. Zvlášť si cech vedl příjmy vosku v Knize příjmu vosku 1726–1805.

Poslední skupinu cechovních pramenů tvoří spisový materiál, zahrnující osobní doklady řemeslníků (nejčastěji se jedná o výuční a mistrovské listy), žádosti cechů k vrchnosti a k nadřízeným úřadům, nařízení úřadů, osobní zápisky atd. U soukeníků a ševců jsou spisy dochovány převážně z 18. a 19. století¹⁹, u ševců a řezníků také z počátku 20. století²⁰. Jsou to především žádosti k vrchnosti a k nadřízeným úřadům, soupisy mistrů a také soupisy dluhů.

Přínosem diplomové práce by měl být hlubší vhled do cechovní problematiky v kontextu malého pohraničního městečka, který by doplnil výzkum dějin panství a Bojkovic o podrobnější zpracování hospodářské problematiky řemeslnícko-zemědělského kraje.

¹⁶ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17 Kniha příjmů a vydání 1758–1818 a inv. č. 9 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863 a niha příjmů a vydání 1786–1825.

¹⁷ Tamtéž, inv. č. 18 Účty pohřebního spolku obuvnického 1885–1891.

¹⁸ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695, inv. č. 19 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802, inv. č. 20 Kniha příjmu vosku 1726–1805, inv. č. 21 Kniha příjmů a vydání 1726–1753, inv. č. 22 Kniha příjmů a vydání 1781–1869, inv. č. 23 Kniha příjmů a vydání 1827–1851, inv. č. 24 Kniha příjmů a vydání 1852–1922 a inv. č. 25 Kniha příjmů a vydání 1883–1928.

¹⁹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 16 Cechovní řády, texty přísah mistrů, funkce cechovního komisaře 1750–1829–1858, inv. č. 17 Žádosti o zřízení valchy, daně, dodávky pro vojsko, spory o náhon 1795–1896, inv. č. 18 Seznamy soukeníků a jejich majetku, seznamy tovaryšů 1800–1911.

²⁰ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 16 Různé spisy 1754–1934.

SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 14 a 15 Žádosti cechu k vrchnosti a jiným úřadům 1711–1828 a Usnesení cechu, cechmistrovská přísaha, svolání členů cechu 1777–1938.

1. Nástin vývoje cechovní organizace

Řemeslnické cechy jako organizovaná společenství řemeslníků na základě profesních a sociálních vztahů začaly vznikat ve 12. století.²¹

Podle Zikmunda Wintra se v českých zemích cechovní zřízení rozvíjí ve 14. století.²² Richard Fischer však považuje za první bezpečnou stopu existence cechů v českých zemích blíže nespecifikovanou výsadu, kterou roku 1266 udělil olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku kroměřížským vinařům. Otázkou zůstává do jaké míry lze onu výsadu považovat za doklad existence cechu. Václav Ševčík zase klade rozvoj cechovního zřízení do souvislosti se vznikem a rozšiřováním měst. Tento proces byl v českých zemích spojován především s osobností Přemysla II. Otakara, tedy opět se dostáváme do 13. století.

Mnozí autoři, kteří se cechovní problematikou v českých zemích zabývali, se shodují, že se cechy vyvinuly z takzvaných bratrstev. Tato bratrstva vznikala nejprve pro náboženské účely a vyznačovala se také jakousi sociální podporou svých členů. Zikmund Winter uvádí pro takováto společenstva označení *cecha*, *fraternitas*, *cecha fraternitatis*, *fraternitas communis*, *communitas artificium*, *cecha artificii*, *fraternitas et magisterium* atd.²³ Richard Fischer přisuzoval bratrstvům kromě náboženských či spíše bohoslužebných úkolů²⁴ také sociální aktivity. Bratrstva dávala almužny, pořádala hostiny, poskytovala ochranu před zloději a jinou podporu v nouzi. V čele bratrstev stáli

²¹ ŠEVČÍK, Václav: *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*, Praha, 1926, s. 11–13.

²² WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha, 1906, s. 63–69.

²³ Tamtéž, s. 211.

²⁴ Členové bratrstev se účastnili pohřbů zemřelých spolubratrů, pečovali o svíce na oltářích, nechávali sloužit mše za zemřelé členy bratrstev atd.

představený a starší.²⁵ V podstatě stejný názor na funkce těchto bratrstev zastával i Zikmund Winter. I on přisuzoval bratrstvům jisté náboženské účely, které cechy bezzbytku převzaly.

Označení „*cech*“ pro společenstvo řemeslníků se přeneslo z původního významu „*znamení, cejch*“ (německy *Zeichen*, latinsky *signum*), protože každé společenství tohoto typu mělo svého patrona²⁶ vyobrazeného na štítě, na korouhvi, na cechovním oltáři (pokud jej cech měl) a také na pečeti jako identifikační znak.²⁷ Zpočátku tyto praporece vlastnily pouze nejvýznamnější cechy a ostatní se k nim přidružovaly. Později už měl každý cech svou vlastní korouhev, pod kterou řemeslníci kráčeli při slavnostních průvodech.

Jaké byly vůbec důvody pro vznik řemeslnických společenstev? Částečně jsme již odpověděli v souvislosti s bratrstvy, tedy jejich náboženské a sociální aktivity. Důležitým faktorem však bylo právo na práci, kdy alespoň teoreticky měl každý mistr zajištěnu obživu. Ve 14. století povinnost vstupovat do cechu, tzv. „*cechovní přímus*“, ještě neexistovala. Až na začátku 16. století se u tovačovských soukeníků dozvídáme o zásadě, podle které měl necechovní mistr zakázán přístup k řemeslu.²⁸ Tím, že řemeslníci byli sdruženi v jednom cechu, docházelo k omezování konkurence, například vymezením práv při nákupu surovin. Mimo jiné tím byl zachován princip bratrství. Cech také poskytoval záruku kvality výrobků, které se pak dostávaly ke spotřebiteli, udržoval cenovou rovnováhu atd.

Neméně důležitou funkcí cechu bylo pečovat o morálku řemeslníků. Již od samého počátku existence cechu si členové

²⁵ FISCHER, Richard: *Vývoj cechovního zřízení*, Olomouc, 1929, s. 20.

²⁶ Například patronem soukeníků byl sv. Martin, tesařů sv. Josef, koželuhů sv. Bartoloměj s nožem a vlastní kůží v ruce.
ŠEVČÍK, Václav: *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*, Praha, 1926, s. 48–49.

²⁷ Tamtéž s. 48–49.

²⁸ WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha, 1906, s. 593.

zakládali na početnosti osobní i kolektivní. Podle Wintra „*cech vychovával člověka městského technicky i mravně, a poněvadž v městech větší část lidí náležela k stavu řemeslnému, nelze přehlídati morální i sociální vliv tohoto, když většina společnosti městské jest vázána a vedena tuhou kázní ve výchově cechovní.*“²⁹ Tuto skutečnost také dokládají cechovní artikule bojkovických soukeníků, kde jsou zakázány hazardní hry a dokonce „*když by koli mister bos chodil do krčmy, ten má dáti funt vosku do cechu.*“³⁰ Podobná nařízení najdeme ve všech pořádcích bojkovických cechů. Lpění na mravopoctnosti souvisí s pocitem jakési společenské výlučnosti.

Jednotlivé cechy se samozřejmě od sebe lišily velikostí, významem a také působností. Winter tyto organizace klasifikuje z hlediska počtu řemesel, které mohly být v cechu organizovány, a z hlediska jejich působnosti. *Prostý cech* byl ten, v němž se sdružovali mistři pouze jednoho řemesla. Z počátku však vznikaly cechy, kde bylo organizováno více řemesel – tzv. *spolucechy*. Jednotlivá řemesla zde mohla být v rovnoprávném postavení, nebo v podřízenosti. Takové spolucechy vznikaly i v Bojkovicích. Příkladem je cech kovářů a kolářů. V tomto cechu se kromě dvou zmíněných řemesel sdružovali také bednáři, stolaři, hrnčíři aj. K ševcům náleželi také koželuzi³¹. V poddanských městečkách byl podle Wintra běžný *cech všech řemesel (cech rozličného řemesla)*, který tvořili mistři několika různých řemesel, protože samostatný cech by jinak nezaložili.

Z hlediska působnosti cechu lze vymezit také *meziměstský cech*, kdy organizaci tvořili mistři z několika měst. V poddanských

²⁹ WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha, 1906, s. 724.

³⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 4 Výtah z artikulů z Uh. Brodu 1740.

³¹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, Cech ševců Bojkovice, rejstříky a knihy přípovědí.

městečkách ke konci 15. století vznikaly *cechy interlokální*. To znamená, že v jednom cechu byli sdruženi mistři z několika městeček.³²

Nad cechy stejného řemesla na venkově dohlížel tzv. *vrchní cech*. Ten venkovským organizacím propůjčoval statuta a rovněž mohl zastávat určitou poradenskou funkci.³³ Bojkovickým řemeslníkům propůjčovaly artikule uherskohradištské cechy, výjimečně cechy uherskobrodské. Nelze ale uvažovat o tom, že by tyto organizace plnily funkci vrchního cechu. To z toho důvodu, že kromě propůjčení tzv. pořádků, neexistují žádné stopy, které by dokazovaly, že by uherskohradištské potažmo uherskobrodské cechy nějakým způsobem zasahovaly do vnitřních záležitostí bojkovických cechů.

V čele cechu stáli tři až čtyři cechmistři,³⁴ ale jejich počet v průběhu doby kolísal. Protože se tyto funkce mohly dále štěpit na funkci staršího a mladšího cechmistra, byl jejich počet většinou sudý, tedy dva nebo čtyři. Zpočátku byli noví cechmistři jmenováni městskou radou, ale později si cechmistry volil cech sám. V Bojkovicích k obnovování cechu, tedy k volbě nových cechmistrů, docházelo zpravidla v době svátku Božího Těla, nebo v době masopustu (o fašanku), tedy v průběhu měsíce února. Celý cech se shromáždil v šenku nebo u jednoho z dosluhujících cechmistrů. Na úvod se vždy přečetly artikule a staří cechmistři pak předávali cechovní účetnictví, pokladnici a všechny dokumenty cechmistrům novým. Poté se konala hostina, zpívalo se a tancovalo. Částky, které vydával cech za jídlo a pití nebyly v rámci cechovního účetnictví zrovna zanedbatelné. Zvláště jednalo-li se o cechy, které byly staré a vážené, například soukeníci a řezníci, a jejich „*cechování*“ mělo

³² WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha, 1906, s. 612–613.

³³ Tamtéž s. 612–631.

³⁴ Tamtéž, s. 221–222.

prestiž. Dokládá to zápis z Knihy příjmů a vydání peněz a vosku řeznického cechu z let 1663–1695, kde se uvádí, že obnova cechu proběhla 7. února 1673 a při tomto slavnostním shromáždění se utratilo za dvanáct liber masa a dršťky dvacet sedm krejcarů, dále za dva koláče, chléb a koření na přípravu jídla cech utratil třináct krejcarů, za přípravu jídla kuchařkám a posluhování u hostiny cech vyplatil osmnáct krejcarů. Co se týkalo pití, nejčastěji řezníci konzumovali pivo a víno. Při tomto zmiňovaném obnovování cechu řezníci utratili za třicet mázů vína dva zlaté a třicet krejcarů. Tedy celkem se utratilo tři zlaté a třicet tři krejcarů.³⁵

Od druhé poloviny 18. století až do 19. století se v cechovních zápisech objevuje funkce cechovního komisaře jako jakéhosi úředního dohlázeatele nad cechovními záležitostmi. Účastnil se každoroční volby nových cechmistrů a potvrzoval, že cechovní účetnictví je v pořádku. Za tuto činnost býval cechem placen v rozmezí třicet pět krejcarů až jeden zlaté a třicet krejcarů.

Na začátku svého funkčního období museli noví cechmistři skládat přísahu. Taková přísaha se dochovala v památkách bojkovického cechu řeznického. Přísaha je nedatována. Pro ilustraci uvádím její znění:

„ Já ... přísahám Pánu Bohu všemohúcímu, Panně Marii i všem božím svatým, žie chceme v tomto našem cechmistrovském řádě na nás od celého poctivého cechu vloženém náležitě konati a spravovati, neprohlídajíc na přízeň ani na nepřízeň než všecko spravedlivě činiti řídití a nad artikulemi cechovními a pečetí dobrou pozornost míti a k zvelebení poctivého cechu činiti a konati, k tomu nám dopomáhej Pán Bůh a Matka Boží a všichni boží svatí. Amen.“³⁶

³⁵ SOKA Uherské hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řeznický, inv. č.18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695.

³⁶ Tamtéž, inv. č. 15 Usnesení cechu, cechmistrovská přísaha, svolání členů cechu 1777–1938.

Přísaha je koncipována jako modlitba. To je dokladem toho, jaký význam přikládali řemeslníci zbožnosti. Dále z přísahy vyplývají elementární povinnosti cechmistrů, respektive to, co bylo důležitou součástí činností z této funkce vyplývajících. Tedy v první řadě šlo o správu cechu. Konkrétně to byla péče o cechovní pokladnici, kde byl uložen nejen finanční obnos, se kterým cech hospodařil, ale taky se do tzv. *lody* (pokladnice) ukládaly důležité písemnosti, jež se cechu a cechovních členů bezprostředně týkaly. Mám na mysli již zmíněné artikule, nejrůznější privilegia udělená cechu vrchností a v neposlední řadě osobní doklady učňů a tovaryšů.

Při tzv. obnově cechu bylo povinností odstupujících cechmistrů „*složít počty*“, tedy provést každoroční bilanci příjmů a vydání cechovních peněz a taky vosku. Cechmistři rovněž disponovali soudními pravomocemi v rámci cechu, předsedali cechovním shromážděním atd. Jako správci cechu také dohlíželi na výkon řemesla a kvalitu výrobků.

Důležité je také poznamenat, že za „*spolubratra*“ či „*spoluúda*“ cechovního, tedy plnoprávného člena cechovní organizace, platili pouze mistři. Každý, kdo chtěl vstoupit do cechu, se musel prokázat patřičnými dokumenty. Především tzv. „*listem od rodu*“, tedy dokladem původu, a výučním listem, dokládající řádné vyučení u kvalifikovaného mistra.

Otázka původu byla velmi důležitá. Základním předpokladem pro vstup do učení a následně pro získání mistrovství byl počestný původ žadatele, to znamená, dokázat že pochází z manželského lože. Tuto podmínku najdeme ve všech bojkovických cechovních artikulech, protože cech si na počestnosti své instituce velmi zakládal. Ostatně tento fakt plyne již z cechovních zápisů, přesněji řečeno z formulací učňovských, tovaryšských a mistrovských přípovědí. Jen pro ilustraci uvádím několik příkladů:

„Léta Panie 1779, dne 5. Julius žádal uctivě poctivého cechu řeznického Josef Lupečka aby byl přijat za spoluouda a bratra atd.“³⁷

„Léta Panie roku 1784, den památný sv. Adolfa, za cechmistrů pana Jana Karáska a pana Antonína Šust, připověděl se do našeho poctivého cechu súkenického Martina Šusta syn, ...“³⁸

„Předstúpil před poctivý cech kovářský, kolářský, stolařský, hrnčířský a.t.d. pan bratr Anton Barbořík řemesla stolařského a bere do učení Josefa Haluzu“³⁹

Další podmínkou pro získání mistrovství bylo katolické vyznání žadatele. Důležitým kritériem se tato skutečnost stala po roce 1620, kdy v artikulích jednotlivých cechů je tento požadavek na prvním místě. Před tímto rokem v Bojkovicích existovaly cechy soukenický, ševcovský, řeznický a krejčovský. Zajímavé je, že ševcovský cech, jenž byl založen v roce 1568, ve svých prvních artikulích nemá výslovně uvedenu podmínku katolictví. Ale v artikulech, které cech získal roku 1631 a které jsou opisem artikulí z roku 1618 uherskohradištských ševců, je již jako první a závazný uveden požadavek katolického vyznání.⁴⁰ Ševci však šli v těchto diskriminačních opatřeních ještě dál. Dokonce žádný novokřtěnec nesměl vykupovat kůže a prodávat obuv pod trestem zabavení zboží. Také Židé nesměli na panských gruntech nakupovat kůže.⁴¹ Artikul týkající se novokřtěnců dokládá, že bojkovické cechy přejímali

³⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů 1749–1837.

³⁸ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

³⁹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí učňů a tovaryšů 1843.

⁴⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 1 a 3 Artikule 1568, 1631.

⁴¹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 3 Artikule 1631.

artikule v nezměněné podobě a některá nařízení vůbec nemusela korespondovat se situací v městečku. Novokřtělci, kteří se na jižní a jihovýchodní Moravě usazovali od dvacátých let 16. století byli velmi zručnými řemeslníky, které mnozí šlechtici na svých panstvích podporovali, zejména Lichtenštejnové. Vždyť právě Mikulov, centrum novokřtěnecké moravské komunity, patřil tomuto rodu.⁴² V roce 1622 však byli novokřtělci patentem ze země vyhoštěni a nejčastěji směřovali do severních Uher (dnešní Slovensko). Artikule, které bojkovičtí ševci získali v roce 1631 jsou doslovnou kopií artikulí uherskohradištského ševcovského cechu z roku 1618 a ty pravděpodobně odrážely dobovou situaci, tedy že novokřtělci se na Uherskohradištsku vyskytovali nebo minimálně chodili se svým zbožím na trhy do tohoto královského města ještě před jejich oficiálním vyhoštěním. O existenci novokřtěnecké sekty na Bojkovicku nemáme žádné zprávy. Podobná situace byla i u soukeníků s tím rozdílem, že původní artikule se nedochovaly a jsou známy jen artikule z roku 1631 ve formě výtahu z roku 1740. I v tomto dokumentu je na prvním místě požadavek katolického vyznání.⁴³

Kožešníci a tkalci měli navíc ještě jednu podmínku. Byl-li přijat svobodný mistr, musel se do tří měsíců oženit, jinak nesměl řemeslo provozovat.⁴⁴

Žadatel o mistrovství rovněž musel splnit povinnost prokázat řemeslo zhotovením tzv. *mistrovského kusu*. Mistrovská zkouška, původně jako doklad toho, že mistr je skutečně způsobilý kvalifikovaně provozovat řemeslo, se stávala nástrojem, jak mistrovi

⁴² PAJER, Jiří: *Sekty Moravských Novokřtělců*. In: Jižní Morava, roč. 36, č. sv. 39, 2000, s. 73.

K této problematice přispěl např. také: PÁNEK, Jaroslav: *Moravští novokřtělci*. In: Český časopis historický, roč. 92, č. 2, 1994, s. 242-256.

⁴³ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 4 Výtah z artikulů z Uherského Brodu 1740.

⁴⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech kožešníků, zedníků, tesařů Bojkovice, inv. č. 1 Artikule.

znesnadnit vstup do cechu, či mu v tom úplně zabránit. Mnohdy se stávala překážkou získat mistrovství vůbec. Zvláště v době, kdy se cechy uzavíraly a počet mistrů byl regulován⁴⁵. Zhotovit tzv. *majstrštyk* totiž musel řemeslník na vlastní náklady a zpravidla se jednalo o nákladnou a velmi náročnou záležitost. Podle artikulí bojkovického cechu kovářů a kolářů je žadatel o vstup do cechu povinnen „*předkem a nejprve vůz mistrovsky okovati a má koně okovati, ... , tehdy má tomu koni dvoje nohy vyzdvihnouti, ohledati a v nepřítomnosti toho koně čtyry podkovy udělati a když ten kůň zase přivedou, tehdy má jinej mistr staré podkovy tom koni vodtrhnouti, roh vybrati a potom ten, kdož žádá mistrem bejti, ty nový podkovy nepřiměřujíc, jakž na to náleží, přibíti.*“⁴⁶ Pokud se to napoprvé žadateli nezdařilo, měl možnost „*ty kusy ještě jednou podruhé a potřetí ukázati ... a to se jemu odepřiti nemá.*“⁴⁷ Součástí přijetí do kovářského cechu byla povinnost vypravit pohoštění pro ostatní mistry. Poté budoucí mistr musel předložit všechny náležité dokumenty a ty spolu s jeho žádostí dali cechmistři na posouzení k městské radě a „*jestliže takový vejvod Jejich milostem pánům purkmistrům a radě líbiti se bude, má přijat bejti.*“⁴⁸ Protože se jedná o doslovné znění artikulů stejného cechu v Uherském Hradišti, není jisté, zda i v Bojkovicích žádosti o vstup do cechu schvalovala rada městečka. Spíše, pokud k tomu vůbec docházelo, stvrzovala žádosti vrchnost – majitelé světlovského panství.

Téměř každý mistr směl zaměstnávat tovaryše a nebo mít v učení učně. Stávalo se ale, že jednou z podmínek vstupu do cechu, byla dohoda či spíše příkaz, že nový mistr nebude brát tovaryše ani

⁴⁵ WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha, 1906, s. 690–694.

⁴⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, inv. č. 1 Artikule 1638.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

učně. Podle Wintra cech určoval, kolik smí mistr mít tovaryšů a kolik učňů. V bojkovických ceších se však běžně s nařízením tohoto typu nesetkáváme, snad kromě ševcovského cechu, který jako podmínku vstupu do cechu v některých případech stanovil, že nový mistr po určité době nezaměstná tovaryše ani nepřijme učně (viz dále).

To, že tovaryšové neměli v cechu stejné postavení jako mistři, dokládají také snahy tovaryšů vytvářet vlastní organizace po vzoru cechu. Takový tovaryšský spolek existoval v Bojkovicích při soukenickém cechu. Pravděpodobně vznikl roku 1812, protože v témže roce obdržel artikule od podobného spolku z Valašských Klobouk.⁴⁹ Tovaryšský spolek vedl své vlastní účetnictví, dochováno je z konce 19. a začátku 20. století.

S tovaryšstvím se spojuje vandr. Z počátku nebyl vandr povinný. Vandry vznikly zřejmě z nedostatku práce v kraji, proto museli tovaryšové za prací cestovat. Až od 16. století byl vandr jednou z podmínek získání mistrovství. Povinný vandr jako předpoklad získání mistrovství byl v podstatě uzákoněn v Generálních cechovních artikulích z roku 1739.

Tovaryš si práci sjednával sám nebo za pomoci jiných tovaryšů (to byla rovněž jedna z funkcí tovaryšských spolků). Vandr, byl pro tovaryše v mnohém přínosný, protože mladý řemeslník nabyt nově zkušenosti a mohl je zúročit při své práci. Stalo-li se, že tovaryš práci nedostal, musel se odebrat jinam. Cechovní památky soukenického cechu v Bojkovicích však naznačují, že vandr byl důležitou součástí profesního postupu. Koncem 18. století bylo praxí, že každý vandrující tovaryš měl svou vandrovní knížku, kde se uvádělo vrchnostenské povolení k vandru, doba vandru a místo, kam se chce tovaryš vydat. Problémem ale byla liknavost úředníků, kteří vandrovní knížky

⁴⁹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 10 Artikule pro soukenické a houňarské tovaryše.

vydávali. Nezřídka se stávalo, že úředník zapsal pouze den a místo vystavení vandrovní knížky, tovaryšové pak vandrovali tak dlouho, dokud neměli celou knížku zaplněnou záznamy o tom, kde pracovali. Přitom vandr byl povolen pouze na tři roky. Navíc povolení k vandru do ciziny nevydávala místní vrchnost, ale krajské prezidium.⁵⁰ Vandr přesahující tři léta byl pravděpodobně rozšířeným nešvarem, který úřady nehodlaly tolerovat. Protože světlovské panství, kde se Bojkovice nacházely, leželo v pohraničí, je více než pravděpodobné, že bojkovičtí tovaryši zavítali i přes hranice do Horních Uher.

Učňové byli zcela podřízeni mistrovi. Nezřídka během doby učení u mistra bydleli a stravovali se u něj. Když učeň vstupoval do učení, muselo se tak stát před cechmistry. Všechny podmínky učení byly dopředu stanoveny mezi mistrem a rodiči učně, stejně tak poplatky za dobu učení. Pro ilustraci uvádím jeden z mnoha zápisů o vstupu do učení z památek bojkovického ševcovského cechu:

„Dne 27. prosince 1857 za cechmistra Franze Polacha staršího a Franze Opavského mladšího přijal z povolení celého cechu Vincenc Soja do učení Franze Enta na čtyry léta, tak že sobě bude matka svého syna a učně dvě léta živit a ty dvě poslední léta mistr bude povinen jeho chovat. Cechovní takse jeho matka vyplatila ... 3 zlaté.“⁵¹

Z dalšího zápisu o přijetí do učení, jenž je o šestnáct let mladší než uvedený citát, vysvítá, že poplatky respektive cena za vyučení nemusela nutně stát v penězích: 21. listopadu 1841 přijal švec Johan Polanský do učení svého bratra a za to měl podle dohody obdržet tři měřice obilí, jednu měřici žita, jednu měřici ječmene a jednu měřici

⁵⁰ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 16 Cechovní řády, texty přísah mistrů, funkce cechovního komisaře 1750–1829–1858, folio 6–7 Všeobecné zřízení od hradištského c.k. krajského ouřadu. Porovnání nepříslušenství při udělování vandrovních knížek a jich potrestání se týkající.

⁵¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 12 Kniha učňů 1857–1887, zápisy pohřebního spolku obuvnického 1875–1891.

rži hned v prvním roce učení. Navíc mistr Polanský dostal zaplaceno tři rýnské stříbra.⁵²

Velmi často musel mít učeň za sebe ručitele pro případ, že by z učení utekl. Zvláště v pozdějším období existence či spíše přežívání cechů, brali do učení mistři pouze své syny případně bratry. Řemeslo se stalo rodinnou tradicí.

Délka učení byla zakotvena v cechovních statutech. Stávalo se, že každé řemeslo mívalo jinou délku učení. Záleželo na náročnosti řemesla. Zpravidla to však bývaly dva až čtyři roky. Závaznou délkou učební doby pro jednotlivá řemesla však přesně stanovovaly artikule jednotlivých cechů a později byly sjednoceny v Generálních cechovních artikulích z roku 1739. V bojkovických ceších se učňové učili nejčastěji dva až tři, ale někdy i čtyři roky, ať už šlo o řeznického nebo o soukenického učně.

Po ukončení předepsané doby studia byl učeň za přítomnosti celého cechu vypovězen za tovaryše. Stejně jako přípověď, musel i vypovídání učeň zaplatit. U této příležitosti se rovněž pořádala hostina.

Cechovní organizace výše popsaným způsobem fungovala několik staletí. Od 16. století docházelo k dalšímu štěpení řemesel, vzrůstal počet mistrů a se cechy začaly uzavírat s cílem zvýšit výnosy. V praxi to vypadalo tak, že novým uchazečům o mistrovství byla zpřísněna kritéria a zvýšeny poplatky za vstup do cechu. Nejčastěji se uchazečům znesnadnila výroba mistrovského kusu, nezřídka se stávala zcela nemožnou, proto se ne každý z nich stal mistrem. To vedlo k nárůstu počtu tzv. *fušerů*, tedy řemeslníků, kteří provozovali řemeslo bez potřebné atestace, tedy načerno.

⁵² SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 9 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1822–1863 a kniha příjmů a vydání 1786–1825.

V poddanských městečkách bylo 16. století ve znamení intenzivního rozvoje řemeslné výroby a zakládání nových organizací.

Ale od 17. století začaly být cechy vnímány jako překážka hospodářského vývoje a zhoršilo se i postavení tovaryšů. Proto se objevovaly hlasy, aby byly cechy definitivně zrušeny. Hlavními argumenty byla tvrzení, že cechy brání zvyšování počtu odborných řemeslníků, jelikož nechtějí přijímat nové mistry (cechy se uzavřely). S tím souvisí nemožnost tovaryšů získat mistrovství. Dalším argumentem proti cechům, byl fakt, že vstup do cechu byl nákladnou záležitostí. Kromě toho, že uchazeč musel zaplatit přípovědní taxu, přichystat svačinu, ale hlavně vyrobít náročný a finančně velmi nákladný mistrovský kus a tak dále.⁵³ Od centrálního zrušení cechovní organizace bylo upuštěno z toho důvodu, že neexistovala koncepce, která by zajistila pořádek v zemi. Panovaly totiž obavy z tovaryšů, kteří byli zvláště náchylní k protestům a nepokojům.⁵⁴

Ve třicátých letech 18. století do cechovní problematiky zasáhl panovník Karel VI., když v roce 1731 vydal Generální cechovní patent, kde se upravovaly podmínky vstupu učně do učení a tovaryšské záležitosti. Byl vydán zákaz tovaryšských spolků a vlastnictví pečeti, zákaz drahých hostin při přijímání do cechu. Generální patent se věnuje také problematice zhotovování mistrovského kusu. Cech měl napříště zakázáno znemožňování získání mistrovství, vstupní poplatky nesměly být příliš vysoké a mistrovští synové, vdovy a dcery a jejich manželé neměli mít privilegované postavení. Pouze přípovědní poplatky měly být pro výše jmenované poloviční. Maximální počty mistrů a tovaryšů už nesmí cech stanovovat sám, nýbrž panovník. Zjednodušeně tento patent upravoval vztahy mezi mistry a tovaryši

⁵³ SMUTNÝ, Bohumír: *Odpor cechů ke zřizování textilních manufaktur v některých moravských městech v 18. století*, in: JURK, Jiří. (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci*, Ostrava – Nový Jičín – Příbor, 2002, s. 206.

⁵⁴ Tamtéž.

mezi cechem a vrchností a zakazoval nejrůznější nešvary, které bránily svobodnému provozování řemesla.

Sjednocující a doplňující charakter měly Generální cechovní artikule vydané v roce 1739 pro všechny cechy v českých zemích, s tím rozdílem, že cechy byly rozděleny podle významu a důležitosti měst do čtyř tříd. Přitom pro poslední dvě třídy byly tyto artikule závazné. Cechy zařazené do prvních dvou tříd směly předložit ke schválení vlastní předpisy.⁵⁵

Oba dokumenty výrazným způsobem zasáhly do autonomie cechů. Prakticky ji zrušily. Od této doby byly totiž cechovní organizace pod úředním dohledem. To dokládá také již výše zmíněná funkce cechovního komisaře, který dohlížel na administrativu a účetnictví cechů a také se účastnil volby nových cechmistrů.

Stále více sílily tendence upřednostňovat velkovýrobu před řemeslnickou prací. V roce 1751 zřídila Marie Terezie v Brně Manufakturní úřad, který měl mimo jiné dohlížet i na veškerou cechovní i necechovní výrobu.⁵⁶

Dalším výrazným zásahem do tradičního cechovního zřízení bylo v roce 1754 rozdělení všech živností do dvou skupin: policejní a komerční. V důsledku toho byla některá řemesla prohlášena svobodnými a po splnění předepsaných povinností je mohl vykonávat prakticky kdokoliv. Týkalo se to zejména textilní výroby: přadláctví, tkalcovství a plátenictví.

Během druhé poloviny 18. století a první poloviny 19. století docházelo k poměrně častému zakládání především textilních manufaktur a to zejména na Moravě. Pronikající liberalismus tak

⁵⁵ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, inv. č. 3 Generální cechovní řád a generální cechovní artikule, 1731, 1739.

⁵⁶ SMUTNÝ, Bohumír: *Odpor cechů ke zřizování textilních manufaktur v některých moravských městech v 18. století*, in: JURK, Jiří. (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci*, Ostrava – Nový Jičín – Příbor, 2002, s. 209.

pomalou, ale jistě přispíval k úplné likvidaci tradiční cechovní organizace. Obchodní a živnostenské komory zřízené v roce 1850 v Olomouci a v Brně stále více prosazovaly požadavky v duchu liberalismu, poukazovaly na nedostatečnost řemeslné výroby atd.

Tolik žádaný nový živnostenský řád z roku 1859 definitivně zrušil cechy, které měla nahradit tzv. *živnostenská společenstva*. Předpokladem získání živnostenského oprávnění již nebyla odborná způsobilost uchazeče, nýbrž kapitál.⁵⁷

Jak vysvítá z pramenů cechovní provenience, bojkovické cechy tuto změnu reflektovaly velmi váhavě. V Bojkovicích tedy cechy přetrvaly ve své původní podobě, avšak s proměněnými funkcemi, až téměř do konce první poloviny 20. století.

Za nezbytně důležité však považuji zmínit vznik a vývoj bojkovických cechů v následující kapitole.

⁵⁷ JANÁK, Jan: *Dějiny Moravy. Díl 3/1. Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918. Vlastivěda moravská*, Brno, 1999, s. 46–47.

2. Vznik cechů v Bojkovicích

V Bojkovicích byly první cechy zakládány až v 16. století, tedy v době, kdy organizování řemesel do cechů, jak už jsem popsala výše, bylo na svém vrcholu a cechy vytvářely jakýsi vlastní, vysoce autonomní, stát ve státě. Další cechy pak byly v Bojkovicích zakládány během prvních čtyřiceti let 17. století.

Proč tedy bojkovické cechy vznikaly relativně pozdě? Domnívám se, že odpověď je třeba hledat v postavení městečka v rámci světlovského panství. Jako městečko se Bojkovice poprvé připomínají v kupní smlouvě z roku 1449. Do té doby pozbývaly většího významu. Situace se změnila ve druhé polovině 15. století, kdy jeho význam rostl, a to z toho důvodu, že se Bojkovice staly sídelním městečkem vrchnosti.⁵⁸ Předpokládám, že teprve tehdy začalo z praktických potřeb do Bojkovic přicházet mnohem více řemeslníků, kteří postupně vytvořili první cechy.⁵⁹ Toto tvrzení dokládá také fakt, že 16. století bylo ve znamení zvýšené hospodářské aktivity jednotlivých majitelů panství, která se projevovala podporou řemeslné výroby v poddanských městech a městečkách.⁶⁰ A Bojkovice zřejmě nebyly výjimkou.

Všechny bojkovické cechy se kontinuálně vyvíjely až do počátku 20. století, kdy se zvolna začaly transformovat v živnostenská společenstva a během první poloviny 20. století postupně zanikly.

V roce 1511 byl založen nejstarší bojkovický cech, cech soukenický. Datum založení cechu se ale dovídáme až z mnohem mladších pramenů, protože artikule a jejich potvrzení se nedochovaly.

⁵⁸ Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 15. století nechal Ctibor z Landštějna vystavět nad Bojkovicemi hrad Nový Světlov, který měl nahradit zničený a zpustlý hrad Starý Světlov u Pozlovic.
Více: DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005.

⁵⁹ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005., s. 29–30.

⁶⁰ MAREK, Jaroslav: *Řemeslná výroba v moravských městech v 16. století*, Sborník Matice moravské, ročník 91, Brno, 1962, s. 143.

Jedním z vodítek je pozvánka na oslavu čtyřsetleté existence soukenického cechu z r. 1911, která je uložena ve fondu cechu soukeníků. Již skutečnost, že si cech připomínal výročí svého založení na počátku 20. století, je více než zajímavá.

Zřejmě v roce 1637 byly cechu vydány nové artikule soukenickým cechem z královského města Uherský Brod, které se ale rovněž nedochovaly. Máme pouze jejich mladší opis z roku 1740. A jak se dále dovídáme původní artikule i pečeť vzaly za své během třicetileté války.⁶¹

Soukenictví mělo na Moravě dlouhou tradici. Moravské sukno bylo exportním zbožím a dlouho si udržovalo poměrně vysokou kvalitu. Bojkovičtí soukeníci se svými výrobky putovali na trhy do Horních Uher, zvláště do blízkého Trenčína nebo do Nového Mesta nad Váhom.

Ačkoliv v pozdějším období to byl cech nejváženější a rovněž největší co do počtu mistrů, o vývoji soukenického cechu v nejstarším období bohužel nic nevíme, protože se nedochovaly žádné památky. Proč tomu tak je může částečně zodpovědět zápis v prvním exempláři Knihy přípovědí mistrů z let 1619–1722. Uvádí se zde, že předešlé cechovní knihy byly poničeny kvůli ukrývání se před hajduky a Němci, kteří v Bojkovicích měli pobývat okolo roku 1621.⁶²

Druhým nejstarším bojkovickým cechem byl cech ševcovský založený v roce 1568. Artikule, stejně jako většina ostatních cechů, získal od uherskohradištského cechu ševcovského. V roce 1631 byly cechu vydány nové artikule a obojí exempláře se dochovaly.⁶³ Kromě

⁶¹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 4 Výtah artikulů z Uherského Brodu 1740.

Vzhledem k tomu, že artikule byly vydány v roce 1637 a pisař se zmiňuje „o těchto nešťastných válečných letech“, usuzuji, že šlo o třicetiletou válku.

⁶² SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

⁶³ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 1 a 3 Artikule 1568, 1631.

artikulí nemáme žádné památky ze 16. a 17. století, které by nás informovaly o vývoji tohoto cechu. Otázkou zůstává, zda-li cech své zápisy vedl, či nikoliv. Neexistují, žádné náznaky jejich zničení, jak se mohlo stát u soukeníků. Proto předpokládám, že cech si své knihy vedl nedůsledně, nebo si je nevedl vůbec. Nedůslednost a chaotičnost cechovních zápisů je pro dochované prameny ševcovského cechu příznačná.

Třetím a posledním cechem vznikuvším v 16. století byl cech řeznický. Svě artikule získal v roce 1571 od stejného cechu uherskohradištského, které v roce 1575 potvrdil tehdejší majitel panství Fridrich Tetaur z Tetova.⁶⁴ Tentýž den bylo řeznickému cechu uděleno privilegium na osm masných krámů. Za toto nadání řezníci museli na zámek odvádět čtrnáct kamenů⁶⁵ přepuštěného hovězího loje.⁶⁶ Ze všech cechů, které vznikly před začátkem 17. století má řeznický cech nejlépe dochované prameny pro nejstarší období své existence.

Pro doplnění uvádím velmi stručně poznámky o založení ostatních bojkovických cechů, které jak už je zmíněno výše nebudu do své práce zahrnovat. V roce 1604 byl založen krejčovský cech. Artikule cech získal výjimečně od krejčovského cechu v Uherském Brodě. Bohužel jsou z velké části poničeny a jsou téměř nečitelné.⁶⁷ O prvních sto šedesáti sedmi letech existence cechu nemáme žádných správ a dochovaných památek není také příliš mnoho.

V roce 1638 byl založen cech tkalcovský, cech kožešnický, zednický a tesařský a cech kovářský a kolářský. Všechny cechy povolil založit hrabě Gabriel Sserenyi z Malého Sserenu a na Novém Světlově,

⁶⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 2. Potvrzení artikulí.

⁶⁵ 1 kámen = 10, 274 kg, tedy 14 kamenů = 143, 836 kg

⁶⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků, inv. č. 3. Privilegium na osm masných krámů 1575.

⁶⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech krejčích, Bojkovice, inv. č. 1. Artikule 1604.

který zároveň působil jako moravský zemský hejtman (1656–1664). Jeho úsilí podporovat hospodářský rozvoj panství byl zřejmý. Obyvatelům potvrdil starší privilegium na svobodnou pastvu na lenních gruntech a v roce 1636 ve významném privilegiu zmírnil obyvatelům Bojkovic mnohé robotní povinnosti a povolil jim mimo jiné brát dřevo z panských lesů.⁶⁸

Cech tkalcovský byl založen zásluhou Jiříka Černockého, který chodil za prací do Uherského Hradiště. Artikule tedy cech získal u uherskohradištských tkalců a tentýž rok je potvrdil majitel panství hrabě Gabriel Sserenyi. Jiřík Černocký se pak stal prvním cechmistrem.⁶⁹

Cech kovářský a kolářský své artikule získal od stejného cechu uherskohradištského a tentýž rok jej potvrdil majitel panství. Obě listiny jsou dochovány. Tento cech byl jediný, kde byl sdružen větší počet různých řemesel. Později se k nim přidali stolaři, bednáři, hrnčíři a sedláři, jak už jsem výše zmínila. Jelikož pro 17. a 18. století chybějí prameny, stejně jako u předcházejících cechů, nelze říci, kdy se tak stalo.

Cech kožešnický, zednický a tesařský původně vznikl jako samostatný cech kožešnický, což dokládají artikule uherskohradištského cechu blanašského a kožešnického, které byly uděleny bojkovickým kožešníkům. Při cechu zřejmě existoval i tovaryšský pořádek, což dokumentuje jeho účetní kniha z let 1857–1898. Kromě několika účetních knih z 19. století, zlomku opisu cechovního řádu a výučních listů nemáme k dispozici žádné jiné prameny, které by nás informovaly o bližším vývoji cechu v 17. a 18. století.

⁶⁸ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 116–120.

⁶⁹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech tkalců, inv. č. 1 Artikule 1609.

Cech zednický a tesařský vznikl jako nejmladší v roce 1832 při cechu kovářů a kolářů, ale v roce 1848 se připojil ke kožešnickému cechu. Podle Karla Doliny, bojkovického kronikáře, toto spojení dlouho netrvalo.⁷⁰ Žádné jeho památky se nedochovaly.

V Bojkovicích také existoval cech mlynářský, založený někdy v 16. století. Nedochovaly se však žádné památky a jediná cechovní kniha z roku 1751 a cechovní pečeť z r. 1572 jsou ztraceny.⁷¹

⁷⁰ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 169.

⁷¹ Tamtéž, s. 175.

3. Bojkovické cechy v 16. století

Jak je uvedeno výše, je velmi těžké, ba téměř nemožné postihnout vývoj cechů v 16. století kvůli nedostatku pramenů. Přesto se pokusím situaci demonstrovat na řeznickém cechu. Protože jako jediný cech vzniknuvší v 16. století po sobě zanechal prameny vztahující se do doby krátce po svém vzniku. Jedná se zejména o Knihu přípovědí učňů 1582–1666, artikule z roku 1571 a privilegium na osm masných krámů, které cech získal současně s artikulemi.

Pro rozvoj řemesla a potažmo celého cechu bylo klíčovým právě již zmíněné privilegium na osm masných krámů (jatek), které cech získal v r. 1575 od Fridricha Tetaura z Tetova. Toto privilegium tedy znamenalo monopol řeznického řemesla, protože jatky nesměly stát v žádné z okolních vsí, jak dokládá následující citace:

*„...totižto ve vsi Záhorovicích, ve vsi Komni, ve vsi Krhově, ve vsi Bzovém, ve vsi Pitíně, ve vsi Hostětíně, ve vsi Petrůvce, ve vsi Rodimově, ve vsi Přečkovících, ve vsi Kladné a ve vsi Žilíně, aby žádných jatek aneb masných krámů a masařů osedlých nebývalo a odnikud jinud masa v týmž městečku a svrchu psaných dědinách aby se neprodávalo, ani žádných dobytků na prodej nebylo...“.*⁷²

A tento monopol si cech udržel až do druhé poloviny 18. století.

Chtěl-li někdo nechat zabít vlastní dobytek, byl řeznický mistr povinen jim vyhovět. Uvedené privilegium stanovilo kromě práva také povinnosti řezníků, např. povinnost mít vždy dostatek hovězího, telecího i skopového masa za přiměřené ceny. Jak uvádí Dolina, jatky stály ve dvou řadách všechny pohromadě beze změny až do roku 1866, kdy Bojkovice zachvátil velký požár. Po tomto požáru již nebyly znovu postaveny a řezníci vysekávali maso doma, nebo

⁷² SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků, inv. č. 3 Privilegium na osm masných krámů, 1575.

v průjezdech jiných domů. Cech však nefungoval jako zcela autonomní organizace, protože ceny masa určovala vrchnost, nikoliv cechmistři a bez jejího svolení cech nesměl ceny zvyšovat.⁷³

Ze záznamů v nejstarší Knize přípovědí učňů z let 1582–1666 lze usuzovat, že řeznické řemeslo vzkvétalo a byl o něj nemalý zájem. Za poslední desetiletí 16. století bylo přijato nejméně třicet jedna učňů, což je na poměry malého poddanského městečka, kde se organizování řemesel do cechů teprve rozvíjelo, poměrně vysoký počet. V roce 1593 bylo přijato dokonce sedm učňů a stávalo se, že jeden mistr přijal i dva nebo tři učně za rok. Bohužel nám chybí možnost srovnání s cechem soukenickým a ševcovským, které také vznikly v 16. století.

Učňové pocházeli nejen z Bojkovic a blízkého okolí, ale také ze vzdálenějších vesnic i z míst ležících mimo světlovské panství, např. ze Šumic, Kunovic, Nivnice, Prakšic, Bánova, ale také z Drietomé⁷⁴. To může znamenat, že bojkovický cech byl vyhlášený, nebo že v okolí zmíněných vesnic se nenacházel žádný jiný. Třetí příčinou mohly být nízké náklady na vstup do učení a vyučení. Přípovědní povinnost v tomto nejstarším období existence cechu totiž činila dva funty vosku⁷⁵ a cechovní záznamy v Knize přípovědí učňů nevypovídají nic o tom, že by učňové do konce 16. století běžně platili také přípověď v penězích, jak se dělo až později. Délka učení byla stanovena v artikulích. Zpravidla činila dva roky, pokud učeň za vyučení neplatil žádnou peněžitou sumu navíc. Pokud ale učeň zaplatil za vyučení, učil se jen rok. Ovšem do konce 16. století se tak v Bojkovicích nedělo.⁷⁶

⁷³ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 163.

⁷⁴ Drietoma je vesnice ležící na území Slovenské republiky vzdálená od Bojkovic asi 14 km.

⁵¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11. Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

⁷⁵ 1 funt (libra) = cca 0,5 kg, tedy 2 funty = cca 1 kg

⁷⁶ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11. Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

Podle artikulí navíc nesměl být přijat do učení ženatý muž.⁷⁷ Toto nařízení dokládá, že vyučit se řezníkem bylo zřejmě prestižní záležitostí a o řemeslo se ucházeli i dospělí muži.

To, že se řeznický cech poměrně rychle rozvíjel souvisí patrně s tím, že zpracování a výroba potravin byla pro panství prioritou.

Jak se v tomto období vyvíjely oba starší cechy soukenický a ševcovský, jak je uvedeno výše, bohužel nemůžeme říci. Předpokládám, že vývoj probíhal podobně jako v řeznickém cechu, protože soukenictví se brzy stalo velmi produktivním řemeslem a ševcovské řemeslo si svou prestiž podrželo až do 20. století.

⁷⁷ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 1 Artikule 1571.

4. Bojkovické cechy v 17. století

Ze 17. století se dochovalo mnohem více pramenů, jak z cechu řeznického, tak i z cechu soukenického. Dochovala se Kniha přípovědí mistrů 1619–1722 pro cech soukenický, Kniha přípovědí učňů 1582–1666 pro cech řeznický a také Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695 pro stejný cech. Prameny jsou bohužel fragmentární, přesto se pokusím postihnout vývoj obou cechů.

Soukenictví se v 17. století rozvíjelo velmi zvolna, než dosáhlo svého vrcholu v 18. a v první polovině 19. století⁷⁸. Soukenické řemeslo bylo v Bojkovicích nejdůležitější výrobní odvětví. Zároveň patřilo k jednomu z nejnáročnějších. Vyrábělo se nejen vývozní sukno, ale také flanel, houně, a tzv. strakáče. Bojkovičtí soukeníci vyráběli rovněž sukna barvená (světle modrá, tmavomodrá a černá, barvená indigem).

Technologický postup výroby sukna zahrnoval několik fází. Surová vlna se musela nejprve zbavit nečistot, případně obarvit a následně promazat olejem, aby se lépe zpracovávala. Poté se vlna zpracovala do tzv. *prádlů*, které měly strukturu a tvar připomínající vatou. Tyto prádly se pak svinuly a připravily ke zpracování na kolovratu. Práci na kolovratu obstarávaly zpravidla manželky mistrů nebo najímané přadleny. Výsledným produktem byla nit navlékaná na dvanáct cívek, z nichž soukeník připravil osnovu. Tu potom navlékl na stativa a započal tak vlastní soukenickou práci. Bojkovičtí soukeníci vyráběli sukna o maximální délce 30 loktů (1 loket = 0,594 m), tak jak stanovily artikule. Hotové sukno však ještě muselo projít další úpravou

⁷⁸ DOLINA, Karel: *Živnosti za cechovního zřízení v Bojkovicích (pokračování)*. In: *Zahrada Moravy*, roč. 4, 1927, s. 55.

ve valše.⁷⁹ Bojkovičtí soukeníci měli již na konci 16. století k dispozici svou valchu, kterou získali do užívání privilegiem z r. 1592, jenž jim udělili majitelé panství Václav a Vilém Tetauři z Tetova a z Malenovic. Navíc toto privilegium soukeníky opravňovalo ke svobodnému provozování řemesla, ale také jim bylo povoleno brát si ze zámecké obory a panských lesů potřebný materiál na údržbu a provoz valchy, která byla tehdy ještě dřevěná. Za toto nadání soukeníci odváděli vrchnosti ročně patnáct zlatých ve dvou termínech, a to na sv. Jiří a na sv. Václava (tedy 24. dubna a 28. září).⁸⁰ Tyto poplatky za užívání valchy soukeníci platili ještě na počátku 19. století, ovšem ve změněné výši.

Práce ve valše byla dlouhá a náročná. Sukno se vložilo do tzv. *uňku* (žlabu), kde se máčelo a zpracovávalo údery mohutných dřevěných kladiv, která byla poháněna vodním kolem. Sukno se během tohoto procesu muselo několikrát vytáhnout, vyrovnat a znovu se valchovalo. Nakonec se polévalo teplou mýdlovou vodou, pralo se. Takto upravené ještě mokré sukno odnášel soukeník do dílny k dalšímu zpracování, kde se vyčesávalo a sušilo. Suché sukno pak postřihači zbavili přebytečných a dlouhých vlasů. Sukno se dále lisovalo, aby získalo lesk. Flanely a houně se však nelisovaly.⁸¹

Hotové sukno pak soukeníci prodávali na výročních trzích nejčastěji v Horních Uhrách – v Trenčíně, v Novém Městě nad Váhom, ale také na Myjavě – nebo v nejbližším okolí panství. Bojkovičtí soukeníci nakupovali vlnu právě na trzích v již zmíněných městech, a to nejvíce u Židů. Podle cechovního usnesení z roku 1634 a taky

⁷⁹ MIKULÁŠEK, František: *Řemeslo soukenické v Bojkovicích*, In: *Zahrada Moravy. Vlastivědný sborník pro mládež župy uherskohradištské*, č. 6, roč. 4, 1927, s. 81–82.

⁸⁰ SOKA Uherské Hradiště, *Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice*, inv. č. 1 *Privilegium na valchu pod zámekem 1592*.

⁸¹ MIKULÁŠEK, František: *Řemeslo soukenické v Bojkovicích*, In: *Zahrada Moravy. Vlastivědný sborník pro mládež župy uherskohradištské*, roč. 4, č. 6, 1927, s. 81–82.

podle znění článku dvacet čtyři v později vydaných artikulích bylo přísně zakázáno všem soukeníkům nakupovat vlnu na Valašsku pod pokutou ztráty řemesla, což znamenalo, nejen že řemeslník přišel o živobytí, ale také pozbyl svou čest.⁸²

Uvádí se, že ke konci 16. století, konkrétně k roku 1598, se soukenictvím v Bojkovicích živilo 132 rodin.⁸³ Pro 17. století se dochovala kniha přípovědí mistrů s několika zápisy přípovědí učňů, kde jsou záznamy vedeny poměrně pečlivě. Na základě počtů nově příchozích mistrů do cechu si můžeme udělat představu o jeho prosperitě. Čím více mistrů do cechu vstoupilo, tím více financí do cechu plynulo a cech si mohl dovolit více investovat do své reprezentace, např. do velmi nákladných postavníků a korouhví. Bohužel nám však chybí účetní materiál, ale lze předpokládat, že se účetnictví na straně příjmů a vydání příliš nelišilo od řeznického cechu, viz dále.

V letech 1619 až 1636 vstoupilo do cechu nejméně třicet jedna mistrů. Nejčastěji cech přijímal jednoho až dva mistry ročně, v roce 1635 však do cechu přistoupilo šest nových mistrů. Poplatky za vstup do cechu, tzv. přípovědi, činily zpravidla pět zlatých, dva funty vosku a od roku 1634 bylo povinností dávat také bečku piva. Málokterý z uchazečů o vstup do cechu byl schopen tuto poměrně vysokou přípovědní sumu zaplatit ihned v den přípovědi, a proto ji platil v nepravidelných splátkách, zpravidla i několik let. Aby nový mistr odvedl vše, jak náleželo, musel si nad sebou opatřit ručitele.⁸⁴

Pro léta 1637–1652 však chybí záznamy. Příčiny, proč nebyly vedeny žádné záznamy, nám nejsou známy. Nejpravděpodobnějším

⁸² SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 4 Výtah artikulů z Uherského Brodu (1740), inv. č. 11 Kniha přípovědí 1619–1722.

⁸³ VICENÍK, Alois – JAŠKOVÁ, Marie: *Ze slávy cechů bojkovských*, In: Lidová tvorba, roč. 3, č. 2, 1942, s. 2.

⁸⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

vysvětlením však jsou útrapy spojené s třicetiletou válkou, které světlovské panství zasáhly díky jeho strategické poloze na hranicích s Horními Uhrami. Nejednou se stalo, že byly Bojkovice popleněny švédskou armádou. V roce 1643 prošlo švédské vojsko městečkem a dva roky nato Švédové obsadili hrad Nový Světlov a Bojkovice vyplnili. Navíc následná morová epidemie, která kraj zachvátila, měla za následek pokles počtu obyvatelstva.⁸⁵

V následujících letech cech vedl poměrně pravidelně každoroční záznamy o vstupu nových mistrů do cechu. Ovšem oproti první polovině 17. století nejsou zápisy pořizovány v chronologickém sledu. Nejpravděpodobnějším vysvětlením je, že cechovní písař je zapisoval podle toho, kde zrovna bylo v knize místo. Proto mezi záznamy ze 17. století najdeme zápisy z 18. století a také učňovské přípovědi.

Jak z Knihy přípovědí mistrů vyplývá, do konce 17. století cech přijal nejméně sto šest mistrů. V šedesátých a devadesátých letech však nejsou záznamy důsledné a po několik let informace chybí. Konkrétně pro léta 1664, 1666, 1668 a také 1693–1696 nemáme žádný záznam o přijetí mistra do cechu. Bohužel nemáme k dispozici ani účetní knihy, ze kterých by bylo možno vyvodit, zda do cechu noví mistři nevstupovali, nebo se jednalo o nedůslednost ve vedení písemností. Přesto však lze říci, že v průměru cech přijímal ve druhé polovině 17. století jednoho až tři mistry ročně. Po této stránce se cech rozvíjel rovnoměrně bez větších výkyvů⁸⁶. Tento fakt může souviset s tím, že řemeslo již bylo v životech místních lidí silně zakořeněné. Dalším faktem, který toto tvrzení dokládá je, že se soukenictví v rodinách tradovalo a předávalo z otce na syna. Dokazují to rovněž cechovní záznamy, ve kterých čteme, že se do cechu připověděl syn některého z mistrů. Pro ilustraci uvádím příklad:

⁸⁵ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 47–48.

⁸⁶ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

„Leta Paně 1654 dne v sobotu po sv. Šimuně, připověděl se Mikuláš, syn Eliáše Moškořového, za cechmistrů Lukáše Benečkového, Martina Moškořového, Danilele Miklíkového a Václava Trněného do poctivého cechu našeho súkenického, má pokojiti poctivý cech, jak na to náleží, zato zastavil rukojmé p. Jana Kuchtu a Mikuláše Benečkového do vyplnění všeho, cokoli smluví s poctivým cechem, má učiniti poctivému cechu svačinu vedle možnosti, půl vědra vína, půl vědra piva, jeden zlatý a jeden funt vosku.“⁸⁷

Na tuto skutečnost pamatují i pozdější artikule, které se dochovaly ve výpisu z roku 1740. Zde je zakotvena zásada, která byla typická hlavně pro pozdější období existence cechů, a to ta, že mistrovští synové byly v přístupu k řemeslu zvýhodňováni – jejich přípověď byla zpravidla poloviční.

Z uvedené citace také vyplývá, že se ve druhé polovině 17. století změnila výše přípovědních poplatků a povinností, která však nebyla pevně dána, ale její proměňovala se. Patrně byla stanovována cechmistry individuálně pro každý rok. Většinou však činila jeden zlatý. Součástí přípovědních povinností byl stále odvod jednoho funtu vosku. Navíc zájemce o vstup do cechu musel dát mistrům půl vědra⁸⁸ piva a půl vědra vína. Novou povinností oproti první polovině 17. století byla „svačina“, kterou uchazeč o mistrovství musel vypravit pro všechny mistry v cechu. V podstatě šlo o pohoštění pro ostatní mistry. Ke konci století se přípověď zvyšovala na šest až osm zlatých a jeden až dva funty vosku. Na konci století se přípověď ustálila na čtyřech zlatých a jednom funtu vosku a rovněž bylo povinností dát pivo.⁸⁹ Jak je uvedeno výše, při přijímání do cechu byli zvýhodňováni

⁸⁷ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

⁸⁸ půl vědra = cca 28 litrů

⁸⁹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

mistrovští synové, a to zejména z Bojkovic. Zájemci o mistrovství, kteří pocházeli odjinud a do Bojkovic se přistěhovali, obvykle platili přípověď vyšší. Například Jiřík, syn Daniela Macalíka z Vizovic, byl povinen při své přípovědi do cechu v roce 1665 zaplatit osm zlatých moravských, dát jeden funt vosku a navíc složil čtyři moravské zlaté, aby se vyplatil z mládkovství.⁹⁰

Během 17. století byli do cechu přijímáni také učni. Nedochovala se však žádná samostatná kniha přípovědí učňů, která by nás informovala o výši přípovědí, délce učení a o podmínkách vstupu do učení. Máme k dispozici, jak už je uvedeno výše, pouze několik zápisů učiněných v rozmezí let 1626–1637 v Knize přípovědí mistrů 1619–1722. Během těchto let bylo do učení v soukenickém cechu přijato dvacet tři učňů. Z toho jeden se nedoučil. Srovnáme-li tento údaj s počtem přijatých učňů do učení v řeznickém cechu v posledním desetiletí 16. století, zjistíme, že soukeníci přijímali méně učňů. Důvodů může být hned několik: příliš náročné řemeslo nebo elitářství soukenických rodin⁹¹. Podle mého úsudku je nejpravděpodobnější příčinou pokles počtu obyvatelstva v souvislosti s problémy, kterým byly Bojkovice vystaveny během dvacátých let 17. století, kdy kraj drancovala vojska odbojného uherského magnáta Gábora Bethlena.⁹²

Podle záznamů se v cechu nejčastěji vyučili dva učni za rok, což je mimo jiné přibližně stejný počet jako počet nově přijímaných mistrů

⁹⁰ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619 – 1722.

Mládek byl služebně nejmladší mistr, jenž do cechu vstoupil. Jednalo se tedy o nejnovějšího člena, který měl vůči ostatním členům cechu povinnosti. Usuzují tak z toho, že pro něj bylo přijatelnější z této povinnosti se vyplatit, mohl-li si to dovolit. Bohužel se nedochovaly žádné prameny, které by tuto praxi více osvětlily.

⁹¹ Mezi staré soukenické rodiny patřily např. rodina Kuchtova, Příborského, Elšova, Koutných, Moškořova, Melánkova atd. U nich je patrné, že řemeslo se dědilo po generace. Během 16. století k nim přibyly např. rodina Jančářova, Poláchova, Maňasova.

DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s.156.

⁹² Tamtéž. s. 47–48.

ročně.⁹³ Z těchto zápisů také vyplývá, že učni byli přijímáni do učení na dvě až čtyři léta, přičemž obvykle učební doba činila tři léta.⁹⁴ Učeň, případně jeho rodina, nebyl povinen odvádět přípovědní poplatek. Praxe byla taková, že jakmile se učeň vyučil, předvedl řemeslo a vstoupil tak mezi tovaryše, musel složit funt vosku. Neplatil-li učeň dopředu určitou sumu peněz, mohlo se snadno stát, že se nedoučil a od řemesla utekl. Pro tento případ měl nad sebou ručitele, kteří v případě, že by učeň skutečně od svého mistra utekl, museli složit kámen vosku. Toto množství nebylo zdaleka zanedbatelné, proto lze předpokládat, že ručitelé opravdu zaručili, že se učeň vyučil. Ve fragmentu cechovních zápisů najdeme pouze jedinou zmínku, že se učeň nedoučil, ale není uveden důvod.⁹⁵ Také ručili za to, že učeň je katolického vyznání. Tato podmínka pro vstup do učení, potažmo do cechu (u nově přijímaných mistrů, protože učeň v době učení nebyl členem cechu), se objevuje právě v této době v souvislosti s důsledky českého stavovského povstání a zuřící třicetiletou válkou v Evropě. Katolictví se totiž stalo jediné panovníkem povolené náboženské vyznání a cechovní prameny tento fakt odrážejí, zejména cechovní artikule. Téměř ve všech dochovaných dokumentech tohoto typu najdeme na prvním místě požadavek, aby uchazeči o mistrovství nebo o učení byli katolického vyznání, jinak nesměli být do cechu či do učení přijati.

Každý učeň vstupující do učení musel ustanovit svědky, kteří cechmistrům potvrdili učňův počestný původ, tzn. jeho manželský původ, zvláště pokud nepocházel z Bojkovic. To byl druhý nejdůležitější předpoklad vstupu do učení. Zde se v plné míře

⁹³ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

uplatňovala jedna z funkcí cechů, a to péče o počestnost všech, kteří měli s cechem co dočinění.

Řemeslnická čest, počestná výroba a prodej byly jednou ze záruk kvality výrobků a služeb. Proto vždy cech velmi ostře vystupoval nejen proti všem necehovním výrobcům sukna, tzv. fušerům, ale i proti překupníkům sukna. Po celou dosavadní existenci soukenického cechu platila zásada, že sukno směl prodávat na jarmarcích nebo doma pouze soukeník. Aby cech nedovolenému překupnictví předešel, začal od druhé poloviny 17. století udělovat povolení na svobodný nákup a prodej sukna. Takový žadatel se oficiálně připověděl do cechu, ale nestal se jeho členem jako mistr. Pouze směl mezi mistry sukno kupovat a svobodně prodávat. Konkrétně se takové výsady dostalo v roce 1666 Pavlu Šlahorovi, který se připověděl „*do poctivého cechu ... soukenického, aby mu (cech povolil) slobodu mezi mistry sukna kupovat a na jarmerkoch volně slobodně prodávat a za to má každoročně poctivému cechu funt vosku pokládat (o) velkonoci.*“⁹⁶ O šest let dříve získal podobné povolení také soukenický tovaryš Václav Chmel, který za toto povolení zaplatil dvacet tři grošů a zavázal se každoročně odvést cechu jeden funt vosku.⁹⁷ Takováto povolení uděloval cech ještě v 18. století. V roce 1721 za tímto účelem vstoupil do cechu Václav Hruboš, ale jeho poplatek se od předchozího století lišil. Zaplatil šest zlatých, složil dvě libry vosku a sud piva. Poslední výsadu udělil cech v r. 1787 Janu Smetanovi.⁹⁸

Pro řeznický cech, jehož vznik a vývoj do konce 16. století je nastíněn v předchozí kapitole, bohužel chybí důkladněji pořízené záznamy. Prameny jsou torzovité. Zápisy nejsou vedeny chronologicky

⁹⁶ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

a působí zmatečně. Často chybí záznamy po celá desetiletí, což velmi omezuje možnosti výzkumu.

Jedinou dochovanou knihou přípovědí pro toto období je již v úvodu kapitoly zmíněná Kniha přípovědí učňů z let 1582–1666. Kromě učňovských přípovědí je zde zaneseno množství přípovědí mistrů a také nesoustavné účetní záznamy. Zápisy přípovědí mistrů a učňů jsou rovněž zaneseny mezi účty cechu v Knize příjmů a vydání peněz a vosku z let 1663–1695. Ze všech těchto zápisů vyplývá, že během 17. století bylo do řeznického cechu přijato nejméně devadesát šest učňů.⁹⁹ Nejčastěji cech přijímal jednoho až dva učně za rok, což se výrazně nelišilo od počtu přijímaných učňů do cechu soukenického. Srovnáme-li však tento počet s počtem přijatých učňů na konci 16. století, konkrétně v posledním desetiletí, kdy bylo přijato třicet jedna nových učňů, zjistíme, že v 17. století bylo přijímáno učňů mnohem méně. Ještě na počátku 17. století je patrný trend nastolený na konci předešlého století, tedy poměrně masivní přijímání do učení, kdy hned v roce 1600 byli přijati tři uchazeči o učení. V následujících letech je ale zřetelná sestupná tendence, kdy přijímání do učení bylo zřejmě postupně na dlouhou dobu zastaveno.

Stejně jako u soukenického cechu i v případě řeznického cechu si můžeme položit otázku, proč se objevují výrazné mezery v zápisech nově přijímaných učňů. Tato mezera je nejvíce patrná pro léta 1611–1628, kdy za toto období bylo přijato pouze sedm uchazečů o učení, a to v roce 1614 tři a v roce 1627 čtyři učni. Zde si již nevystačíme s teorií, že panství bylo postiženo poklesem počtu obyvatelstva v důsledku vojenských událostí či nepříznivých životních podmínek. Stejně tak tvrzení o liknavém přístupu cechovního písaře k pořizování zápisů přípovědí, není dostatečně věrohodným závěrem.

⁹⁹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

Jelikož Kniha přípovědí učňů 1582–1666 pro sledované období byla poškozena a prošla odbornou restaurací, je možné, že některé záznamy byly ztraceny. Tento pokles počtu nově přijatých učňů mohl do jisté míry souviset také s poměrně malým počtem nově přijímaných mistrů, viz dále.

I přes fragmentárnost cechovních zápisů se lze některé informace o fungování cechu dozvědět. Také v tomto období učňové nepocházeli jen z nejbližšího okolí Bojkovic, ale i ze vzdálenějších vesnic, jak je popsáno v předchozí kapitole. Systém přípovědí se nepatrně obměnil. Na počátku 17. století učeň cechu skládal dva funty vosku už při přípovědi, nikoliv až po vyučení. Nebylo to však pravidlem a patrně záleželo na individuální domluvě s cechmistry, protože během celého 17. století se dva funty vosku odváděly až po vyučení. Poprvé se ale v zápisech objevuje přípověď placená v penězích. Konkrétně v roce 1635 cech přijal tři zlaté od „*učedlníka pana Vavřina Vlacha*“.¹⁰⁰ Domnívám se, že učeň, platil-li přípověď v penězích, pravděpodobně využil možnost zkrátit si délku učení. Jak jsem uvedla v předchozí kapitole, tato možnost existovala, ačkoliv nebyla, jak se zdá, téměř vůbec využívána. Bohužel neznáme učňovo jméno a místo odkud pocházel. Nevíme ani, na jak dlouhou dobu byl přijatý, což by potvrdilo moji domněnku. Jiný doklad platby učňovské přípovědi v penězích je z roku 1646. Tehdy Pavel Šipka, učeň ze Staré Turé (vesnice nedaleko Nového Mesta nad Váhom), při své přípovědi zaplatil jeden zlatý a složil dva funty vosku.¹⁰¹ Zde bylo patrně rozhodujícím faktorem učňovo rodné místo. Protože zápisy byly pořizovány velmi jednoduše, nedovíáme ani žádnou přesnější informaci o podmínkách učení a délce učební doby u žádného z přijatých učňů. Lze se však domnívat, že vzhledem k charakteru

¹⁰⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

¹⁰¹ Tamtéž.

řeznického řemesla se učební doba v zásadě neměnila.¹⁰² Toto tvrzení rovněž dokládá zápis v Knize příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695. V tomto zápisu o příjmu peněz za rok 1763 je uvedeno, že učeň z Vacenovic zaplatil cechu jeden zlatý za vyučení a získání výučního listu, přičemž písař uvedl i délku jeho učení, tedy dvě léta.¹⁰³

Výuční list byl důležitým dokumentem, kterým učeň dokládal, svou odbornou způsobilost a zároveň platil jako jeden z předpokladů pro získání mistrovství. Jeho předávání znamenalo cechovní událost. Učeň byl prohlášen za tovaryše a byl povinen zaplatit cechmistrům poplatek jeden zlatý a patnáct krejcarů. Z této částky se zaplatila útrata za pivo¹⁰⁴.

O přijímání mistrů do cechu v 16. století nemáme žádné dochované prameny. Ale jak jsem již naznačila, pro výzkum přijímání mistrů v 17. století je situace o něco málo příznivější díky několika dochovaných záznamům. Z nich vyplývá, že během sledovaného období bylo do cechu přijato nejméně třicet mistrů. Přičemž nejvíce jich bylo přijato v rozmezí let 1673–1683. Tehdy do cechu vstoupilo devět nových mistrů.¹⁰⁵ Porovnáme-li toto číslo s počtem přijatých mistrů soukenických, zjistíme, že u řezníků počet nových mistrů tvořil pouhou třetinu. Takže cech byl mnohem menší než soukenický. Počty přijímaných mistrů mohou souviset s privilegiem na osm masných krámů z roku 1575, viz výše. Protože v každé jatce směl maso vysekávat pouze jeden mistr. Takže zpočátku mohl být počet mistrů omezený. Podle znění cechovních artikulín žádný mistr, který nevlastnil dům nebo jatku, nesměl řemeslo provozovat.¹⁰⁶ Podle Karla

¹⁰² SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

¹⁰³ Tamtéž, inv. č. 18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695.

¹⁰⁴ Tamtéž, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

¹⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666 a inv. č. 18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695.

¹⁰⁶ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 1 Artikule.

Doliny nežilo v Bojkovicích po velmi dlouhou dobu více než osm řeznických mistrů.¹⁰⁷ Navíc přijmeme-li fakt, který zmiňuje Karel Dolina ve své kronice, že mnoho mistrů se stávalo členy cechu pouze ze sociálních a náboženských důvodů¹⁰⁸, dá-li se to tak nazvat, byl počet mistrů, věnujících se řeznickému řemeslu ještě nižší. Podle Doliny takový uchazeč o členství v cechu platil přípovědné jeden až dva zlaté. V Knize přípovědí učňů, kde se dochovalo i několik zápisů o přijetí mistra a účetní záznamy, najdeme přípovědi, které nejsou nijak specifikovány. Konkrétně v roce 1638 v zápise o příjmu za tento rok figuruje šest přípovědí po jednom zlatém.¹⁰⁹ Lze se tedy domnívat, že těchto šest řemeslníků do cechu vstoupilo právě kvůli jakémusi sociálnímu profitu, jak je popsáno níže v souvislosti s pohřebními zvyklostmi.

Mistrovské přípovědi, stejně jako učňovské, byly stanoveny v artikulech řeznického cechu a činily deset funtů vosku a džber piva do špitálu.¹¹⁰ Nový mistři však běžně platili část přípovědi v penězích. Z dochovaných záznamů ale vyplývá, že stanovená přípověď nebyla striktně dodržována a je patrné, že přípovědi byly různě vysoké. Pouze v zápise z roku 1638, se objevuje přípověď ve výši, kterou stanovily artikule. Navíc nový mistr s cechem smluvil, že tuto částku zaplatí ve dvou termínech. V ostatních případech přípověď činila nejčastěji jeden zlatý a k tomu různé množství vosku od několika funtů až po deset funtů vosku. Stávalo se, že součástí přípovědi byla i svačina, bečka¹¹¹ piva nebo půl vědra vína pro mistry. Ani v jednom případě však nemáme potvrzeno, že by mistři odváděli již zmíněné množství piva do špitálu. Vysvětlením může být fakt, že špitál, který v Bojkovicích snad

¹⁰⁷ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 165–166.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 165.

¹⁰⁹ SOKA Uherské Hradiště, *Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice*, inv. č. 11. *Knihy přípovědí učňů 1582-1666*.

¹¹⁰ Tamtéž, inv. č. 1. *Artikule 1571*.

¹¹¹ bečka = 112 litrů

předtím stával, nechal znovu zřídit až hrabě Gabriel Sserenyi z Malého Sserenu a na Novém Světlově (majitel panství v letech 1630–1664).¹¹²

Pravděpodobně největší přípověď v 17. století byl povinen zaplatit řeznický syn Mikuláš Kundratík v roce 1651, a to jeden zlatý a deset liber (funtů) vosku a následně ještě dalších sedm zlatých, které cechu postupně splácel a navíc byl povinen zaplatit starý dluh jeho otce.¹¹³ Z toho je zřejmé, že přípovědní povinnosti navzdory příslušnému bodu cechovních artikulí byly stanovovány individuálně a nelze spolehlivě stanovit výši mistrovské přípovědi. Z cechovních zápisů také vyplývá, že nově přijímaný mistr velmi často nebyl schopen vyplnit celou svou přípovědní povinnost najednou, stejně jako u soukeníků. Setkáváme se s tím poměrně běžně i v pozdějších obdobích a napříč různými cechy, že tyto povinnosti byly děleny a mistr splácel postupně. Z tohoto důvodu, stejně jako u soukeníků, musel mistr ustanovit nad sebou ručitele, kteří byli povinni dohlédnout, aby mistr svou povinnost vyplnil. Tato podmínka byla stanovena nejen pro mistry, ale také pro učně.

Mistrům řeznickému cechu předsedali dva cechmistři. Každoročně v zimních měsících, přesněji na konci ledna nebo na začátku února docházelo k tzv. *obnově cechu*. Volili se noví cechmistři a staří jim předávali cechovní účetnictví a majetek. Ze zápisů v Knize příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695 a z několika účetních zápisů v Knize přípovědí učňů 1592–1666 vyplývá, že toto obnovování cechu bylo velkou cechovní událostí, kterou doprovázela bohatá hostina. Účetní záznamy jsou v tomto smyslu poměrně přesné a výstižné. Lze si proto udělat představu, jak takové cechovní hodování vypadalo. Na stole se objevovalo hovězí a telecí maso, dršťky, slepice, klobásy ale také koláče a chléb. Součástí hostiny byla také konzumace vína, piva

¹¹² DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 102–103.

¹¹³ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

či pálenky. Výdaje za potraviny, jejich přípravu a za pití tedy činily podstatnou část cechovních výdajů, jak už bylo uvedeno výše.¹¹⁴

V účetnictví řeznického cechu rovněž najdeme položky týkající se množství vosku, které cech spotřeboval během roku. Voskové svíce se dávaly do kostela a do postavníků, cechovních odznaků, a zapalovaly se během nejdůležitějších církevních svátků – na Velikonoce, na Vánoce nebo na svátek Božího těla atd., ale také při pohřbech mistrů nebo jejich rodinných příslušníků. Postavníky měl ve správě vždy nejmladší mistr, tedy ten, který byl do cechu přijat naposledy. Jeho úkolem bylo svíce v postavnících rozsvěcet a zhasínat.

Příjem vosku do cechu nezajišťovaly pouze přípovědní povinnosti, protože někteří mistři odváděli také vosk po částech. Nezřídka se ale stávalo, že mistři byli povinni do cechu odvádět určité množství vosku. Nejčastěji se tak stávalo v době velikonočních nebo vánočních svátků.

Podle cechovních artikulí bylo povinností každého mistra i tovaryše účastnit se těchto pohřbů. Zemřel-li mistr, mistrová nebo mistrovo dítě, byl každý člen cechu povinen ještě před odnesením těla z domu přijít a „*ofěrovat*“, tedy vyjádřit pozůstalým podporu, ale také poskytnout jim finanční pomoc. Přesná částka však nebyla stanovena. Kromě toho mistři měli odvádět do cechu funt vosku a v případě úmrtí dítěte půl funtu vosku. Za nepřítomnost byly mistrům stanoveny tresty v podobě odvodů určitého množství vosku, konkrétně pokuta činila jeden funt vosku. Toto nařízení či povinnost najdeme u všech nejstarších bojkovických řemeslnických cechů. Lze jej chápat jako výraz kolektivní solidarity, kdy ostatní členové cechu vyjadřovali podporu pozůstalé rodině, a to i podporu materiální.

¹¹⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666 a inv. č. 18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695.

Vdova po mistrovi zastávala poměrně samostatné postavení, a to v tom smyslu, že směla provozovat jatky prostřednictvím tovaryše až do svého dalšího sňatku. Jakmile se však znovu provdala za jiného řemeslníka a byla-li bezdětná, musela jatky prodat. Pokud však měla ještě nedospělé děti a provdala se za mistra jiného řemesla, měla nárok na jistý podíl z výnosu jatek.¹¹⁵

Od 17. století se mezi cechovními výdaji sporadicky objevují záznamy, podle kterých cech podarovával vandrovní tovaryše určitou částkou peněz, jejíž výše se proměňovala. Pohybovala se ale kolem šesti až devíti českých (grošů).¹¹⁶ Pravidelně vandrovní tovaryšové dostávali peníze až v 18. století.

Příjmy cechu činily nejčastěji učňovské a mistrovské přípovědi. Jak jsem již uvedla výše, mistři velmi často své přípovědi platili na splátky, a totéž se týká i odvodů vosku. Tuto skutečnost reflektují i účetní záznamy.

Další významnou položkou cechovního účetnictví byly příjmy za pohřby mistrů, jejich manželek a dětí. Podle účtů mistrů, případně mistrové, odváděli „*od pohřebu*“ či „*od funusu*“ poplatky ve výši sedmi až dvanácti českých (grošů), přičemž nejčastěji tento poplatek činil deset českých (grošů).¹¹⁷ V případě úmrtí a pohřbu dítěte některého z mistrů není známo, jestli jeho rodiče odváděli cechu poplatky, přestože členové měli povinnost účastnit se i těchto pohřbů. Co však víme na základě účtů zachycených v Knize přípovědí učňů 1582–1666 a v Knize příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695 je, že cech při každém pohřbu dospělého obvykle vydával půl funtu až funt

¹¹⁵ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 1 Artikule 1571.

¹¹⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

¹¹⁷ Tamtéž.

vosku a v případě úmrtí dítěte vydával verdunk¹¹⁸ vosku do kostela na svíce. Ke konci století se množství vosku vydávané na pohřby snižovalo. K čemu poplatky sloužily není v těchto záznamech výslovně uvedeno a také artikule v tomto ohledu nevypovídají nic, co by dokládalo jejich přesnější využití. Pravděpodobně tyto peníze sloužily k zaplacení útraty na tzv. *trachtě*, staré tradici, kdy pozůstalá rodina uspořádá po pohřbu hostinu k uctění památky zesnulého. Protože vztahy v cechu byly založeny na bratrství, což dokládá i ona zmiňovaná povinnost každého člena cechu účastnit se pohřbu zemřelého „*spolubratra*“, dá se předpokládat, že takové hostiny se účastnili i příslušníci cechu. Dokládá to i zápis v Knize příjmů a vydání vosku a peněz 1663–1695, podle kterého cechmistr 30. března 1683 přijali „*od funusu nebožky v Pánu zesnulé paní hejtmanky novosvětlovskej od pana hejtmána ... peněz 8 českých, kteréž jsou ihned vydané za pití pro pány bratry*“.¹¹⁹

V první polovině 17. století řeznický cech pořádal blíže nespécifikovanou tovaryšskou sbírku. Z účetních záznamů se nedovídáme, k čemu peníze sloužili, ani proč se na ni skládali pouze tovaryšové. Možné je, že peníze byly použity jako finanční podpora pro nemajetné tovaryše nebo pro vandrovní tovaryše. Bohužel jde však pouze o spekulaci. Je ale známo, kolik peněz tato sbírka vynesla. Tovaryšové všichni dohromady odváděli v letech 1628–1651 do cechovní pokladnice jeden až dva zlaté. Hned v roce 1628 na sbírku přispívali pětkrát, dohromady sbírka činila šest zlatých a třicet dva českých (grošů). Následujícího roku tovaryšové odvedli pět zlatých. V dalších letech byly sbírky nepravidelné a celková částka se rovněž

¹¹⁸ Někdy také věrdunk, věrdunk. Početní jednotka označující čtvrtinu nějaké měrné jednotky. V tomto případě čtvrt funtu, tedy 140 gramů.

¹¹⁹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695.

snižovala. Naposledy byla sbírka pořádána v roce 1651 a vybráno bylo šest českých (grošů).¹²⁰

Stanovit bilanci hospodaření řeznického cechu v 17. století je však velice problematické. Zápisy pořízené v obou citovaných knihách nejsou důsledné. To znamená, že nejsou psány pravidelně každý rok a záleželo na každém písařovi, jak pečlivě účetní záznamy vedl, a na cechmistrech potažmo komisařovi, jak záznamy kontrolovali. Jistým vodítkem mohou být poznamenání o obnově cechu, protože v tomto zápise se zpravidla uvádělo kolik peněz a vosku staří cechmistři předávali cechmistrům novým. Na základě těchto informací můžeme říci, že cechovní účetnictví bylo na počátku 17. století poměrně vyrovnané, to znamená že cech hospodařil jen s malými finančními přebytky a určitým množstvím vosku. Kolem poloviny 17. století se však projevila stagnace, která mohla souviset s právě ukončenou třicetiletou válkou. Tehdy se řeznický cech dostal do mínusových položek a rozdíl v účetnictví byli povinni vyrovnat staří cechmistři.

Ve druhé polovině 17. století jsou účetní záznamy pořízené v Knize příjmů a vydání ještě zmatečnější než jednotlivé účty v Knize přípovědí učňů. Účty nejsou zapisovány chronologicky a záznamy pro jednotlivé roky se opakují, často s jinými informacemi, navíc jsou doplňovány zápisy o přípovědích. Je proto velmi nesnadné postihnout celkový obraz hospodaření cechu.

V zásadě lze shrnout, že peníze, které do cechu přijali cechmistři byly utraceny za položky, které jsem zmiňovala výše, a cechmistři většinou předávali pokladnici prázdnou, nebo s dluhem za přípovědi, který se mohl táhnout i několik let.

S voskem cech hospodařil podobným způsobem jako s penězi. Protože se vydával nejen na každoroční sváteční církevní obřady a do

¹²⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.

postavníků, ale i na pohřby, kdy nebylo možné odhadnout kolik vosku bude potřeba, dávali mistři vosk jako cechovní povinnost. Konkrétně k roku 1673 se dochovalo poznamenání o založení „*rejstříku voskového*“, tedy zápisů povinných odvodů vosku a jejich dlužníků.¹²¹

¹²¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695.

5. Bojkovické cechy v 18. století

Jak už je vzpomenuto výše, v 18. století proběhla v cechovní organizaci řada změn. V hospodářství se začaly uplatňovat postupy v duchu merkantilismu, kdy stát výrazným způsobem zasahoval právě do řemeslné výroby. Vývoj v této oblasti směřoval k převaze protoindustriálního způsobu výroby, tedy k zakládání manufaktur, které měly zcela nahradit tradiční cechovní výrobu. Někteří badatelé se domnívají, že již na konci 17. století a na počátku 18. století znamenala tradiční cechovní výroba velkou překážku v hospodářském rozvoji monarchie. Doslova cechy nazývali brzdou.¹²²

Otázkou cechovního zřízení se už v 17. století zabývali mnozí odborníci na hospodářskou politiku habsburské monarchie, například představitel ekonomické teorie merkantilismu Johann Joachim Becher (1635–1682). Ten vytvořil program rozsáhlé reformy cechů. Požadoval jejich zachování, ale za podmínky přísného dohledu státu. Státní reglementace tak měla odstranit všechny cechovní nešvary a zároveň zrušit autonomii cechů. Jeho pojetí reformy cechů znamenalo jakýsi kompromis mezi kritikou a obhajobou cechovního zřízení.¹²³ Kritické hlasy vůči cechům zaznívaly z úst dalších předních merkantilistů habsburské monarchie, a to Wilhelma von Schröder a Phillipa Wilhelma von Hörnigk. Valentin Urfus navíc soudí, že oba dva velmi ostře kritizovali zejména nešvary panující v ceších, ale zároveň nepřišli s žádnou alternativou, přesněji řečeno s žádnou koncepcí toho,

¹²² SMUTNÝ, Bohumír: *Odpor cechů ke zřizování textilních manufaktur v některých moravských městech v 18. století*. In: JURK, Jiří. (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci*, Ostrava – Nový Jičín – Příbor, 2002, s. 205.

K tomuto tématu přispěl také: URFUS, Valentin: *K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům*. In: *Právněhistorické studie*, roč. 6, 1960, s. 39–65.

¹²³ URFUS, Valentin: *K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům*. In: *Právněhistorické studie*, roč. 6, 1960, s. 50–51.

čím by cechy měly být nahrazeny. Oba ale kladli důraz na rozvoj manufakturní výroby.¹²⁴

Ačkoliv v 18. století vláda poměrně masivně podporovala zakládání manufaktur, nehodlala cechy zrušit. Začala ale uplatňovat státní dozor a zaváděla vůči cechům reglementační politiku. Takto lze hodnotit i dva zásadní dokumenty, které vydal Karel VI. a které zároveň velmi zasáhly do dosavadní cechovní praxe. Těmito dokumenty byly již výše jmenovaný Generální cechovní patent z roku 1731 a Generální cechovní artikule z roku 1739 a jejich obsah je již podrobněji vyložen v první kapitole.

V zásadě lze tedy říci, že řemeslnické cechy už ve druhé polovině 17. století a na počátku 18. století byly vnímány jako zastaralé, přežívající organizace. I přes tuto obecnou skutečnost se však situace lišila region a od regionu. Proto je podle Urfuse „*možno (...) počítat i s řadou výchylek místních a dočasných, zvláště s přechodnými a regionálními prosperitami. Stejně tak nesmí ani překvapovati udílení nových cechovních výsad a privilegií v druhé polovině 17. stol. i zřizování nových cechovních organizací mnohde na venkově.*“¹²⁵

Tento trend je patrný rovněž u bojkovických cechů. 18. století je totiž ve znamení prosperity cechovního zřízení v Bojkovicích. Největšího rozmachu v tomto období zaznamenal soukenický cech. Oproti předchozímu století se dochovalo více pramenů. Velmi důležitým zdrojem informací o rozvoji cechu je Kniha přípovědí mistrů 1725–1775 a Kniha přípovědí mistrů 1776–1829, ale také již v předchozí kapitole citovaná Kniha přípovědí mistrů 1619–1722. Na základě těchto knih tedy můžeme postihnout proměny v mistrovských záležitostech po celé 18. století. Bohužel se nedochovala žádná kniha

¹²⁴ URFUS, Valentin: *K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům*. In: *Právněhistorické studie*, roč. 6, 1960, s. 54–55.

¹²⁵ Tamtéž, s. 40.

přípovědí učňů. Z účetního materiálu se dochovaly pouze fragmentární záznamy kvartálních poplatků, které však nejsou přesněji datovány.

Na základě těchto pramenů je zřejmé, že soukenictví bylo v 18. století nejrozšířenějším a nejproduktivnějším řemeslem v Bojkovicích. Do cechu v tomto období přistoupilo nejméně dvě sta devadesát pět nových mistrů, je to nepochybně velké číslo a svědčí o prudkém rozvoji řemesla v Bojkovicích, ale i v okolí. Průměrně do cechu vstoupili čtyři mistři ročně. Nezřídka však do cechu vstupovalo i více jak pět mistrů ročně. Největší roční přírůstek je zaznamenán na konci století, konkrétně v roce 1798, kdy do cechu vstoupilo čtrnáct nových mistrů.¹²⁶ Navíc srovnáme-li tento počet s počtem nově přijatých mistrů v minulém století, zjistíme, že přírůstek byl téměř trojnásobný. Jen pro připomenutí uvádím, že do cechu tehdy vstoupilo nejméně sto šest mistrů. Nelze zcela jednoznačně říci, co stojí za tak velkým nárůstem členů soukenického cechu. Jedním z pravděpodobných vysvětlení může být fakt, že soukenictví bylo jedním z nejstarších řemesel, kterým se obyvatelé Bojkovic a blízkého okolí živili a které trvale zakořenilo v životech místních lidí. Stát se soukeníkem bylo otázkou rodinné tradice, jak už je vzpomenuo výše. Přestože hlavním zdrojem obživy obyvatelstva regionu, ve kterém se Bojkovice nachází, bylo odnepaměti zemědělství a chov dobytka, museli mnozí hledat další obživu v řemeslné výrobě a obchodu s vlastními výrobky. Je to však poněkud zjednodušující pohled.

I v tomto období bojkovičtí soukeníci vyráběli hlavně exportní sukno. Jak vyplývá z knih přípovědí mistrů, mnozí nově přijatí mistři na počátku 18. století navíc platili tzv. *křty*. V podstatě se jednalo o jakési licence, které je opravňovaly chodit i na cizí trhy a jarmarky. Bez tohoto povolení žádný bojkovický soukeník nesměl chodit na cizí

¹²⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776 a inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

nebo také záhorské trhy. Jak už je vzpomenuo výše, nejčastěji chodili přes Hrozenkovský průsmyk do Horních Uher. Soukeníci si tak kupovali křty trenčianské, novoměstské, fraštacké a vrbovské. Tyto křty musely být placeny vždy a křest trnavský se platil příležitostně. První doklad této praxe máme z roku 1716, kdy Martin Macků a Mikuláš Gurec zaplatili výše zmíněné křty za sedm zlatých a dvě libry vosku, a tedy směli chodit na cizí trhy.¹²⁷ Další záznam o zaplaceném křtu pochází z roku 1726, kdy do cechu vstoupil Vavřin Vavruš, aby směl prodávat bojkovická sukna na jarmarcích a také si zaplatil křest trenčianský a novoměstský za dva zlaté a třicet krejcarů.¹²⁸ V následujících letech se však o podobných platbách nic nedovídáme. Podle Doliny, který se ve své Kronice Bojkovic odkazuje na pamětníky, se tyto křty platily poměrně dlouho.

Tento prudký rozvoj řemeslné výroby vlněných textilií v sobě nesl také problémy spojené především s valchování sukna. Valcha byla ve výrobním procesu sukna pro řemeslníky nepostradatelná. A v důsledku nárůstu počtu jejích uživatelů přestala svou kapacitou dostačovat. Práce ve valše zabírala mnoho hodin, uvádí se osmnáct až dvacet hodin, proto trvalo dlouho než na řemeslníka přišla řada. Chtěl-li některý z mistrů stihnout vyrobit sukno včas, musel se suknem cestovat do jiné valchy. Nejčastěji do valchy na Dolinu u Starého Hrozenkova nebo na Rajchovec ve Vlárském průsmyku. Ve všech případech cesta trvala několik hodin a byla velmi fyzicky náročná. Soukeník totiž nosil z valchy sukno v nůši na zádech mokré. Zvláště namáhavé pak byly tyto cesty v zimě, kdy bojkovická valcha jednoduše zamrzla.¹²⁹

¹²⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722.

¹²⁸ Tamtéž, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776.

¹²⁹ MIKULÁŠEK, František: *Řemeslo soukenické v Bojkovicích*. In: *Zahrada Moravy*. Vlastivědný sborník pro mládež župy uherskohradištské, roč. 4, č. 6,

Dosavadní dřevěná podzámecká valcha v Bojkovicích, kterou měli soukeníci v pronájmu od vrchnosti, začínala dosluhovat. Během 18. století byla několikrát opravována a v roce 1761 byla vystavěna znova včetně potřebného příslušenství za cenu padesáti sedmi zlatých. Soukeníci pak tuto rekonstrukci oslavili: „... když ta práce byla dokonána, dáno všem pánom bratrom u tej novej valchy tam pod vrbama půl bečky piva ... na památku.“¹³⁰ Náklady na rekonstrukci valchy zaplatil cech mimo jiné z přípovědí nových mistrů. Rekonstrukce valchy pak probíhala ještě v dalších letech: v roce 1768 bylo pořízeno nové vodní kolo, které pohánělo klády, celkem za patnáct zlatých a třicet krejcarů. V této ceně byl zahrnut jak materiál, tak i práce a občerstvení pro řemeslníka, který zakázku prováděl. V roce 1775 pak nevydržela valchovací kláda a musela být pořízena nová za šest zlatých a třicet krejcarů.¹³¹ Ke konci století, kdy do cechu vstupovalo nejvíce mistrů (v posledním desetiletí 18. století cech přijal čtyřicet devět nových soukeníků) si soukeníci postavili novou valchu při cestě do Komně. Říkalo se jí „u Bažantnice“. Stavba z roku 1795 byla pořízena v celkovém nákladu tři sta čtyřicet zlatých a jak je uvedeno v pramenech, soukeníci během této stavby, zejména při budování příkopů a jiných příslušenství, vykonali osm set třicet čtyři pěších robot. Protože náklady na novou valchu byly spláceny v ročních lhůtách, podíleli se na financování hlavně nově přijímaní mistři, kteří kromě svých přípovědních povinností odváděli určitou částku jako tzv. *kapitál valchovní*. Tato požadovaná částka činila deset až padesát

1927, s. 81–82. Také: BARTOŠÍKOVÁ, Alena: *Cesty bojkovských soukeníků*. In: *Malovaný kraj*, roč. 35, č. 1, 1999, s. 10.

¹³⁰ SOkA Uherské Hradiště, *Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice*, inv. č. 12 *Kniha přípovědí mistrů 1725–1776*.

¹³¹ Tamtéž.

zlatých. Přičemž deset zlatých platili soukeničtí synové, ostatní platili více.¹³²

Stejně jako ze staré valchy museli soukeníci odvádět vrchnosti plat i z užívání valchy nové. Podle několika dochovaných kvitancí (stvrzenek), soukeníci odváděli vrchnosti na konci 18. století a na počátku 19. století ročně třicet pět zlatých a to vždy v půlročních splátkách po sedmnácti zlatých a třiceti krejcarech.¹³³ Podle Doliny byla valcha v roce 1812 poškozena požárem a soukeníci ji pak užívali ještě do roku 1816, kdy o ní zmizeli záznamy.¹³⁴ Toto Dolinovo tvrzení však nemůžeme ověřit, protože prameny k této problematice dnes již nemáme k dispozici.

Vraťme se nyní k přijímání nových mistrů. V 18. století se přípovědní částky změnily. Na počátku století sice nově přijatý mistr musel stále platit čtyři zlaté a dát jednu libru¹³⁵ vosku a půl bečky piva, ale někteří noví mistři s cechem přípověď vyšší, někdy až šest až osm zlatých a dvě libry vosku. Od druhého desetiletí 18. století se však výše přípovědi snížila na tři zlaté, libru vosku a půl bečky piva. Praxe ovšem byla taková, že hned u přípovědi nový mistr zaplatil pouze půl zlatého a dal půl bečky piva a do vyplacení zbývající částky za sebe postavil „*rukojmí*“, kteří ručili pokutu kámen vosku. Jindy celou přípověď v penězích nahradilo pivo, například v roce 1701 Jakub Smetánka smluvil šest zlatých a dvě libry vosku, ale do cechu dal sud piva¹³⁶ v ceně šesti zlatých, takže hotově nezaplatil nic, dlužil pouze vosk. Od druhé poloviny 18. století se přípověď ještě více snížila. Nově přijímaný mistr byl povinen složit dva peníze přípovědného do pokladnice a další jeden zlatý cechmistrům. Vosk

¹³² SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

¹³³ Tamtéž, inv. č. 20 Účty, soupisy dluhů, kvitance 1794–1905, folio 63–81.

¹³⁴ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 154.

¹³⁵ libra = funt = cca 0, 56 kg

¹³⁶ sud piva = 2, 24 hl

a pivo dávali mistři příležitostně. V samém závěru století, konkrétně v posledním desetiletí, se mistrovské přípovědi ustálily na jednom zlatém pro cechmistry, dále byli noví mistři povinni dávat jeden funt vosku a další čtyři zlaté. Ze zápisů přípovědí ale vyplývá, že ačkoliv cechmistři při obnovování cechu stanovili patřičnou výši přípovědní povinnosti, v konkrétních případech pak byla přípověď sjednávána individuálně, a to i v rámci jednoho roku. Většinou však byla nižší.¹³⁷

Jak už bylo řečeno, na konci 18. století se do výše přípovědného promítly také náklady na stavbu nové valchy. Obdobným způsobem se do přípovědí zahrnovaly náklady na pořízení nových cechovních insignií, jako byla cechovní korouhev nebo cechovní postavníky. Tak byl Štěpán Šurma povinen při své přípovědi do cechu v roce 1735 uhradit sedm zlatých a třicet krejcarů a tyto peníze byly vydány na pořízení cechovní korouhve. Nová korouhev byla dohotovena v roce 1735 a cech za ni zaplatil sto patnáct zlatých.¹³⁸

Vlastnit korouhev bylo prestižní záležitostí a ne každý cech si ji mohl dovolit. Zpravidla pod svojí korouhví v slavnostních průvodech kráčeli řemeslníci těch nejbohatších a největších cechů. Zikmund Winter pro ně použil označení „*přednější cechy*“. Naopak řemeslníci organizovaní v menších ceších, tzv. „*zadnějších*“ se často se k těm větším přidružovali.¹³⁹ Během 18. století nechal cech vyrobit novou korouhev ještě jednou, a to v roce 1776 tentokrát za devadesát jedna zlatých a šest krejcarů „*dobrej císařskej měny*“. Tento fakt dokládá jakou péči soukeníci vynakládali na vlastní reprezentaci. Podle Karla Doliny soukenické obnovování cechu a přenášení cechovní truhlice k novým cechmistrům patřilo mezi nejvyhledávanější

¹³⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí mistrů 1619–1722, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776 a inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

¹³⁸ Tantéž, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776.

¹³⁹ WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha, 1906, s. 632.

společenské události Bojkovic. Součástí tohoto aktu byl poměrně okázalý průvod městečkem na *herberk*, tedy na místo, kde se cech obvykle scházel. Truhlici nosívali tovaryšové a „*nejstarší tovaryš pronášel na cestě 'gratulace' světské i duchovní vrchnosti a přijíjeli jim vínem, neseným za tím účelem v průvodě. Mečník pronášeje přípitky papeži, císaři, arcibiskupovi, světlovské vrchnosti, faráři, rectorovi, purkmistrovi a celému úřadu, prázdnil na jejich zdraví sklenici za sklenicí. Po každém proslovu ozvalo se v zástupu hlasité volání 'vivat'. Podobné průvody ovšem beze svic – vykonávali soukeničtí tovaryši po městečku před každou svou zábavou.*“¹⁴⁰

Druhým zmiňovaným cechovním znakem byly postavníky, kterým nejen soukenický cech, ale i všechny ostatní cechy, věnovaly velkou péči. Postavníky se také nosívaly v průvodech, ale jinak stávaly v kostele u lavic, které patřily soukeníkům. Na více jak dva metry dlouhých dřevěných tyčích, byly upevněny lucerny s voskovými svícemi, na nichž byly umístěny znaky cechu. Tyto svíce byly zažihány při mších o velkých církevních svátcích, při pohřbech, ale i při běžných mších na přímluvu, které si v pozdějším období nechával cech sloužit obyčejně dvakrát do roka. Také na financování nových postavníků nebo jejich restauraci se významně podíleli nově přijatí mistři – „*přípovědníci*“. Podle pamětního zápisu v Knize přípovědí mistrů 1725–1776 si soukeníci nechali vyhotovit nové postavníky a 14. února 1748 byly postaveny do chrámu. Celkovou částku dvacet devět zlatých zaplatili přípovědníci. Ještě před jejich dokončením (v letech 1746 a 1747) zaplatili tři noví mistři mimo svou přípověď dvanáct zlatých na postavníky a mistr Antonín Vavřinec se v roce 1748 na této zakázce podílel částkou deseti zlatých. O šest let později byly

¹⁴⁰ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 151. Podobně i HABARTOVÁ, Romana: *Zvyky a obyčeje učňů, tovaryšů a mistrů*. In: TARCALOVÁ, Ludmila (ed.): *Zvyky a obyčeje socioprofesionálních skupin. Sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK*. Studie Slovákckého muzea, č. 10, Uherské Hradiště, 2005, s. 123.

tyto postavníky restaurovány, „*kdež se dalo od nich zlatníkovi anebo malířovi šest zlatých a třicet krejcarů*“.¹⁴¹

Kromě těchto reprezentačních znaků se v přípovědích objevovaly také předměty praktické potřeby. V roce 1774 dal Franz Viceník při své mistrovské přípovědi deset a půl lokte černého sukna, které bylo použito na ušití nového pohřebního pokrovu. Pokrovem byla při mši přikryta rakev. Patrně poslední soukenický pokrov z roku 1895 byl při místních pohřbech používán do nedávné doby. V současnosti je v majetku bývalého starosty města Bojkovice Františka Slavíčka.

V letech 1749–1770 platili navíc nově přijatí mistři také novou daň z řemesla královskému tribunálu, jejíž výnos byl použit na hrazení válečných útrat.¹⁴² V roce 1749 tato daň činila jeden zlatý a čtyři krejcare, ale v následujících letech se značně zvýšila a kolísala mezi dvanácti až patnácti zlatými ročně. Po roce 1760 se ustálila na dvanácti zlatých a třiceti krejcarech. Podle zápisu v Knize přípovědí 1725–1776 v tomto roce navštívila Bojkovice královská komise, jejímž úkolem bylo posoudit stav a provoz řemesla a podle zjištěných skutečností stanovit výši této královské daně. Celkem bojkovičtí soukeníci odvedli královskému tribunálu daň ve výši dvě sta sedmdesát zlatých a jeden krejcar, včetně tří zlatých, které cech utratil při zmíněné návštěvě královské komise.¹⁴³ Předpokládám, že podobnou daň platily i ostatní bojkovické cechy. Jestliže byla vypočítávána podle rozsahu řemeslné výroby v patřičném odvětví, domnívám se, že tato daň mohla činit pro ostatní cechy mnohem menší obnos. V pramenech ševcovského cechu se objevují sporadické záznamy

¹⁴¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776.

¹⁴² V letech 1740–1748 hájila Marie Terezie své nástupnické právo ve válce o dědictví rakouské a v letech 1756–1763 se pak habsburská monarchie dostala opět do konfliktu s Pruskem v tzv. sedmileté válce. Marie Terezie sice uhájila své postavení, ale ztratila část Slezska a tuto citelnou územní ztrátu musela kompenzovat reformováním své říše.

¹⁴³ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776.

o placení této daně (viz níže), ale ani zdaleka v takové míře jako u soukenického cechu. Pro ostatní cechy nám bohužel chybí prameny, které by můj předpoklad vyvrátily nebo potvrdily.

Podle všeho ale poslední třetina 18. století byla pro bojkovické soukeníky finančně nejnáročnější. Bohužel se nám nedochovaly žádné účetní knihy, takže nelze posoudit cechovní hospodaření. Předpokládám však, že se struktura příjmů a vydání v tomto období výrazně nelišila od jiných bojkovických cechů.

O problematice přijímání nových učňů se bohužel nelze nic dopátrat, jelikož se nedochovala žádná kniha přípovědí učňů a rovněž žádné zápisy nemáme dochovány ani v knihách přípovědí mistrů.

V tomto období cech nesdružoval pouze soukenické mistry, ale přijímal také barvíře a šňůrkaře, například v roce 1795 k soukeníkům přistoupili dva šňůrkaři Franz Polanský a Jiřík Krč.¹⁴⁴

Jak už je uvedeno výše, v roce 1568 byl založen druhý nejstarší bojkovický cech, a to cech ševcovský. Kromě již vzpomenutých artikulí z let 1568 a 1631 až do 18. století nemáme žádné prameny. Nedochovala se žádná kniha přípovědí, ani kniha příjmů a vydání. Za neznámých okolností o ně cech zřejmě přišel, podobně jako o své nejstarší artikule. Jak uvádí Karel Dolina ve své kronice, o původní artikule hned na počátku 17. století cech přišel, a proto uherskohradištský ševcovský cech vydal bojkovickým ševcům v roce 1618 opis svých artikulí. Ty byly ztraceny během prvních let třicetileté války a potřetí jim byly artikule vydány v roce 1631.¹⁴⁵ Domnívám se tedy, že za těchto okolností mohly být zničeny i ostatní cechovní památky. Je to však jen spekulace, kterou nelze na základě dostupných pramenů potvrdit, či vyvrátit.

¹⁴⁴ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice. inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

¹⁴⁵ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 158.

Z 18. století se tedy dochovala Kniha přípovědí mistrů 1722–1840, která byla patrně omylem zařazena do fondu řeznického cechu. Při bližším studiu¹⁴⁶ tohoto pramene se ale ukázalo, že skutečně náleží k cechu ševcovskému. Vzhledem k této situaci budu nadále Knihu přípovědí mistrů 1722–1840 citovat podle jejího uložení ve fondu řeznického cechu.

Dále se dochovalo několik pramenů s účetnictvím cechu, tedy Kniha příjmů a vydání 1758–1818, dále několik podobných záznamů z let 1786–1825 v Knize přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863 a v Knize přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834.

Na základě dostupných pramenů víme, že ševcovský cech byl poměrně početný. Bohužel ale pro první dvě desetiletí nemáme žádné záznamy o mistrovských přípovědích. Během asi sedmdesáti let 18. století zachycených v pramenech do cechu vstoupilo nejméně dvě sta čtyřicet dva mistrů. V průměru tak do cechu vstupovali tři až čtyři mistři ročně. Nejvyšší přírůstek nových mistrů zaznamenal cech během třicátých až šedesátých let 18. století, kdy do cechu vstoupilo sto padesát mistrů, přičemž v letech 1760–1769 přijali cechmistři mezi sebe čtyřicet tři nových mistrů, tedy nejvíce za 18. století.¹⁴⁷ Srovnáme-li tato čísla s cechem soukenickým, zjistíme, že ševci soukeníkům zdatně konkurovali co do počtu přijímání nových členů. Soukenický cech přijímal přibližně stejný počet mistrů ročně, ale největší přírůstek na rozdíl od ševců zaznamenal na konci století.

Přípovědní povinnost stanovená v nejstarším exempláři cechovních artikulí činila pět funtů vosku, dvanáct grošů a džber piva.

¹⁴⁶ Porovnávala jsem v této knize uvedená jména cechmistrů pro příslušná léta se záznamy pro stejná léta v Knize přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863, kde jsou také zapsány účty ševcovského cechu pro léta 1786–1825, a zjistila jsem, že jsou totožná. Není možné, aby titíž lidé předsedali dvěma cechům. Navíc v několika přípovědích se objevuje povolení, aby mistr, který „*světem živ byl*“ směl mimo jarmak vyrobit a prodat pár botů.

¹⁴⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7 Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

Stejně jako u ostatních cechů byl počestný původ samozřejmou podmínkou, jenž museli věrohodní svědkové dosvědčit. V artikulích z roku 1631 k této přípovědní povinnosti bylo navíc stanoveno, že nový uchazeč o mistrovství v cechu byl povinen předvést mistrovský kus a když dokázal, že „*ne k posměchu, ale k poctivosti ... i cechu (bude)*“¹⁴⁸ musel vystrojit svačinu podle svých možností a uznání a také dát půl vědra vína. Ševcovský cech měl poměrně přísné podmínky získání mistrovství, protože nový mistr, dokázal-li, že řemeslo náležitě ovládá, musel ještě jeden rok pracovat u mistra. Podle Doliny byla tato přípověď na poměry Bojkovic náročná.

V pramenech pro 18. století se však setkáváme s jiným vyměřením této povinnosti. Zpočátku musel uchazeč o mistrovství při přípovědi dát půl zlatého, později jeden zlatý, dva funty vosku, konev vína a dalších dvanáct zlatých. Ševcovský cech patrně už od samého počátku své existence zvýhodňoval mistrovské syny, manžele mistrovských dcer a vdov tím, že pro ně platila přípověď poloviční a podle artikulí (1631) nemuseli prokazovat svou způsobilost mistrovským kusem.¹⁴⁹ Ještě nižší přípovědi platili ti uchazeči o členství v cechu, kteří sice obuv vyráběli, ale nechodili se svým zbožím na jarmark, například v roce 1788 Franc Mužík z Komně dal cechu půl zlatého přípovědi a k tomu pět zlatých, protože do jarmarku nechodil.¹⁵⁰

Jak dokládají cechovní zápisy z devadesátých let 18. století, k ševcům do cechu vstupovali i řemeslníci provozující jiná řemesla. V roce 1797 vstoupil do cechu Václav Hověžák, který se vyučil zedníkem.¹⁵¹ Zednický cech ale v tuto dobu ještě v Bojkovicích

¹⁴⁸ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 3
Artikule 1631.

¹⁴⁹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7
Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

neexistoval, proto pravděpodobně do ševcovského cechu vstoupil, aby získal jisté výhody plynoucí z členství v cechu. Mistr získal společenský status a také se mohl vyhnout nařčení z fušerství. Především se ale jednalo o služby spojené s pohřbem. Jak je uvedeno výše, všichni členové cechu byli povinni svého zemřelého spolubratra a jeho rodinné příslušníky vyprovázet na jeho poslední cestě a navíc přispět na ofěru. Podle cechovních artikulí pozůstalá rodina dostala od cechu funt vosku a půl ofěry, v případě úmrtí dítěte dostala rodina pouze půl funtu vosku.¹⁵² Je tedy jasné, že otázka pohřbu byla pro tehdejší obyvatele Bojkovic nesmírně důležitá a vědomí, že po smrti bude jejich tělo řádně pohřbeno, jim často sloužilo jako motivace pro vstup do cechu. V roce 1797 cech přijal ještě další tři mistry jiných profesí (ovšem blíže nespecifikovaných), kteří v cechu zřejmě hledali podobné záruky. Pravděpodobně ze stejného důvodu v roce 1799 do cechu vstoupil také Jan Lukášek, který rovněž zaplatil sníženou přípověď půl zlatého přípovědného, čtyři zlaté a třicet krejcarů, protože se zavázal, že řemeslo provozovat nebude. Jiný mistr z Pitína v tomtéž roce vstoupil mezi ševce, ale ševcovské řemeslo provozoval jen tehdy, vrátil-li se ze světa.¹⁵³ Dost často se stávalo, hlavně ještě v pozdějším období, že řemeslníci nenalezli v rámci panství obživu a byli nuceni chodit do světa. To dokládá také přípověď z roku 1780, kdy Franz Lukášek, syn cechovního mistra, zaplatil část přípovědi a odešel do světa.¹⁵⁴

Jindy mistři, kteří do cechu vstoupili měli zakázáno takzvané „*dělat a chodit do jarmarku*“. V tomto případě se jednalo o snahu cechmistrů regulovat výrobu obuvi, ale patrně zároveň nechtěli upřít žadateli právo vstoupit do cechu a vyrábět obuv pro svou potřebu či

¹⁵² SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 3
Artikule 1631.

¹⁵³ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7
Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

¹⁵⁴ Tamtéž.

pro domácí prodej. Za těchto podmínek přijal cech v roce 1780 Mikuláše Malíčka, cechovního syna. O dva roky později cechmistré povolili Jakobovi Nejezchlebovi, který chodil za prací do světa, aby směl obuv příležitostně vyrábět a prodávat mimo dobu jarmarku. Za toto povolení cechu zaplatil podruhé pět zlatých a dvacet krejcarů. Kdyby bez tohoto povolení obuv vyráběl a prodával, hrozilo mu, že bude z cechu vyloučen.¹⁵⁵

Do ševcovského cechu vstupovali mistři jak z blízkých vesnic náležejících světlovskému panství, tak také mistři ze vzdálenějších vesnic (dnešní Starý Hrozenkov, Rudimov, Sehradice, Dolní Lhota), nebo míst mimo panství (např. Slavičín). V roce 1782 požádal o členství v cechu Johannes Pumrle, uherskobrodský měšťan, který řádně zaplatil přípověď v Uherském Brodě, ale řemeslo hodlal provozovat v Bojkovicích, a proto požadoval na bojkovickém cechu, aby jej v případě jeho smrti v Bojkovicích náležitě při jeho pohřbu vyprovodil. Tato přípověď je tedy dalším dokladem toho, že zabezpečení pohřbu bylo v tuto dobu jednou z nejdůležitějších funkcí cechu.

U ševců stejně jako u soukeníků bylo praxí, že nově přijatý mistr v cechu získal postavení tzv. *mládka*. Jeho povinností pod pokutou funtu vosku bylo rozsvěcovat cechovní svíce v kostele, například při pohřbech, až do doby, než do cechu vstoupí další člen.

Učňovská přípověď činila dva funty vosku a nutným předpokladem vstupu do učení, stejně jako u ostatních cechů, byl počestný původ, tedy učeň musel pocházet z manželského svazku. V artikulích bylo také nařízeno, aby každý učeň nad sebou měl ručitele, kteří se pod pokutou kamene vosku zaručili, že se učeň řemeslu řádně vyučí. Vystavení výučního listu podle artikulí (1631)

¹⁵⁵ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7
Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

bylo zpoplatněno jednou kopou grošů českých a vyučenec uspořádal svačinu.¹⁵⁶ Bohužel prameny ševcovského cechu týkající se učňovské problematiky nejsou pro 18. století dochovány v takové míře, aby poskytly dostatek informací. V Knize přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834 je dochováno pouze několik učňovských a tovaryšských přípovědí. Délka učení není v artikulích stanovena. Na konci 18. století byli učni přijímáni na tři až čtyři roky a oproti artikulím se jejich přípověď změnila: do cechu byli povinni zaplatit jeden zlatý a deset krejcarů. Většinou se jednalo o mistrovské syny. Po řádném vyučení byli prohlášeni za tovaryše a tovaryšská přípověď činila na konci 18. století také jeden zlatý a deset krejcarů.¹⁵⁷

Velmi cenným pramenem pro výzkum cechovního života ševců je však Kniha příjmů a vydání 1758–1818. Cechovní příjmy ve druhé polovině 18. století činily překvapivě hlavně platby za pohřby mistrů, jejich manželek a dětí, popřípadě vdov a necechovních lidí. Za každého zemřelého cech přijímal různě vysokou částku, nejčastěji sedmnáct až dvacet čtyři krejcarů, ale nebyly výjimkou i částky vyšší. Například v roce 1779 se cech zúčastnil pohřbu pitínského myslivce a za tuto službu dostal zapláceno jeden zlatý a devět krejcarů.¹⁵⁸ Z tohoto zápisu rovněž plyne, že se ševci neúčastnili pohřbů výhradně svých mistrů a jejich rodinných příslušníků, ale i lidí „cizích“, hlavně žebráků z bojkovického špitálu, ale také hospodyně bojkovického faráře a jiných. Je tedy jasné, že ševcovský cech hrál velmi důležitou, v tomto případě společenskou, roli v životech obyvatel světlovského panství. Šlo tedy o výraz podpory, sounáležitosti a tradic. Nemáme však nikde doloženo, že by cech přesně stanovil, kolik se bude platit

¹⁵⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 3 Artikule 1631.

¹⁵⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834.

¹⁵⁸ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17 Kniha příjmů a vydání 1758–1818.

za pohřeb mistra, kolik za pohřeb jeho manželky nebo dítěte, ani kolik se bude platit za pohřeb člověka „z venčí“. Například v roce 1758 dostal cech zapláceno od pohřbu „*Běty ze špitála*“ dvaadvacet krejcarů, od pohřbu manželky Martina Híblíka dostali ševci dvacet krejcarů a od pohřbu dítěte Václava Sobotíka jednadvacet krejcarů. Podobného charakteru jsou všechny další záznamy tohoto typu. Výjimečně se stávalo, že platba za pohřeb přesáhla třicet krejcarů.¹⁵⁹

To, že příjmy za pohřby zaujímaly největší část cechovních příjmů, dokazuje také, že pohřební příjmy byly zaznamenávány jako první. V průběhu druhé poloviny 18. století se tyto příjmy postupně zvyšovaly a pohybovaly se nejprve do deseti až patnácti zlatých a od osmdesátých let 18. století se tyto částky pohybovaly nejčastěji mezi deseti až dvaceti zlatými. Přičemž nejvyšší částku zaznamenal cech v roce 1798, kdy si vykázal příjem třiceti zlatých a osmnácti krejcarů.¹⁶⁰ Tento trend pokračoval také v následujícím období.

Kromě toho přijímal ševcovský cech peníze od „*pánů bratrů mladších*“, tedy za mistrovské přípovědi a jejich splátky a sbírky. Tyto částky tvořily další významnou položku v cechovním účetnictví. Jednotlivé přípovědní sumy se pohybovaly od třiceti krejcarů až po sedm zlatých, protože mistři své povinné platy často dávali na splátky, což dokazuje také seznam dlužníků a výše jejich dluhů. Zpočátku cech vydělával spíše na platbách od mistrů, které se pohybovaly nejčastěji v rozmezí deseti až třiceti zlatých, platby za pohřby však byly v tuto dobu nižší. Ale od poslední čtvrtiny 18. století se situace obrátila a výnosnějšími se staly již zmíněné platy za pohřby a příjmy od mistrů se naopak snížily na částky do deseti až patnácti zlatých.¹⁶¹ Mezi cechovními příjmy se ale objevovaly také nahodilé položky, třeba za

¹⁵⁹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17
Kniha příjmů a vydání 1758–1818.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

odprodej částí staré korouhve (například damašku za tři zlaté v roce 1765) nebo za prodej vosku.

Mimo tyto peněžité částky si cech vedl také evidenci příjmu vosku, který do cechu odváděli učni jako přípověď a také ostatní členové na pohřby. Příjmy vosku patrně nestačily pokrýt výdaje, a proto jej ševci nakupovali a vyráběli z něj svíce, nebo zvolili levnější variantu a nakupovali obyčejné smolné fakule.¹⁶²

Položky uvedené na straně výdajů podávají mnohem plastičtější obraz cechovního hospodaření. Poměrně velké částky ševci utráceli za již zmíněné svíce, fakule a vosk. Druhou nezanedbatelnou položkou bylo pivo. Ševci si během různých cechovních setkání (při obnově cechu, při poradách, při výběru kvartálních poplatků atd.) dopřávali zpravidla dvě bečky piva ročně v ceně až sedmi zlatých a čtyřiceti pěti krejcarů za jednu bečku. Někdy toto pivo platil některý z mistrů nebo alespoň část ceny a zbytek doplatil cech.

Stejně jako soukeníci (viz s. 51) i ševci platili „na královnu“ neboli královskou daň z řemesla na financování vedení válek. V roce 1760 zaplatili jedenáct zlatých.¹⁶³ Podle kronikáře Karla Doliny platili ševci tuto daň ještě v několika následujících letech až do roku 1772, celkem odvedli devadesát devět zlatých a padesát tři krejcarů.¹⁶⁴ Ševci dále utráceli za potřeby spojené s pohřbíváním, několikrát si nechávali okout motyky a lopaty nebo vyrobit zcela nové nebo nakupovali provazy na spouštění rakví do hrobů. Podobně jako soukeníci věnovali velkou péči svým postavníkům, které poměrně často opravovali. V roce 1768 si cech nechal zhotovit nové postavníky do kostela a mistři na ně sbírkou přispěli ve výši čtyř zlatých a čtyřiceti pěti

¹⁶² SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17
Kniha příjmů a vydání 1758–1818.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 162.

krejcarů.¹⁶⁵ Celkový náklad činil sedmnáct zlatých. Tedy mnohem méně než kolik zaplatili za nové postavníky soukeníci. O tři roky dříve si ševci podali zakázku na výrobu nové korouhve. Na výrobu bylo použito hedvábí, sukno a damašek, pro který ševci chodili až do Olomouce. Celkový náklad činil přes devadesát zlatých.¹⁶⁶ Na rozdíl od soukeníků se náklady na obnovu cechovních insignií ševců nepromítaly do přípovědí.

Na straně výdajů se poprvé objevují platy cechovnímu komisařovi, ten činil například v roce 1761 jeden zlatý a třicet krejcarů. Funkce cechovního komisaře dokládá snahu státu kontrolovat cechovní politiku, jak je naznačeno v úvodu této kapitoly. Od 18. století se také čím dál častěji objevují záznamy, které dokumentují sociální funkce cechu, a to je pravidelné přispívání na vandrovní tovaryše a chudé mistry. V roce 1767, kdy se s těmito příspěvky setkáváme u ševců poprvé, cechmistři vydali devět krejcarů.¹⁶⁷ V následujícím období pak tyto částky bývaly vyšší.

Tyto výdaje nebyly ničím zvláštní. Nejasné ale zůstává, z jakého důvodu bojkovičtí ševci platili různě vysoké částky ševcovskému cechu v Uherském Brodě. Tyto platby se pohybovaly v řádu několika krejcarů až po několik zlatých. Cechovní prameny nám neposkytují uspokojivou odpověď. Pravděpodobně se ale na sv. Jana nebo na sv. Martina spolu setkávali, není jasné jestli cechmistři nebo pověřeni členové cechu. V účetnictví se totiž objevují formulace dvojího typu „bylo dáno“ brodskému cechu, v Brodě ševcům v brodském cechu, nebo „bylo utraceno“ v brodském cechu. Situaci neosvětluje ani záznam z roku 1771, kdy na straně vydání figuruje částka třicet pět krejcarů, která byla dána „v brockém cechu při správě“ a částka

¹⁶⁵ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17
Kniha příjmů a vydání 1758–1818.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

dvanáct krejcarů, která byla vyplacena písaři v Uherském Brodě.¹⁶⁸ Přesto nelze bezpečně zjistit motivaci těchto cechovních útrat. V jiných cechovních pramenech se často objevuje formulace „*spravování počtů*“ ve významu každoročního účtování při volbě nových cechmistrů a předávání cechovního majetku. Vystává tedy otázka, jestli ona „*správa*“ rovněž nesouvisela nějakým způsobem s hospodařením cechu. Můžeme jen spekulovat. Pravděpodobnější však je, že oba cechy spojoval obchod či spíše prodej zboží bojkovických ševců. Podle zápisů z roku 1767 a 1782 bojkovičtí ševci jednali o povolení prodeje zřejmě na uherskobrodských jarmarcích. Mezi položkami ve vydání peněz v roce 1782 se dočítáme, že „*v brockém cechu (bylo dáno) při dovolení prodaje*“ jeden zlatý a čtyřicet krejcarů. V roce 1785 zase ševci „*na řad v brockém jarmarku*“ doložili osm krejcarů a podobně v roce 1795 „*v Brodě na 2 jarmarky doloženo na řad*“ dvacet krejcarů.¹⁶⁹ Podle záznamů v Knize příjmů a vydání bojkovičtí ševci kromě peněz odváděli uherskobrodským ševcům také čtyři funty a jeden werdunk vosku.¹⁷⁰ Pravděpodobně tyto platby nebyly však do Uherského Brodu odváděny každoročně, protože v některých ročních záznamech příjmů a vydání se neobjevují.

Jak víme, jedním ze znaků cechovní organizace je vysoká míra zbožnosti, což dokládají okázalé postavníky, průvody na velké církevní svátky, při kterých cechu ukazuje svou prestiž, ale také aktivní náboženský život. Hlavně šlo o povinnou účast na mších svatých za cech, kterou nechávali cechmistři sloužit zpravidla jednou za rok a v závěru století i dvakrát. V cechovních výdajích máme tuto

¹⁶⁸ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17
Kniha příjmů a vydání 1758–1818.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž.

skutečnost zachycenu v podobě platu rektorovi za mši třicet krejcarů.¹⁷¹

V archivním fondu ševcovského cechu se pro 18. století dochovaly také další prameny zachycující účetnictví cechu. Jde o několik účetních záznamů pro léta 1786 až 1825, které předcházejí zápisům přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů z 19. století¹⁷². Tyto účetní záznamy, až na jména cechmistrů, nekorespondují s Knihou příjmů a vydání 1758–1818! Pro léta 1786–1799 máme tedy dvojí účetní materiál, dvojí informace. Každoroční účty vedené v Knize přípovědí jsou mnohem stručnější a působí úřednickým, oficiálním dojmem, nesou dokonce úřední hlavičku s označením místa, tedy Hradištský kraj, městečko Bojkovice, panství Světlova a od devadesátých let 18. století tyto účty nepodepisují cechmistři, ale pouze cechovní komisař.¹⁷³ Otázkou proto zůstává, jak účetní zápisy v Knize přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863 interpretovat.

Příjmy nejsou rozepsány tak podrobně jako v Knize příjmů a vydání 1758–1818 a tvoří je hlavně mistrovské přípovědi ve výši dvou zlatých a třiceti krejcarů, nebo splátky starších dluhů. Zajímavé je, že pro stejná léta je mistrovská přípověď v Knize přípovědí mistrů 1722–1840 odlišná (viz výše). V příjmech rovněž vůbec nejsou zaneseny výše zmiňované platby za pohřby ani jiné další příjmy. Pro léta 1788, 1791, 1792 a 1797 dokonce nejsou vykazovány příjmy žádné, ačkoliv podle Knihy příjmů a vydání 1758–1818 víme, že ševcovský cech si vykázal vysoké částky za pohřby.¹⁷⁴ Na straně vydání nejsou žádným způsobem reflektovány běžné cechovní výdaje, tak jak jsou popsány výše a záznamy jsou omezeny pouze na platy

¹⁷¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17 Kniha příjmů a vydání 1758–1818.

¹⁷² Tamtéž, inv. č. 9 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863, kniha příjmů a vydání 1786–1825.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž.

cechovnímu komisařovi, písařovi a poslovi, dále peníze darované vandrovním tovaryšům a chudým mistrům a výdaje za „světlo“ do kostela, tedy svíce nebo fakule, a za mše svaté. Podle těchto údajů cech hospodařil pouze s malým přebytkem a v roce 1799 se na „*všeliké nevyhnutedlné cechovní outraty*“ mistři složili na částku jeden zlatý a čtyřicet osm krejcarů. Docela vysoké částky, deset zlatých a více, zůstávaly tedy jako dlužné položky.¹⁷⁵

Kromě soukenického a ševcovského cechu lze také sledovat poměrně příznivý vývoj bojkovického řeznického cechu, a to i přesto, že prameny řeznického cechu v 18. století jsou torzovité. Zápisy jsou zaznamenány nesystematicky a knihy se dublují. Ze zápisů v Knize přípovědí mistrů 1749–1837 a v Knize příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802, v Knize příjmů a vydání 1781–1863 vyplývá, že v 18. století vstoupilo do cechu nejméně padesát sedm nových mistrů. Nejčastěji byl přijímán jeden až dva mistři za rok. Jak se zdá, cechmistři řeznického cechu však nepřijímali nové členy každoročně, ale lze vysledovat i několikaleté rozestupy mezi jednotlivými přípověďmi. Přesto je jasné, že počet nově přijatých mistrů stoupla a oproti minulému století se zvýšil.¹⁷⁶ Jelikož v Bojkovicích podle privilegia z roku 1575 nesmělo jateční dobytek porážet více než osm řezníků, ale počet řeznických mistrů stoupal, bylo třeba na tento trend reagovat. Proto poprvé v 18. století cechmistři povolili výjimku přespolnímu mistrovi Jiříkovi Světlíkovi ze Bzové, aby směl při zvláštních příležitostech, jako byly hodech nebo svatba, porážet sousedům dobytek. Za toto povolení cechu zaplatil čtyři rýnské.¹⁷⁷ Jak je uvedeno v předchozí kapitole, mnoho žadatelů o vstup do cechu

¹⁷⁵ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 9. Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863, Kniha příjmů a vydání 1786–1825.

¹⁷⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 8, 19, 22. Kniha přípovědí mistrů 1749–1837, Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802, Knihy příjmů a vydání 1781–1863.

¹⁷⁷ Tamtéž.

hledalo v členství jakousi náboženskou, ale i společenskou záruku. Jinak řečeno mnohý mistr vstoupil do cechu, proto, „*aby byl přijat za spolu oud a bratra našeho a aby byl oučastný mší svatých za živobytí i také po smrti, abychme jemu i jeho manželce na funusu poslužili*“. V takovém případě nově přijatý člen cechu zaplatil dva zlaté.¹⁷⁸ Mistrovské přípovědi se oproti minulému století výrazně neměnily. I nadále byly stanovovány individuálně a pohybovaly se kolem čtyř až šesti zlatých a také mistři odváděli určité množství vosku, nejčastěji čtyři funty. V Knize příjmu vosku z let 1726–1805 se dochovala blíže nedatovaná poznámka o způsobu vybírání mistrovských přípovědí. Podle ní měli mistrovští synové platit šest zlatých a odvádět šest funtů vosku a navíc uspořádat pro ostatní mistry svačinu. Kdo však nebyl mistrovským synem, musel zaplatit dvojnásobek, tedy dvanáct zlatých a dvanáct funtů vosku a samozřejmě svačinu, což ztížilo šanci stát se členem cechu.¹⁷⁹ Protože šlo o nemalou částku a zvláště v případě vosku o poměrně značné množství, odváděli mistři své povinnosti na splátky, zvláště vosk. Tyto dluhy se táhly i několik let. Například v roce 1749 byl přijat nový mistr, který zaplatil šest zlatých a vosk dodal až o tři léta později, tedy v roce 1751.¹⁸⁰

Protože se nám bohužel nedochovala žádná samostatná kniha přípovědí učňů a účetní prameny nám rovněž neposkytují dostatek informací, nelze přesněji stanovit kolik učňů do řeznického cechu vstoupilo. Zdá se, že toto číslo bylo mnohem menší než v předešlém století, protože v dostupných pramenech cechu (účetní knihy) lze napočítat pouze devatenáct učňovských přípovědí. Jejich přípovědi se podle všeho, podobně jako mistrovské přípovědi, také zvýšily. V 18. století učňové zřejmě platili jeden zlatý a jeden funt

¹⁷⁸ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů 1749–1837.

¹⁷⁹ Tamtéž, inv. č. 20 Kniha příjmu vosku 1726–1805.

¹⁸⁰ Tamtéž.

vosku a zřejmě stejnou částku dával učeň po vyučení jako tzv. výpovědní povinnost, tedy byl prohlášen za tovaryše a od cechu obdržel výuční list. Doba učení činila dva až tři roky, patrně však záleželo na domluvě s mistrem.¹⁸¹

V pramenech se nám dochovalo také několik přípovědí mládenců, předpokládám, že šlo o tovaryše. Podle cechovních zápisů v nejednom případě odváděli přípovědní a výpovědní povinnost zároveň a obě činily jeden zlatý a funt vosku. Například Šimon Lupečka 25. února 1726 připověděl mládence. Přípovědní i výpovědní poplatek, celkem dva zlaté, dal hned a připovědního i výpovědního vosku dal dva funty. Tentýž mládenec byl následujícího roku přijat za mistra, dal šest zlatých, šest funtů vosku dlužil až do roku 1741.¹⁸² Jindy výpovědní povinnost vypláceli až po uplynutí určité doby: Martin Prchla připověděl 18. února 1759 mládence, který zaplatil jeden zlatý a funt vosku. Za tři roky, tedy v roce 1762, zaplatil výpovědní povinnost jeden zlatý a funt vosku a v témže roce byl přijat za mistra. Na mistrovskou připověď dal celkem čtyři zlaté a čtyři funty vosku.¹⁸³ Protože nebylo možné získat mistrovství bez předchozí tovaryšské praxe, předpokládám, že mládenci skutečně byli tovaryšové.

Účetnictví řeznického cechu je vedeno souběžně v několika knihách a nese s sebou stejné interpretační problémy jako účetnictví cechu ševcovského, viz výše. Účetní záznamy v Knize příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802 jsou podrobnější, zvláště pro poslední dva roky 18. století. Podle dostupných pramenů příjmy nejčastěji tvořily přípovědi a dále platby za pohřby. Tyto platby za pohřby odráží i další účetní knihy a vyplývá z nich, že se pohybovaly v podobné výši jako

¹⁸¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 20
Kniha příjmu vosku 1726–1805.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

u ševců, mezi dvaceti a třiceti krejcarů. Ovšem nevynášely cechu takové peníze jako v případě ševcovského cechu.¹⁸⁴

Mezi dalšími příjmy řeznického cechu figurovaly nemalé částky pravděpodobně za výsek masa soukromým osobám. V roce 1799 přijal cech dva zlaté a padesát jedna krejcarů „z jalovice od Petra Melanka“, dále pak čtyři zlaté za dalších pět jalovic.¹⁸⁵

V zápisech z konce 18. století se také objevují vysoké částky za odprodej tzv. *půstu nebo postní pořadnosti*. V roce 1798 se odprodal půst Janu Prchlovi za dvacet pět zlatých a jeden groš a dva mázy vína, celkem tedy za dvacet pět zlatých a dvacet sedm krejcarů. O rok později se prodala *postní pořadnost sekání* masa Františku Prchlovi za třicet tři zlatých a třicet tři krejcarů.¹⁸⁶ Otázkou zůstává, co si představit pod tímto půstem či postní pořadností. Cechovní památky však nic bližšího, co by tuto praxi vysvětlilo, neobsahují. Možné však je, že jeden z řezníků si koupil přednostní právo na výsek masa o masopustu¹⁸⁷, který byl v Bojkovicích spojen s tradičními lidovými zvyky. Chodilo se po tzv. *babkování*. V podstatě šlo o formu koledy. V masopustní pondělí chodili po domech malí chlapci a za zpěvu a tance byli podarováváni slaninou a koblihami, které jim hospodyně napíchnávaly na dřevěné rožně (připomínající šavle). V masopustní úterý obcházel městečko mladí muži, často přestrojení za různé maškary, které doprovázeli obyvatelé městečka a muzikanti. Večer si pak z „*vybabkovaných*“ vajec a slaniny nechali v hospodě uvařit „*škvařeřinu*“ a co nesnědli, prodali. Také se ten večer pochovávala

¹⁸⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 19
Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Masopust je období liturgického roku od Tří králů do Popeleční středy, kterou pak začíná čtyřicetidenní období půstu před Velikonocemi. Vyvrcholil lidovými veselnicemi na masopustní úterý (den před Popeleční středou).

basa na znamení konce veselí a radovánek a nastávajícího období půstu.¹⁸⁸

Záznamy o příjmech v Knize příjmů a vydání 1781–1869 jsou velmi stručné na rozdíl od Knihy příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802. Vyplývá z nich že příjmy řeznického cechu v posledním dvacetiletí 18. století byly nedostatečné a řemeslníci se museli na společné cechovní výdaje skládat. Například v roce 1782 přijal cech sedm zlatých a padesát pět krejcarů za učňovskou a mistrovskou přípověď, dále dva zlaté a osmnáct krejcarů za pohřby. To však nestačilo pokrýt cechovní výlohy a mistři museli doložit jeden zlatý a dvacet krejcarů. V roce 1783 pak nové příjmy cechu činily tři zlaté za pohřby a mistři na výdaje přispěli celkovou částkou pěti zlatých.¹⁸⁹ Podobný trend je patrný až do konce století. Je však zajímavé, že účty zachycující příjmy v Knize příjmů a vydání 1781–1869 vůbec nereflektují poměrně slušné příjmy za odprodej půstů, za výsek masa, tak jak jsou tyto částky uváděny v Knize příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802. Tedy znovu se zde objevuje stejný problém jako v ševcovském cechu. Pravděpodobně Kniha příjmů a vydání 1781–1869 představuje oficiální, úřady sledovanou účetní knihu. Každoroční účty řeznického, ševcovského cechu a všech ostatních cechů kontrolovali cechovní komisaři, kteří se také účastnili obnovování cechů. Jiné účetní knihy tak zřejmě sloužily pouze pro potřeby cechmistrů a cechovní komisařové je nekontrolovali. To však nevysvětluje odlišnost údajů v jednotlivých exemplářích. Možné je, že se cechy snažily vyhnout placení výdělečných daní nebo alespoň jejich výši snížit, proto do oficiálních účetních knih nezaznamenávaly všechny příjmy a výdaje, zejména ty, které dokazovaly kolik peněz

¹⁸⁸ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 142–143.

¹⁸⁹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 22 Kniha příjmů a vydání 1781–1863.

cech utratil za jídlo a pití při nejrůznějších cechovních shromážděních a slavnostech.

Na straně výdajů tedy nejčastěji figurovaly částky za jídlo a jeho přípravu a za pití. Například při obnově cechu v roce 1797 cech utratil za čtyři mázy piva šestnáct krejcarů, za husu osmnáct krejcarů, za máz vína pro pana komisaře patnáct krejcarů, za kořalku sedm krejcarů a při placení v šenku čtyři krejcarů. Dále při jiných příležitostech v jatkách na kořalku se vydalo pět krejcarů, dalších třicet osm krejcarů za kořalku (při blíže neuvedené příležitosti), za mouku a máslo dvacet tři krejcarů a naposledy opět za kořalku šest krejcarů. Dohromady tedy cech utratil dva zlaté a jeden krejcar. Přičemž celková suma vydání pro rok 1797 uvedená v knize příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1805 činila šest zlatých a třicet šest krejcarů. Peníze vydané na jídlo a zejména na pití tedy tvořily přibližně třetinu vydání.¹⁹⁰ Fakt, že cechy vydávaly nemalé částky na útraty za jídlo a pití při nejrůznějších příležitostech odrážejí i Generální cechovní artikule z roku 1739, kde v článku padesát jedna je výslovně uvedeno: „*Mimo kvartálních nemají se žádné neobyčejné cechovní shromáždění pro uvarování zbytečného zameškání držeti, leda že by toho nevyhnutelná příčina byla, v kterýmžto příběhu, kdyžby se to privatní důležitosti tejkalo, ten, jenž takového neobyčejného shromáždění příčinou jest, povinnen bude outraty samotně zapraviti.*“¹⁹¹ V jiném nařízení z roku 1763 je uvedeno, že „*řemeslnické darebozvyky a neužitečné vejlohy peněz z pokladnice se odstavití a pokladní peníze k zaopatření chudých se obrácti mají.*“¹⁹² A poněvadž šlo o nešvar v cechovním životě hluboko zakořeněný vyšlo

¹⁹⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 19 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802.

¹⁹¹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, inv. č. 3 Generální cechovní řád a generální cechovní artikule 1731, 1739.

¹⁹² BILÝ, Č.: *Řemeslnické zlozvyky v 18. století*. In: Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českému v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, 1913, roč. 22, č. 1, s. 376–377.

v Čechách v roce 1780 další nařízení, podle kterého „*to zlé zacházení s pokladnice penězma, které větším dílem skrze jídlo a pití strávené bývají, má se odstraniti a cechovní komisaři ... mají na to obzvláštní ohled nésti.*“¹⁹³

Jak vyplývá z cechovních pramenů nejen řeznického cechu, nebyl na tato nařízení brán příliš velký zřetel a při cechovních shromážděních se dál hodovalo podle zvyklostí a možností cechu. Zvláště řeznický cech nemálo holdoval pití a jídlu při svých shromážděních. Tyto výdaje však v Knize příjmů a vydání 1781–1869 nenajdeme.

K pravidelným výdajům cechu od konce osmdesátých let 18. století patří platby cechovnímu komisařovi za kontrolu cechovního účetnictví, ročně se komisařovi vyplácelo třicet krejcarů. Dvacet devět krejcarů dostal každoročně zaplaceno cechovní písař a třicet pět až třicet šest krejcarů dostával cechovní posel. Stejně jako ševci i řezníci dávali určitou sumu peněz na vandrovní a chudé tovaryše nebo mistry. V posledních dvaceti letech 18. století cech platil vandrovním a chudým řemeslníkům v řádu několika krejcarů, nejméně šest (v letech 1781 a 1785) a nejvíce v závěru století až čtyřicet osm krejcarů.¹⁹⁴ V neposlední řadě se na straně vydání objevovaly platby deset krejcarů rektorovi a ministrantům a jeden zlatý za mše svaté. Řeznický cech nechával sloužit mše zpravidla dvakrát za rok, jednou za zemřelé spolubratry a jednou za živé na přímluvu. V roce 1797 se však řezníkům sloužila mše čtyřikrát. S tím souvisí také vydání vosku, který cech odváděl do kostela při církevních svátcích, pohřbech a mších.

Je zřejmé, že se výdaje obou posledně zmiňovaných cechů v zásadě nelišily. A tento fakt je patrný rovněž pro následující období.

¹⁹³ BÍLÝ, Č.: *Řemeslnické zlozvyky v 18. století*. In: Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českému v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, 1913, roč. 22, č. 1, s. 376–377.

¹⁹⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 22. Kniha příjmů a vydání 1781–1863.

6. Bojkovické cechy v 19. století a na počátku 20. století

Toto století znamenalo obecně pro cechovní organizace přelom. Postupné zastarávání tradiční řemeslnické výroby bylo již neoddiskutovatelným faktem. Do popředí se dostávala tovární výroba, hlavně vznikající textilní průmysl. Ten v podstatě znamenal likvidaci starých výrobních forem. Světlovské panství a zvláště Bojkovicko patřilo mezi oblasti neúrodné a neprůmyslové. Proto se v této oblasti dlouho udržela tradiční cechovní výroba, i když okolo poloviny 19. století kraj postihla krize spojená zejména s odbytovými problémy. Zároveň po oficiálním zrušení cechů živnostenským řádem z roku 1859, přestávaly cechy pomalu hrát ekonomickou roli a spíše naplno převzaly role náboženské a sociální, jak je patrné z předchozího vývoje.

Počátek 19. století znamenal ještě pro bojkovické cechy, hlavně pro soukenický cech, období poměrně příznivého vývoje. Podle Karla Doliny se soukenické řemeslo ještě v tuto dobu nacházelo v rozkvětu. V cechu bylo podle Dolinových závěrů sdruženo sedmdesát devět mistrů, dvacet čtyři pomocníků a šest učňů.¹⁹⁵ Jen pro srovnání uvádím, že podle statistiky moravských řemesel ze třicátých let 18. století¹⁹⁶ bylo v Bojkovicích čtyřicet jedna soukeníků.

Navíc na celém světlovském panství nevznikla ani jedna textilní manufaktura, natož tak továrna. Jediným pokusem o zavedení tovární

¹⁹⁵ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 157.

¹⁹⁶ Jedná se o hlášení z jednotlivých moravských měst a městeček o počtu cechů a mistrů z let 1732–1733, které doprovázelo distribuce nově vydaných generálního cechovního patentu z roku 1731. Z těchto hlášení byl v roce 1749 pořízen zjednodušený sumář pro potřebu vzniknuvšího Řemeslnického a továrního úřadu v Brně.

Touto problematikou se zabýval: RADIMSKÝ, Jiří: *První statistika moravských řemesel z let 1732–1733*. In: Sborník Matice moravské roč. 80, 1961, s. 238-247. Se stejnými údaji pracuje: JANÁK, Jan: *Hradištský kraj v období průmyslové revoluce na Moravě*, Uherské Hradiště, Slováké muzeum, 1984, s. 15.

výroby byl podnikatelský záměr majitele světlovského panství hraběte Jindřicha Larisch-Mönicha založit železářskou huť. V roce 1839 mu bylo povoleno kutat železnou rudu v okolí Bojkovic a v témže roce byla zahájena stavba vysoké pece. V roce 1844 mu rovněž bylo dodatečně povoleno zřídit válcovnu na tyčové železo a plech u Starého Hrozenkova. Na Bojkovicku se na těžbě železné rudy podílelo čtyřicet šest lidí. V Jindřiščině huti (pojmenována byla po Larisch-Mönichově manželce Jindřišce Haugvicové, dědičce světlovského panství) se vyrábělo jak surové, tak také lité železo. Záměr však byl takový, že v huti se budou vyrábět i kolejnice, roury, kamna, strojní součástky i tzv. komerční litina. Železná ruda zpracovávaná v této huti se těžila také na jižní Moravě (na Kyjovsku), v závěru existence huti se však dovážela ze Slavičína, a dokonce z Uher. Místní železná ruda nebyla příliš kvalitní a jakost výrobků rovněž nedosahovala konkurenceschopné kvality. Stejně tak byly problémy s vodou, protože hladina vody v řece Olšavě byla nestálá. Jindřiščina huť tedy nesplnila očekávání, proto byla v roce 1847 výroba zastavena a staré zásoby a hutní zařízení se rozprodávalo ještě do roku 1853. Za třicet pět let pak byly zbytky huti strženy. Tento Larisch-Mönichův podnik byl velmi ztrátový, ale ztráta byla vyrovnána z výnosů dolů a statků Larisch-Mönichova karvinského panství.¹⁹⁷

Vraťme se nyní zpět k cechovní problematice. I přes tuto epizodu zůstávaly Bojkovice a celé světlovské panství výrazně řemeslnickou a zemědělskou oblastí. Jak už bylo řečeno výše, soukenictví si i nadále udrželo výsostné postavení mezi ostatními bojkovickými řemesly.

Mistrovské povinnosti se na počátku 19. století podstatně zvýšily. Jak už bylo zmíněno výše, do soukenických mistrovských

¹⁹⁷ JANÁK, Jan: *Hradištský kraj v období průmyslové revoluce na Moravě*, Uherské Hradiště, Slováké muzeum, 1984, s. 91–93.

přípovědí se velkou měrou promítly náklady na stavbu nové valchy z roku 1795. Na počátku 19. století se na tomto valchovním kapitálu podíleli nově přijatí mistři ve výši deseti až dvaceti zlatých. Částka se však zvyšovala až na padesát zlatých. Je zajímavé, že ne všichni noví mistři přispívali na stavbu. Například v roce 1803 Franz Kašpárek mimo svou přípovědní povinnost zaplatil dvacet rýnských na valchovní kapitál, ale v tomtéž dni a roce přijatý Franz Jahůdka žádné peníze na valchu nedával. Podobná situace nastala i v následujícím roce. Z roku 1806 pochází poslední zápis o placení valchovního kapitálu. Protože nám ale chybí údaje pro léta 1808 až 1820, nelze přesně stanovit, do kdy se valcha splácela.¹⁹⁸ Podle několika záznamů z počátku 19. století zapsaných v Knize přípovědí mistrů 1776–1829 se mistrovská přípověď v některých případech neměnila a zůstala ve stejné výši jako v předchozím období. V jiných případech ale museli noví mistři platit opravdu vysokou přípověď: dva peníze do chudé kasy, odkud se vyplácely částky chudým a vandrovním mistrům a tovaryšům, dále pět funtů vosku. někdy se k tomu přidával poplatek dva zlaté a dalších šestnáct zlatých do tzv. *lody* (cehovní pokladnice). Cechmistři zřejmě s každým novým členem sjednávali individuální přípověď. Další vyžadovanou podmínkou udělení mistrovského práva byla výroba mistrovského kusu. Poslední v pramenech doloženou zmínkou o vyhotovení tzv. majstrštyku pochází z roku 1821.¹⁹⁹

Bohužel kromě již citované Knihy přípovědi mistrů nemáme žádnou další knihu podobné provenience, proto nelze přesněji stanovit, kolik mistrů do soukenického cechu vstoupilo. Jisté je, že během prvních třiceti let 19. století cechmistři přijali nejméně třicet nových mistrů.²⁰⁰ Z účetních knih nelze vyvodit, kolik mistrů cech přijal,

¹⁹⁸ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

neboť sumy peněz za přípovědi jsou uváděny dohromady s tovaryši a učni. Navíc musíme brát zřetel na to, že mistři často své přípovědi dávali na splátky a pokud není uvedeno jmenovitě, kdo kolik dal, nelze říci, zda jde o novou přípověď či splátku dluhu. Ve spisovém materiálu soukenického cechu se však dochovalo několik seznamů mistrů. Pocházejí z pravděpodobně z 19. století, ale jejich záhlaví je natolik poničeno, že rok nelze zjistit. Dochoval se pouze jeden seznam s datem původu. Pochází z roku 1823 a podle něj bylo v soukenickém cechu dvacet pět mistrů z Bojkovic, dva z Komně, dva z Pitína, jeden z Rudimova a jeden ze Žítkové na Kopanicích, tedy z vesnic v okolí Bojkovic. Jeden soukeník však pocházel až z Dolní Lhoty a další ze Sehradic u Luhačovic. Tedy celkem třicet tři mistrů. Podle dalšího soupisu soukenických mistrů nejspíše z roku 1813/1814 bylo v cechu sdruženo až osmdesát tři řemeslníků!²⁰¹

Na základě rejstříku soukenických tovaryšů, který byl patrně veden do roku 1872 (tohoto data je poslední zápis) vstoupilo v průběhu sedmdesáti let do cechu sto osmdesát tovaryšů.²⁰² Při soukenickém cechu existoval od roku 1812 spolek tovaryšů, ačkoliv Generální cechovní artikule a patent tato tovaryšská sdružení po vzoru cechů zakazovaly. Bojkovičtí soukeničtí tovaryšové, jinak zvaní knapové, získali artikule od stejného spolku, který existoval při soukenickém cechu ve Valašských Kloboukách. Ve čtrnácti člancích byla zapsána nejdůležitější nařízení stran chování. Důraz byl kladen na morálku a zbožnost. Tovaryšové byli povinni navštěvovat bohoslužby a také účastnit se pohřbu některého z členů cechu. Neženatí tovaryšové během své služby patřili do mistrovny rodiny, a proto byl kladen velký důraz na morálku, jak už bylo řečeno výše. V neděli a ve svátky se směli zdržovat mimo mistrův domov do dvaadvaceti hodin v létě a do

²⁰¹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice. inv. č. 18 Seznamy soukeníků a jejich majetku, seznamy tovaryšů 1800–1911, folio 1–20.

²⁰² Tamtéž, inv. č. 14 Kniha tovaryšů 1789–1907.

jednadvaceti hodin v zimě. Kdo by se opozdil, byl povinen zaplatit pokutu patnáct krejcarů a ten, který by strávil noc mimo domov, musel do tovaryšské pokladnice zaplatit pokutu třicet krejcarů. Artikule rovněž platily jako jakýsi pracovní řád, protože stanovovaly délku pracovní doby, podmínky přijetí do služby i to, za jakých okolností a jakým způsobem se smí tovaryš „z díla“ u mistra vyvázat. V létě i v zimě se v práci mělo začínat v pět hodin ráno. V létě však končila pracovní doba ve dvacet hodin, v zimě pak v jedenadvacet hodin. Chtěl-li tovaryš od mistra odejít, musel svůj záměr mistrovi oznámit dva týdny předem. Naopak chtěl-li mistr tovaryše propustit, musel to tovaryšovi oznámit osm dní předem.

Tovaryšům byl také zakázán zvyk držet tzv. „*modré pondělí*“, během kterého tovaryšové (někdy i mistři) v pondělí nepracovali a oddávali se nejrůznějším kratochvílím. Tento zvyk zakazovaly už předtím Generální cechovní artikule a patent. Když do městečka přivandroval nový tovaryš, musel se nejprve ohlásit u vrchního správce a ptát se po práci. Pokud žádnou nenašel, musel pokračovat ve vandru dále. V případě, že by se u některého mistra do služby sjednal, byl povinen zapsat se do příslušné knihy, zaplatit poplatek deset krejcarů a při každé čtvrtletní schůzi devět krejcarů. Tovaryšská pokladnice měla především sloužit jako jakási sociální jistota pro chudé tovaryše, měl se jim odtud vyplácet určitý příspěvek například v nemoci, případně se z těchto peněz platily pohřby chudých tovaryšů. Bylo však neblahým zvykem, stejně jako v cechu, že tovaryšové často z pokladnice brali peníze na zaplacení svých útrat v hospodě. Tuto praxi však tovaryšské artikule přísně zakazovaly.²⁰³ Není jisté do jaké míry byly tyto artikule pro bojkovické tovaryše závazné. Víme, že tovaryšský spolek v podstatě fungoval jako cech v cechu. V čele

²⁰³ SOKa Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č.10 Artikule pro soukenické a houšaňské tovaryše(1775), opis pro pořízený pro soukeníky z Bojkovic 1. září 1812.

spolku stál tzv. *pantáta*, zpravidla to byl starší cechmistr, dále dva přísedící mistři, dva starší tovaryšové a spolek měl také svého písaře. Stejně jako v cechu i v tovaryšském spolku platil zvyk mládkovství. Pravděpodobně tovaryšský mládek posluhoval ostatním tovaryšům. Podle několika účetních záznamů tovaryšského spolku každý rok tovaryši platili do spolku dvacet pět krejcarů stříbra. Tovaryšové se scházeli v sídle soukeníků, obvykle to býval dům některého z cechmistrů a za to pantátovi platili každoročně šedesát krejcarů. Zde se také konaly zábavy a bály, které soukeničtí tovaryši pořádali. Od konce sedmdesátých let platili také dalších třicet pět krejcarů cechmistrům patrně za kontrolu spolkového účetnictví. Od konce šedesátých let 19. století do začátku 20. století bylo ve spolku dvacet až dvacet osm tovaryšů (včetně obou starších). Na konci století spolek sdružoval tovaryšů čím dál méně. V roce 1899 bylo ve spolku dvanáct tovaryšů.²⁰⁴ Na začátku dvacátého století lze ještě vysledovat existenci spolku, ovšem jeho členská základna se výrazně zmenšila. V roce 1900 měl tovaryšský spolek ještě jedenáct členů, v roce 1911 už jenom čtyři a následujícího roku ještě jeden odešel. Z tohoto roku, kdy si cech připomínal čtyřsetleté výročí svého vzniku, pochází poslední záznamy o spolku tovaryšů.²⁰⁵

Karel Dolina přisuzoval nejen soukenickým tovaryšům poměrně velkou kulturní roli. Protože tito mladí lidé udržovali v povědomí obyvatel Bojkovic mnohé staré zvyky a tradice. Lze předpokládat, že mnozí z nich se stali členy spolku mládenců, který podle Karla Doliny zanikl v devadesátých letech 19. století.²⁰⁶

Podobně jako v případě mistrů, nelze zjistit, kolik učňů soukeníci přijali. Dochovalo se pouze několik málo zápisů učňovských

²⁰⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. inv. č. 18 Seznamy soukeníků a jejich majetku, seznamy tovaryšů 1800–1911, folio 21–57.

²⁰⁵ Tamtéž, folio 58–63.

²⁰⁶ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 142–147.

přípovědí z počátku 19. století. V roce 1821 bylo přijato šest učňů. Délka učení se prodloužila na tři až čtyři roky. Učňové byli povinni zaplatit dva peníze do „*chudé kasy*“ a dále jeden zlatý a třicet krejcarů do „*lody*“ (cechovní pokladnice). Každý z učňů si sjednal své podmínky. Velmi často se stávalo, že i v jeden den sjednané přípovědi se lišily. Například Antonín Karásek se připověděl na tři roky do učení, ale čtvrtý rok ještě musel zůstat u mistra a měl od něj dostávat poloviční tovaryšský plat a k tomu dostat jedny boty. Jiný učeň, Josef Prchla, byl přijat do učení také na čtyři roky s tím, že rok bude žít u svého otce a zbývající léta bude žít v rodině mistra a mistr jej také bude šatit. Kdyby však mezi nimi vznikl nějaký spor, měli jej rozsoudit dva ručitelé. Josef Prchla se také zavázal, že po svém vyučení bude nejméně tři roky vandrovat. Jan Lukáška zase sjednal nejdelší dobu učení, byl přijat na sedm let. Stejně jako Josef Prchla, se zavázal, že po vyučení bude tři roky vandrovat.²⁰⁷ Po vyučení byli učňové prohlášeni za tovaryše. Mistrovští synové cechu platili tovaryšskou jeden zlatý a třicet krejcarů, ostatní pak tři zlaté.²⁰⁸

V průběhu 19. století bojkovičtí soukeníci museli řešit problémy s valchou. Jak už bylo zmíněno, po roce 1816 mizí záznamy o užívání valchy u Bažantnice, pravděpodobně po požáru v roce 1812 ještě nějakou dobu fungovala a pak zanikla. Bohužel nevíme přesně, kdy se to stalo. Podle Dolinovy kroniky si soukromou valchu zbudoval u svého mlýna podzámecký mlynář Sládeček na návrh zámecké vrchnosti a v této valše pak bojkovičtí soukeníci blíže neurčenou dobu svá sukna válívali. Ovšem také brzy zanikla. Soukeníci pak chodívali válet svá sukna do Starého Hrozenkova.²⁰⁹ V polovině čtyřicátých let soukeničtí mistři přestali platit vrchnosti poplatky za užívání

²⁰⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 154.

podzámecké valchy. Podle Doliny proběhla poslední platba v roce 1846. Tehdy už valcha u Bažantnice zřejmě neexistovala. V roce 1850 při výkupech z poddanství přešla valcha do vlastnictví soukenického cechu a majitelé panství se vzdali nároků na poplatky za užívání valchy, které v tu dobu dosahovaly čtyřiceti zlatých ročně. Za to si směli světlovští páni kdykoli stáhnout vodu z mlýnské strouhy, která zároveň přiváděla vodu do valchy, do své palírny.²¹⁰ V roce 1896 bojkovičtí soukeníci žádali ministerstvo průmyslu a obchodu o povolení ke zřízení nové valchy, protože stará valcha se nacházela v havarijním stavu a nestačila pokrýt potřebu bojkovických řemeslníků. Soukeníci argumentovali starobylostí cechovní organizace, dlouholetou rodinnou tradicí a rovněž poukazovali na nelehkou situaci v kraji, kdy jim živobytí v podstatě zajišťovalo řemeslo. Valchu i s modernějším zařízením tedy nutně potřebovali, aby nemuseli chodit se sukem do valchy až do Uher (na dnešní Slovensko).

V cechu v tu dobu bylo sdruženo šestnáct samostatných mistrů a stejný počet pomocníků. Porovnáme-li tento údaj s počtem mistrů na počátku století, je patrný prudký pokles související s postupným úpadkem řemesla. Zároveň cech žádal o poskytnutí finanční výpomoci na stavbu nové valchy, protože nebylo v jeho možnostech financovat valchu z cechovních peněz. Podle všeho jejich žádost nebyla oslyšena, protože v roce 1897 byla pod zámek postavena nová valcha z kamene a cihel. Podle poznámky, kterou učinil neznámý pisatel o několik desetiletí později, byla tato valcha jako nepotřebná v roce 1956 stržena a její zdivo rozebrala rodina Slavíčková a Jahůdkova (pozn. obě to byly staré soukenické rodiny). Bohužel nám chybí účetní materiál z konce 19. století, proto se nedovídáme nic o okolnostech stavby

²¹⁰ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 154.

valchy: jakým nákladem byl postavena, kdo se podílel na financování atd.²¹¹

K dispozici máme pouze několik účetních záznamů ze třicátých až sedmdesátých let 19. století. Záznamy jsou však torzovité.²¹² Ve třicátých a čtyřicátých letech si cech na straně příjmů vykazoval vysoké částky jako příjem z valchy. Podle valchovního účtu za léta 1830 a 1831 přijal cech „z *válání cechovního*“ dvě sta dvacet zlatých a čtyřicet tři krejcarů.²¹³ Z uvedené citace vyplývá, že každý z mistrů, který valchu užíval platil určitou finanční částku, která pak tvořila tento příjem z valchy. Bohužel z cechovního účetnictví se nedovídáme žádné bližší informace. Tento příjem z valchy tedy představoval jádro cechovních příjmů. Další položky pak tvořily příjmy za pohřby, které se pohybovaly v desítkách zlatých (nejvíce se za pohřby utržilo v roce 1836, a to čtyřicet jedna zlatých a šestnáct krejcarů),²¹⁴ a příjmy za mistrovské, tovaryšské a učňovské přípovědi, popřípadě výpovědi učňů za tovaryše. Problémem je, že účty se dochovaly pouze jako volné listy, a nejsou nijak uspořádány, objevuje se nám opět dvojí účetnictví. Například ve třicátých letech máme dvojí účty pro rok 1833 a jednotlivé položky i celkové částky se liší. Pravděpodobně jde o koncept a čistopis, protože účet pro rok 1833 (folio č. 2) nemá oficiální hlavičku s datem účtování a jmény cechmistrů jak je tomu v druhém exempláři účtů pro rok 1833 (folio č. 18). Pro některá léta nám účty úplně chybí. Ještě ve třicátých a čtyřicátých letech cech vykazoval na straně příjmů částky v řádu několika set zlatých. Největšího příjmu dosáhl cech v roce 1836, a to čtyři sta osmdesát čtyři zlatých a třicet jedna krejcarů. Z toho sto sedmdesát šest zlatých

²¹¹ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. inv. č.17 Žádosti o zřízení valchy, daně, dodávky pro vojsko, spory o náhon 1795–1896, folio č. 54.

²¹² Tamtéž, inv. č. 20 Účty, soupisy dluhů, kvitance 1794–1905.

²¹³ Tamtéž, folio č. 1.

²¹⁴ Tamtéž, folio č. 3.

činil příjem z valchy a předešlý cechmistr Martin Slavíček předal pokladnici s dvěma sty padesáti zlatými a patnácti krejčary. Vydání toho roku činilo dvě sta devadesát dva zlatých. Cechu tedy zůstalo sto devadesát osm zlatých a z toho se ten rok vyplatilo čtyřicet osm zlatých Fabianu Slavíčkoví.²¹⁵ Z jakého důvodu bohužel nevíme.

Na straně vydání najdeme nejčastěji položky spojené s opravami a provozem valchy, dále za administrativu a za potřeby s ní spojenými (papír, inkoust), za platby komisařovi a písařovi. Cech si také nechával sloužit dvakrát ročně mše. Ani soukenický cech nebyl výjimkou a podarovával chudé mistry a tovaryše, případně vandrovní tovaryše několika zlatými ročně. Protože byl cech poměrně bohatý, mohl si dovolit dávat potřebným vyšší částky než ostatní bojkovické cechy. Nejednou dosáhly až pěti zlatých.²¹⁶

Je tedy jasné, že v tuto dobu ještě doznívala éra, kdy se cechu dařilo a i jeho ekonomika byla v zisku. Na čemž se zřejmě výraznou měrou podílely zakázky pro vojsko. Z roku 1805, z doby napoleonských válek, se dochoval předpis vojenské zakázky, tzn. kolik sukna a jaké druhy mají bojkovičtí soukeníci vyrobit pro královskou armádu. Podle tohoto nařízení se mělo vyrobit sto padesát devět kusů sukna, z toho sto šest kusů bílého a padesát tři kusů šedého melírovaného sukna.²¹⁷ Z podrobnějšího rozpisu vyplývá, že se na světlovském panství vyrobilo sto patnáct kusů sukna, jeden kus o délce dvaceti loktů. Každý soukeník vyrobil nejméně od jednoho druhu jeden kus.²¹⁸ Soukeníci za svou práci dostali zapláceno celkem čtyřicet osm tisíc osm set osmdesát jedna zlatých a třicet pět a čtvrt krejcarů. Jestli bojkovičtí soukeníci dostali další podobné zakázky nevíme.

²¹⁵ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 20 Účty, soupisy dluhů, kvitance 1794–1905, folio 3.

²¹⁶ Tamtéž, folio 1–45.

²¹⁷ Tamtéž, inv. č. 17 Žádosti o zřízení valchy, daně, dodávky pro vojsko, spory o náhon 1795–1896, folio 19.

²¹⁸ Tamtéž, folio 23.

Pravděpodobně tomu tak bylo, protože z roku 1829 pochází stížnost na Bojkovické soukeníky za nedodání ujednaného sukna.²¹⁹ Jisté je, že v roce 1849 žádali krajský úřad v Uherském Hradišti patrně o finanční podporu v řemesle. Řemeslníci argumentovali, tím, že od „*francúskéj vojny nastali fabriky*“ a o řemeslnou práci nebyl zájem. Bojkovickým soukeníkům se jen velmi těžko hledala práce. Navíc v letech 1848–1849 v důsledku revoluce v habsburské monarchii byly „uzavřeny hranice“ uvnitř monarchie a tím bojkovičtí soukeníci přišli o tradiční odbytiště v Horních Uhrách. K tomuto opatření ze strany vídeňské vlády došlo z toho důvodu, aby se zabránilo vyvážení zboží, které by se mohlo dostat do rukou uherských revolucionářů (zbraně, textilie, obuv). Jedinou výjimku tvořilo zboží určené přímo do Budína a Pešti k potřebě rakouských vojáků. Zboží bylo třeba opatřit kolkem, uvést adresáta a přesný popis zboží.²²⁰ Protože bojkovičtí soukeníci obchodovali pouze v pohraničí, byl jim vývoz suken zakázán, a zřejmě proto se obrátili na úřady se žádostí o pomoc.

Od konce čtyřicátých let je tedy patrný postupný úpadek, dokládají to nejen cechovní účty. V letech 1848–1849 je také naposledy zaznamenán příjem z valchy a celkový účet příjmů činil čtyři sta padesát jedna zlatých a čtyřicet osm krejcarů. Ovšem větší část se nacházela v dluzích, o znamená, že cech tyto peníze neměl fyzicky v pokladnici.²²¹ Za léta 1844–1848 tento dluh dosáhl výše dvě stě třiceti devíti zlatých a sedmnácti krejcarů.²²² Ve druhé polovině čtyřicátých let v důsledku neúrody zavládla dražota a bída, což vedlo ke snížení životní úrovně obyvatelstva Bojkovic. Nejedni řemeslníci, hlavně soukeníci, byli nuceni zanechat živnosti a hledat obživu jako

²¹⁹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 17 Žádosti o zřízení valchy, daně, dodávky pro vojsko, spory o náhon 1795–1896, folio 49.

²²⁰ Tamtéž, folio 1 a 4.

²²¹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 20 Účty, soupisy dluhů, kvitance 1794–1905, folio č. 33, 34.

²²² Tamtéž, folio 54–57.

nádeníci, kteří se vydávali za prací až do Prešpurku (dnešní Bratislavy). Výdělky však byly nevalné a sotva stačily pokrýt náklady na pobyt v cizině, takže řemeslníci domů posílali zanedbatelné částky.²²³

V padesátých letech se příjmy postupně snižovaly a nestačily pokrýt náklady na výdaje. Ve druhé polovině padesátých let 19. století se cechovní účetnictví dostalo do ztráty, kterou museli dorovnávat cechmistři, nebo se na chybějící peníze skládali všichni mistři. Od roku 1860 do roku 1867 cech neměl vůbec žádný příjem a na vydání se skládali ostatní členové cechu, každý podle svých možností.²²⁴

V letech 1871–1878 se hospodaření cechu vůbec nezanášelo do knih, jen při kvartálních shromážděních cechu se předložily účty a mistři je pouze podepsali.²²⁵

To, že polovina 19. století znamenala zlom v cechovním životě, dokládají také četné stížnosti a žádosti k nadřízeným úřadům. V roce 1854 soukeničtí mistři žádali podkrajský úřad v Uherském Brodě o snížení daně z řemesla, protože soukeníci nemají dostatek práce a soukenictví se stalo sezónní prací. Mnozí z nich byli nuceni přes jaro a léto vykonávat jinou práci, například hledali výdělek jako zedníci či zedničtí nádeníci (viz výše) nebo pracovali na polích, aby pak mohli nakoupit vlnu a přes zimu vyrábět sukno. Soukeníci také poukazovali na fakt, že daň z řemesla byli povinni platit i ti mistři, kteří se řemeslu vůbec nevěnovali a ostatní soukeníci se na úhradu jejich daně museli skládat. Že šlo o situaci vážnou, potvrdil na žádosti i obecní úřad v čele se starostou Antonínem Koncerem. Žádost však byla zamítnuta s odvoláním na příslušný patent v guberniálním cirkuláři z roku 1812,

²²³ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech krejčích Bojkovice, inv. č. inv. č. 7 Kniha přípovědí učňů (na konci zápisy o rodu Samků a drobné pamětní zápisy) 1771–1855.

²²⁴ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 20 Účty, soupisy dluhů, kvitance 1794–1905, folio 35–43.

²²⁵ Tamtéž, folio 44.

podle kterého každý, kdo provozuje samostatně řemeslo, musí daň zaplatit, výjimku tvořili pouze tovaryšové, sluhové a pacholíci (patrně učňové).²²⁶

Z uvedeného případu vyplývá, jak stát respektive úřady nebyly schopny ani ochotny řešit situaci cechovních řemeslníků, kteří mnohde nebyli schopni konkurovat levnější a leckdy kvalitnější výrobě textilních továren.²²⁷ I přes tuto nelehkou situaci a formální zrušení cechů, které nahradila již zmíněná živnostenská společenstva, se soukenické řemeslo v Bojkovicích udrželo ještě do začátku dvacátého století. I když cech patřil do živnostenského společenstva bojkovických řemeslníků, nepřestali cechmistři udržovat starou cechovní tradici, morálku i kulturu. Řemeslo zanikalo a ani státní podpora na opravu valchy a nákup vlny ve výši pěti tisíc šesti set korun nebyla schopna tento vývoj zvrátit²²⁸, Přesto i nadále se volili noví cechmistři, přijímali se noví cechovní členové a cech hrál svou nezastupitelnou roli v životech bojkovických obyvatel. Soukeníci se dál účastnili pohřbů, slavnostních shromáždění při církevních svátcích nebo při obnově.²²⁹ Ještě na počátku 20. století se soukenictvím živilo osmnáct bojkovických rodin, ovšem řemeslo jim poskytovalo pouze vedlejší zdroj obživy.

Ševcovský cech se pravděpodobně v tomto období nacházel v lepší kondici než soukenické řemeslo. Hlavně okolo poloviny 19. století, kdy cechmistři přijímali každoročně několik mistrů, učňů i tovaryšů. Na základě zápisů mistrovských přípovědí v Knize přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834 a v Knize přípovědí

²²⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 17 Žádosti o zřízení valchy, daně, dodávky pro vojsko, spory o náhon 1795–1896, folio č. 13.

²²⁷ DOLINA, Karel: *Živnosti za cechovního zřízení v Bojkovicích (dokončení)*. In: *Zahrada Moravy*, roč. 4, 1927, s. 69.

²²⁸ DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 158.

²²⁹ DOLINA, Karel: *Živnosti za cechovního zřízení v Bojkovicích (dokončení)*. In: *Zahrada Moravy*, roč. 4, 1927, s. 69.

mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863 vstoupilo do cechu nejméně šedesát jedna mistrů.²³⁰ Počet nově přijatých mistrů je oproti předchozímu období výrazně menší, protože citované knihy nepokrývají celé století. Nejlépe jsou dochované zápisy pro čtyřicátá až šedesátá léta 19. století. Starší exemplář přípovědních knih je spíše matrikou jednotlivých mistrů než knihou jednotlivých přípovědí. Přípovědní povinnosti mistrů se ještě na počátku století platili ve stejné výši a za stejných podmínek jako v předchozím období. Kolem poloviny století se však už pohybovaly nejčastěji kolem deseti zlatých. Velmi často mistři své přípovědi platili napůl, tedy polovinu dali hned a druhou dlužili. Součástí přípovědních povinností bylo zaplatit cechovnímu komisaři za dohled při přípovědi a poslovi za obeslání cechu.²³¹

Ačkoliv cech přijímal stále nové mistry, je patrná snaha regulovat počet lidí podílejících se na výrobě obuvi. Nebylo výjimkou, že nový mistr směl provozovat řemeslo, ale po určité době, nejčastěji po tři roky, nesměl přijmout žádného tovaryše a ani učně. Kolem poloviny 19. století byla tato podmínka téměř pravidlem. V téže době bylo praxí, že nový mistr platil přibližně jeden zlatý a deset krejcarů komisařovi, který byl přítomen při sjednávání přípovědí.²³² V minulém období se poměrně často do cechu přijímali i mistři jiného řemesla nebo mistři, kteří své řemeslo nehodlali provozovat a do cechu se vstoupili z náboženských a společenských důvodů (viz výše). Na počátku 19. století tento trend pokračoval. V zápisech najdeme ještě několik přípovědí, podle kterých je zřejmé, že uchazeč neprovozoval

²³⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834 a inv. č. 9 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863.

²³¹ Tamtéž.

Také: SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7 Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

²³² SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834 a inv. č. 9 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863.

ševcovské řemeslo, nýbrž byl mistrem jiného řemesla, nebo chodil za prací do světa a do cechu vstoupil zřejmě jen proto, aby si zajistil společenskou příslušnost a pohřeb. Ještě v roce 1828 vstoupil do cechu nový mistr, jenž nehodlal řemeslo provozovat a do cechu se nechal připovědět jen proto, že jeho otec byl ševcovským mistrem.²³³

I když některým novým mistrům nebylo dovoleno po určitou dobu sjednávat tovaryše a učně, přesto během století cech přijal poměrně mnoho učňů i tovaryšů. Podle Rejstříku tovaryšů pro léta 1823–1888 zachycující jména těch, kteří se v Bojkovicích sjednali do služby, bylo do cechu přijato nejméně sto sedmdesát tři tovaryšů.²³⁴ Podle zápisů v obou exemplářích přípovědních knih, tovaryšská přípověď činila jeden zlatý a třicet krejcarů až tři zlaté, patrně se výše přípovědi lišila pro cizí tovaryše a pro vyučené mistrovské syny.²³⁵

Podle dostupných pramenů bylo do učení přijato nejméně sto dvacet sedm až sto třicet sedm učňů.²³⁶ Každý zápis přípovědi znamenal v podstatě smlouvu mezi mistrem a rodiči, případně poručníky, učně. Délka učení se pohybovala mezi dvěma až čtyřmi lety. V některých případech „*stál učeň v řemesle*“ tři roky a čtvrtý rok ještě musel u svého mistra pracovat jako tovaryš. Také z tohoto ujednání mohl vyplatit a délka učení se tak zkrátila. Nejdelší učení sjednal Jan Polách, a to pět let.²³⁷ Většinou se však učení sjednávalo na tři roky. Často se rodiče s mistrem dohodli na tom, že první rok, nebo dva roky učení se ještě bude vracet domů, bude se doma stravovat a rodiče mu budou poskytovat ošacení. Další dva roky, nebo rok pak

²³³ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7. Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

²³⁴ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 10. Rejstřík tovaryšů 1823–1888.

²³⁵ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7. Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.

²³⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 8. Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834 a inv. č. 9. Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863 a inv. č. 11. Rejstřík učňů 1823–1888.

²³⁷ Tamtéž, inv. č. 9. Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863.

tato povinnost přešla na mistra, u kterého se učeň řemeslu učil. Učeň se stal členem jeho rodiny. Zvláště v případech, kdy byli učni takzvaně přespolní, žili celou dobu u mistra, který mu kromě stravy zajišťoval i oblečení. Samozřejmě za to dostal náležitě zaplaceno. Za takovýto způsob výuky si mistr nárokoval mnohdy dvacet až padesát zlatých. Například v roce 1848 přijal Franz Michálek do učení syna po nebožtíkovi Franzovi Polanském na čtyři roky do učení. Celou dobu učení měl žít u mistra, za to měl mistr dostat zaplaceno dvacet zlatých.²³⁸ Jindy učeň k mistrovi pouze docházel a po celou dobu učení se o něj starali rodiče. Ovšem i v těchto případech dostal mistr zaplaceno podobně vysokou částku, tedy dvacet až dvacet pět zlatých. Obvykle polovinu dostal zaplaceno hned při sjednání a druhou polovinu dostal zaplacenou až po vyučení. Výše platů byla sjednávána opravdu individuálně. Výjimečně totiž mistr za vyučení nedostal zaplaceno v penězích, ale v naturáliích, nebo za vyučení nedostal zaplaceno nic nebo jen malou částku (do deseti zlatých). Kromě toho ještě bylo povinností učně zaplatit poplatek do cechovní pokladnice tři zlaté a také musel odvést jeden a půl až dvě libry vosku. A stejně jako v případě mistrovských přípovědí, museli učňové zaplatit cechovnímu komisařovi, a to jeden zlatý a třicet krejcarů. Totéž se týkalo tovaryšských přípovědí.²³⁹ Je tedy jasné, že vyučení se řemeslu v ševcovském cechu bylo poměrně nákladnou záležitostí.

Účetnictví cechu se dochovalo dvojí a pouze z prvního dvacetiletí 19. století.²⁴⁰ Podobně jako v předchozím období účetní záznamy v obou exemplářích účtů nekorespondují. V Knize příjmů a vydání 1786–1825, která je součástí Knihy přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863, nejsou zaneseny příjmy za pohřby

²³⁸ SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 9
Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Tamtéž, inv. č. 9 Kniha příjmů a vydání 1786–1825 a inv. č. 17 Kniha příjmů a vydání 1758–1818.

a rovněž celková částka příjmů se liší. Pravděpodobně jde tedy o oficiální, komisařem kontrolovanou účetní knihu.

Nicméně je jisté, že stejně jako soukenický cech, který se na počátku tohoto období nacházel na svém vrcholu, tak také ševcovský cech se těšil poměrně slušnému vývoji. Účetnictví vykazovalo přebytky. Tedy příjmy stačily pokrýt vydání. Část zisků však představovaly dlužné částky. Charakter příjmů a vydání se nelišil od předchozích období ani od jiných bojkovických cechů. Příjmy tvořily přípovědi a jejich splátky. Pouze v letech 1804 a 1806 nevykázal cech žádný příjem.

Na straně vydání najdeme také obvyklé položky: platy cechovnímu komisařovi, písařovi a poslovi, peníze vandrovním tovaryšům, peníze za svíčky do kostela, za správu postavníků atd. Zajímavé je srovnání se soukeníky, pro které období kolem poloviny 19. století bylo velmi obtížným (viz výše). Jak se zdá pro ševce toto období z profesního hlediska nebylo zdaleka tak náročným. Faktem však je že, od konce čtyřicátých let byli obyvatelé Bojkovic stíháni jednou pohromou za druhou. Ať to byly přírodní pohromy jako neúroda nebo povodeň v roce 1859, nebo přechody vojsk. Z roku 1866 se dochovala stížnost k nadřízeným úřadům na útrapy spojené s válečnými událostmi tohoto roku. Po přechodu saského a rakouského vojska propukla v Bojkovicích epidemie cholery. Navíc téhož roku zachvátil Bojkovice ničivý požár, který zpustošil centrum městečka.²⁴¹ V tomtéž roce však bojkovičtí ševci získali vojenskou zakázku na výrobu tisíce párů obuvi. Protože komisní výroba jim zřejmě poskytovala slušný výdělek, žádali ševci v následujícím roce o udělení podobné zakázky ve výši až dvou tisíc párů obuvi, která by jim měla

²⁴¹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 16 Různé spisy.
Také: DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005, s. 60–61.

pomoci překlenout období nouze.²⁴² Jestli opravdu bojkovičtí ševci zakázku získali bohužel nevíme.

Další účty se pak dochovaly z konce století, jedná se o účty pohřebního spolku obuvnického, kde vedle je příjmů za pohřby vedeno také účetnictví cechovní. Podle těchto účtů byl cech v dobré finanční kondici, nedostával se do výrazných ztrát a mistři se nemuseli na poměrně velké výdaje skládat.²⁴³ Příjmy za pohřby nedosahovaly takové výše jako na konci předchozího období, ale i tak tvořily nezanedbatelnou část příjmu spolku. Pohřby a s nimi spojené záležitosti zřejmě pro cech znamenaly způsob vlastní prezentace, způsob, jak zdůvodnit svoji existenci. Pohřební spolek ale nezůstal orientovaný jen na ševcovské řemeslo. Členy spolku se stávali také příslušníci jiných cechů, například zedníci, tesaři, zvěrokleštiči, ale také lidé mimo řemeslnou výrobu, tedy rolníci, obchodníci, také například hostinský, poštmistr nebo policista. V roce 1885 byl dokončen nový pokrov, na který přispělo sedmdesát jedna členů pohřebního spolku celkovou částkou padesáti sedmi zlatých a sedmdesáti krejcary. Spolek bral svou roli velmi vážně, o čemž svědčí také ujednání z roku 1886, kdy se pokrov půjčoval pouze na požádání a za nepříznivého počasí se nesměl užívat.²⁴⁴ Tato společenská role cechu přetrvala až do začátku dvacátého století a jak se zdá, nebyla vždy žádoucí. V červnu roku 1914 v Bojkovicích zemřel děkan a bojkovický farář Jan Jelínek. Ševcovský (obuvnický cech) se zřejmě pohřbu zúčastnil, proto si za tuto službu nárokoval plat ve výši dvaceti korun. Představitelé cechu se pravděpodobně o tuto pohledávku hlásili a dostalo se jim odpovědi od právního zástupce Jelínkovy dědičky slečny Scherlerové, že pohledávku nezaplatí,

²⁴² SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 16 Různé spisy.

²⁴³ Tamtéž, inv. č. 18 Účty pohřebního spolku obuvnického 1885–1891.

²⁴⁴ Tamtéž, inv. č. 12 Kniha učňů 1857–1887, na posledních listech zápisy pohřebního spolku obuvnického 1875–1891.

protože obuvnický cech jako korporace nebyl na Jelínkův pohřeb zván, a dokonce ani nebyl pořádán o služby s pohřbem spojené.²⁴⁵

Jaký byl následující vývoj ševcovského cechu se nelze dopátrat. Jisté však je, že cech v jakési zkosnatělé podobě, a to stejně jako soukeníci, přežíval ještě během první poloviny 20. století, kdy pomalu řemeslná výroba v Bojkovicích zanikla.

Ve třicátých letech 20. století v Bojkovicích vzniklo národopisné muzeum zejména zásluhou historiků-amatérů a učitelů Karla Doliny a Aloise Jaška. Památky ševcovského cechu (artikule, knihy, cechovní pečeť a cínový džbán) a pracovní nástroje tak převzalo do péče toto muzeum. Ševcovský cechmistr se zároveň stal členem muzejního spolku, jehož úkolem bylo kontrolovat nakládání s vystavenými památkami. Zajímavé je, že ještě ve třicátých letech 20. století se řemeslnická společenstva v Bojkovicích nadále nazývala tradičním označením cech a jeho představitelé pak cechmistry. Podobným způsobem muzeum získalo do péče také památky jiných bojkovických cechů, ze kterých vznikla expozice mapující vývoj a činnost nejstarších bojkovických řemesel.²⁴⁶

Řeznický cech, poslední ze tří nejstarších bojkovických cechů, rovněž přečkal zvraty 19. století a jeho existence se datuje až do konce třicátých let 20. století. Bohužel nemáme dochovanou žádnou samostatnou příповědní knihu. Na základě Rejstříku mistrů 1770–1928 bylo během 19. století a prvních třiceti let 20. století do cechu přijato nejméně třicet sedm mistrů. Přičemž největší počet nově přijatých řeznických mistrů se datuje k roku 1928.²⁴⁷ Z dochovaných pramenů je

²⁴⁵ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 16 Různé spisy, folio 13.

Také: SOKA Uherské Hradiště, Muzeum kraje bojkovického Bojkovice, inv. č. 12 K dějinám muzea A.

²⁴⁶ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 16 Různé spisy, folio 18.

²⁴⁷ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 9 Rejstřík mistrů 1770–1929.

velmi obtížné říci, kolik mistři platili za přípověď. V účetním materiálu nejčastěji nalezneme částku jeden zlatý a třicet krejcarů, ale pravděpodobně jde jen o administrativní poplatek, protože ve stejných pramenech jsou zapsány i přípovědi vyšší, např. v roce 1827 si cech vykázal za jednu mistrovskou přípověď sedm zlatých a třicet krejcarů.²⁴⁸ Se stejným problémem se potýkáme také v případě přijímání učňů a tovaryšů. Jediné, co lze o této problematice zjistit je, že podle rejstříků bylo v 19. století a na počátku 20. století (do roku 1916) přijato nejméně dvacet devět tovaryšů a třicet jedna učňů.²⁴⁹

Pouze z řeznického cechu se dochovaly prameny účetní povahy mapující celé 19. století až do konce dvacátých let 20. století. Na základě těchto Knih příjmů a vydání si lze udělat představu o ekonomickém vývoji cechu. Na počátku 19. století se řeznický cech dostal do finančních potíží. Vykázal-li si cech vůbec nějaké příjmy, nestačily pokrýt výdaje, které se ani v tomto období výrazně neproměnily. Mistři se museli na výdaje poskládat. Že se řezníkům na počátku 19. století nedařilo dokládá také stížnost, ve které si bojkovičtí řezníci stěžují na konkurenci z jiných měst, jež je nutí vysekávat maso o tři až čtyři krejcarey levněji než stanoví zemské nařízení. Jen pro srovnání na konci 18. století se funt hovězího masa prodával za pět krejcarů a za totéž množství telecího masa se pak platilo šest krejcarů. Tato situace se táhla až do začátku třicátých let 19. století, kdy se v cechovním účetnictví začaly projevoval zisky. Poměrně zajímavé je srovnání s oběma staršími cechy, které na počátku 19. století po ekonomické stránce poměrně prosperovaly a u soukeníků je od padesátých let patrný ekonomický pokles. U ševců už to tak jednoznačně říci nemůžeme. Jisté ovšem je, že výroba

²⁴⁸ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 23 Kniha příjmů a vydání 1827–1851.

²⁴⁹ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 10 Rejstřík tovaryšů 1823–1916 a inv. č. 11 Rejstřík učňů 1828–1913.

komisní obuvi, jim načas pomohla k slušnější obživě. U řezníků nastal ekonomický růst od čtyřicátých let 19. století, ačkoliv druhá polovina čtyřicátých let se nesla ve znamení drahoty a zhoršené životní úrovně. Cechovní prameny nám bohužel nenabízejí uspokojivé vysvětlení této situace. Od padesátých let 19. století si cech vykazoval hlavně příjmy za pohřby, podobně jako ševcovský cech. Příjmy plynoucí cechu z přípovědí nových členů nebo učňů byly nepatrné.

Je tedy zřejmé, že řeznický cech přijal stejnou společenskou roli v případě pohřbů jako ševcovský cech. V lednu roku 1852 učinili cechmistrři řeznického cechu dohodu s cechem kožešnickým, že se zavazují „*tito dva cechové jeden druhému tak dlúho, dokavád cech cechem zůstane, jejich mrtvé těla podle křesťanského katolického náboženství zdarma k hrobu vyprovazovat jak majstry, tak jejich manželky i děti, jenom kdyby se přitrefilo a byli rodičové, kteří by nebyli v knihách cechovních psaní, tehdá se podle libosti cechu spořadovat.*“ Kromě toho se oba cechy dohodly, že budou společně „*vykonávat pobožnosti při Božím hrobě*“.²⁵⁰ Tradice účasti cechu na pohřbech svých členů, ale i cizích lidí, přetrvala nejméně až do dvacátých let 20. století. V roce 1926 dostali řezníci zapláceno za dva pohřby dohromady osmdesát korun.²⁵¹ Právě tyto společenské funkce opodstatňovaly existenci starobylých cechů. Ještě v roce 1938 došlo k předávání cechovního účetnictví a volbě nových cechmistrřů. Z tohoto roku se dochovalo následující svolání členů: „*Kolegové! Zvu vás tímto, abyste se sešli k Františku Viceníkovi, řezníku v Bojkovicích, dnes t.j. v úterý dne 31. května 1938 o ½ 9. hod. večer. Jedná se o cech řeznický, který jsem převzal od cechmistra Al.*

²⁵⁰ SOKA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 22 Kniha příjmů a vydání 1781–1869.

²⁵¹ Tamtéž, inv. č. 25 Kniha příjmů a vydání 1883–1928.

Blahuška st. Podepsán Frant. Viceník, řezník.“²⁵² Na programu schůze byl zápis a převzetí cechovních věcí, volba cechmistra a případné projednání dalších návrhů. Zavázalo se přijít deset bojkovických řezníků.

Již dávno však přestaly cechy hrát ekonomickou a kontrolní roli tak, jak tomu bylo na počátku jejich existence, a v průběhu první poloviny 20. století zanikly společně s řemeslnickou výrobou.

²⁵² SOkA Uherské Hradiště, Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 15
Usnesení cechu, cechmistrovská přísaha, svolání členů cechu 1777–1938.

Závěr

Cílem práce bylo postihnout vývoj cechovního zřízení v poddanském městečku, kde cechy jako ekonomické, náboženské a sociální instituce vznikaly až od 16. století. Bohužel o nejstarším období existence tří nejdříve založených cechů soukenického, ševcovského a řeznického toho díky absenci pramenů příliš nevíme. Zvláště soukenický cech zůstává opředen tajemstvím zahalujícím jeho vznik a prvních sto let jeho existence v Bojkovicích.

Zakládání bojkovických cechů nebylo ničím výjimečným. Řekli jsme, že 16. století se neslo ve znamení zvýšené hospodářské aktivity šlechticů, kterou doprovázel rozvoj řemeslné výroby. Navíc od konce 15. století se poddanské městečko Bojkovice dostávalo do pozice hospodářského centra světlovského panství. Řemesla dosáhla velkého rozvoje v průběhu 17. století, díky tehdejšímu majiteli panství hraběti Gabrieli Sserenyimu z Malého Sserenu a na Novém Světlově. Tento poměrně rychlý rozvoj, který svého vrcholu dosáhl v 18. a na začátku 19. století, zaznamenal především soukenický cech.

Řemeslnické cechy působily také jako určité sociální instituce, kdy zajišťovaly svým členům pomoc v nouzi a rovněž jim poskytovaly poslední službu. Téměř všechny bojkovické cechy, nejenom soukenický, řeznický a ševcovský, které stáli v popředí badatelského zájmu, si ve svých artikulích stanovily společnou účast na pohřbech svých členů jako povinnost. Kdo neuposlechl a na pohřeb se nedostavil, musel zaplatit pokutu ve formě odvodu určitého množství vosku.²⁵³ Právě tato povinnost se v průběhu 18. a 19. století dostala do popředí a do jisté míry tak vytlačila tradiční ekonomické funkce cechu. Zejména v závěru 19. století, kdy cechovní výroba nestačila

²⁵³ Například v artikulech cechu kožešnického je jako pokuta za neúčast na pohřbu stanoveno odvést dvanáct funtů vosku.

v mnohých odvětvích konkurovat tovární výrobě. Tento trend se snad nejmórazněji projevil v textilním odvětví. Od druhé poloviny 19. století začala výroba v soukenickém cechu stagnovat a postupně upadat, protože se soukeníci nedokázali se svými výrobky na trhu uplatnit. Částečně to bylo způsobeno i nepříznivou politickou situací v polovině 19. století, kdy soukeníci ztratili svá tradiční odbytíště, tedy Horní Uhry a výroba komisiního sukna je dokázala uživit pouze nakrátko. Podobná situace nastala také ve výrobě plátna, kterou obstarával cech tkalcovský. Od sedmdesátých let 19. století nedokázali bojkovičtí tkalci konkurovat levnější tovární produkci a řemeslo pomalu zanikalo. Na počátku 20. století se v Bojkovicích živily tkaním plátna pouze tři rodiny.²⁵⁴

Naproti tomu opačný vývoj zaznamenal cech ševcovský, který svou prosperitu založil právě na aktivitách spojených s pohřebními rituály. Ke konci 19. století se nám objevuje v cechovních pramenech pohřební spolek obuvnický, který sdružoval nejen ševce, ale i řemeslníky jiných profesí, případně lidi, kteří se řemeslu nevěnovali vůbec. Protože příjmy za pohřby najdeme v účetnictví většiny bojkovických cechů a v těch nejstarších bez výjimky, zdá se, že touto formou činnosti se prastaré instituce udržovaly při životě. Navíc pro malé městečko je sepětí s tradicí, která se udržovala po staletí, příznačným rysem. A když cechy formálně nahradila živnostenská společenstva, byla to právě síla tradice a setrvačnost, která bojkovické cechy udržela i v době, kdy už v podstatě neexistovaly podmínky pro působení podobné organizace. Jak jinak lze interpretovat volbu nových cechmistrů cechu řeznického na konci třicátých let 20. století?

Závěrem lze tedy konstatovat, že i přes poměrně silnou snahu korigovat cechovní politiku v 17. století přes počáteční myšlenky cechy zrušit a nakonec i jejich zrušení v polovině 19. století, se

²⁵⁴ Dolina, Karel: Kronika Bojkovic, Bojkovice, 2005, s. 172.

cechovním organizacím podařilo v Bojkovicích přežít a udržet v městečku jeho řemeslnický ráz. A to zejména díky schopnosti bojkovických cechů přizpůsobit se změněným ekonomickým i kulturním podmínkám. Jak už bylo naznačeno, Bojkovicko bylo chudým krajem, kde kromě zemědělské produkce poskytovalo lidem obživu po staletí právě řemeslo. Z počátečních hospodářských institucí se z cechů v 19. a na počátku 20. století stala především zájmová společenská sdružení, která udržovala v povědomí lidí tradiční způsob života a také obživy. Oporu tohoto tvrzení můžeme spatřovat ve vzniku národopisného muzea ve třicátých letech 20. století, které velmi bedlivě střežilo prastaré cechovní památky.

Práce si kladla za cíl zachytit a interpretovat vývoj nejstarších bojkovických cechů, které měly pro tento region klíčový význam. Jelikož pramenná základna je zcela vyčerpaná, nabízejí se možnosti porovnat tento vývoj se situací v jiných poddanských městečkách na Moravě.

Seznam pramenů

Řeznický cech:

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 1 Artikule.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 2 Potvrzení artikulí.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků, inv. č. 3 Privilegium na osm masných krámů 1575.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 7 Kniha přípovědí mistrů 1722–1840.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů 1749–1837.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 9 Rejstřík mistrů 1770–1929.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 10 Rejstřík tovaryšů 1823–1916.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí učňů 1582–1666.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 12 Rejstřík učňů 1828–1913.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 14 Žádosti cechu k vrchnosti a jiným úřadům 1711–1828.

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 15 Usnesení cechu, cechmistrovská přísaha, svolání členů cechu 1777–1938.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 16 Různé spisy 1754–1934.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řeznický, inv. č. 15, Usnesení cechu, cechmistrovská přísaha, svolání členů cechu 1777–1938.
- Státní okresní archiv Uherské hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řeznický, inv. č. 18 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1663–1695.
- Státní okresní archiv Uherské hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řeznický, inv. č. 19 Kniha příjmů a vydání peněz a vosku 1705–1802.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 20 Kniha příjmu vosku 1726–1805.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 21 Kniha příjmů a vydání 1726–1753.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 22 Kniha příjmů a vydání 1781–1869.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 23 Kniha příjmů a vydání 1827–1851.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 24 Kniha příjmů a vydání 1852–1922.

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech řezníků Bojkovice, inv. č. 25 Kniha příjmů a vydání 1883–1928.

Soukenický cech:

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 1 Privilegium na valchu pod zámkem, 1592.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 4 Výtah z artikulů z Uh. Brodu 1740.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 10 Artikule pro soukenické a houňarské tovaryše.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 11 Kniha přípovědí 1619–1722.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 12 Kniha přípovědí mistrů 1725–1776.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 13 Kniha přípovědí mistrů 1776–1829.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 14 Kniha tovaryšů 1789–1907.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 16 Cechovní řády, texty přísah mistrů, funkce cechovního komisaře 1750–1829–1858.

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 17 Žádosti o zřízení valchy, daně, dodávky pro vojsko, spory o náhon 1795–1896
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 18 Seznamy soukeníků a jejich majetku, seznamy tovaryšů 1800–1911.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech soukeníků Bojkovice, inv. č. 20 Účty, soupisy dluhů, kvitance 1794–1905.

Ševcovský cech:

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 1 Artikule 1568.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 3 Artikule 1631.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1793–1834.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 9 Kniha přípovědí mistrů, tovaryšů a učňů 1823–1863a kniha příjmů a vydání 1786–1825.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 10 Rejstřík tovaryšů 1823–1888.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 11 Rejstřík učňů 1823–1888.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 12 Kniha učňů 1857–1887, na posledních listech zápisy pohřebního spolku obuvnického 1875–1891.

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 13 Oběžníky a vyhlášky obchodní a živnostenské komory v Olomouci 1851–1869.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 16 Různé spisy 1754–1934.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 17 Kniha příjmů a vydání 1758–1818.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech ševců Bojkovice, inv. č. 18 Účty pohřebního spolku obuvnického 1885–1891.

Ostatní:

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, inv. č. 1 Artikule 1638.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, inv. č. 8 Kniha přípovědí učňů a tovaryšů 1843.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech kovářů a kolářů Bojkovice, inv. č. 3 Generální cechovní řád a generální cechovní artikule 1731, 1739.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech krejčích, Bojkovice, inv. č. 1 Artikule.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech krejčích Bojkovice, inv. č. inv. č. 7 Kniha přípovědí učňů (na konci zápisy o rodu Samků a drobné pamětní zápisy) 1771–1855.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Cechy Bojkovice – Cech tkalců Bojkovice, Cech kožešníků, zedníků, tesařů Bojkovice, inv. č. 1 Artikule.

- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Muzeum kraje bojkovického Bojkovice, inv. č. 12 K dějinám muzea A.

Seznam literatury

Monografie:

- DOLINA, Karel: *Kronika Bojkovic*, Bojkovice, 2005.
- FISCHER, Richard: *Vývoj cechovního zřízení*, Olomouc, 1929.
- JANÁK, Jan: *Dějiny Moravy. Díl 3/1. Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918. Vlastivěda moravská*, Brno, 1999.
- JANÁK, Jan: *Hradištský kraj v období průmyslové revoluce na Moravě*, Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1984.
- ŠEVČÍK, Václav: *Historie cechovního zřízení řemesel a obchodu*, Praha, 1926.
- WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha, 1906.
- WINTER, Zikmund: *Řemesla a živnosti XVI. věku*, Praha, 1909.

Studie a časopisecké články:

- BARTOŠÍKOVÁ, Alena: *Cesty bojkovských soukeníků*.
In: *Malovaný kraj*, roč. 35, č. 1, 1999, s. 10.
- BÍLÝ, Č.: *Řemeslnické zlozvyky v 18. století*. In: *Český lid*.
Sborník věnovaný studiu lidu českému v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, 1913, roč. 22, č. 1, s. 370–380.
- DOLINA, Karel: *Živnosti za cechovního zřízení v Bojkovicích*.
In: *Zahrada Moravy*, roč. 4, 1927, s. 24–26, 38–41, 55–56, 68–69.
- HABARTOVÁ, Romana: *Zvyky a obyčeje učňů, tovaryšů a mistrů*.
In: TARCALOVÁ, Ludmila (ed.): *Zvyky a obyčeje socioprofesionálních skupin. Sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK*. Studie Slováckého muzea, č. 10, Uherské Hradiště, 2005, s. 123–136.

- MAREK, Jaroslav: *Řemeslná výroba v moravských městech v 16. století*, Sborník Matice moravské, ročník 91, Brno, 1962, s. 124–154.
- MIKULÁŠEK, František: *Řemeslo soukenické v Bojkovicích*. In: *Zahrada Moravy. Vlastivědný sborník pro mládež župy uherskohradištské*, č. 6, roč. 4, 1927, s. 81–83.
- PAJER, Jiří: *Sekty Moravských Novokřtěnců*. In: *Jižní Morava*, roč. 36, č. sv. 39, 2000, s. 73.
- PÁNEK, Jaroslav: *Moravští novokřtělci*. In: *Český časopis historický*, roč. 92, č. 2, 1994, s. 242–256.
- Radimský, Jiří: *První statistika moravských řemesel z let 1732–1733*. In: *Sborník Matice moravské*, roč. 80, 1961, s. 238–247.
- SMUTNÝ, Bohumír: *Odpor cechů ke zřizování textilních manufaktur v některých moravských městech v 18. století*. In: JUROK, Jiří. (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci*, Ostrava – Nový Jičín – Příbor, 2002, s. 205–213.
- URFUS, Valentin: *K cechovní politice v Čechách na přelomu 17. a 18. století a k jejím ideovým zdrojům*. In: *Právněhistorické studie*, roč. 6, 1960, s. 39–65.
- VICENÍK, Alois – JAŠKOVÁ, Marie: *Ze slávy cechů bojkovských*, In: *Lidová tvorba*, roč. 3, č. 2, 1942, s. 2–3.

Resumé

My degree work is focused on a question of guilds in conditions of a serfdom small town Bojkovice, that became the centre of a demesne in border area.

This work refers to relatively wide period of time from the 16th to the 20th century.

Guilds have been formed in our country since the 14th century as economic, religious and social institutions. They provided craftsmen with their living, took care of social, morals and honesty. Religiousness of craftsmen was also very important.

My degree work focuses on the development of the three oldest guilds that appeared in the 16th century – the cloth's guild, the shoemaker's guild and the butcher's guild.

My work aims for the right interpretation of some questions that are related to the guilds' development, changes of their functions within the 18th and the 19th century or the guilds' continuing up to the 20th century.

The three above mentioned guilds were originally established as economic institutions. But within the 18th and the 19th century, the social, religious and cultural functions got ahead and these replaced the traditionally economic functions of the guilds. It was especially the case of the cloth's guild, where the guild's production was not able to compete with the factory production.

On the other hand, the shoemaker's guild had a different development. They did well because of the activities connected with the burial ceremonies. As the earnings for funerals can be found in nearly all guilds' account books, it seems that these old institutions kept going for a long time due to these kinds of activities.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Kristýna DOČKALOVÁ

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta, Katedra historie

Název práce: Cechy v Bojkovicích

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Miller, M.A., Ph.D.

Počet znaků: 198 771

Počet příloh: 0

Počet položek v seznamu pramenů a literatury: 69

Klíčová slova: cech, řemeslo, ekonomická, náboženská a sociální funkce, mistr, učeň, tovaryš, soukeníci, ševci, řezníci, Bojkovice, 16. až 20. století, artikule, knihy příjmů a vydání, knihy přípovědí, vosk, pohřeb, historiografie, tradice

Charakteristika práce: Předkládaná práce se soustřeďuje vývoj tří nejstarších řemeslnických cechů: soukenického, ševcovského a řeznického v podmínkách malého poddanského městečka Bojkovic, které se stalo centrem panství v pohraničním kraji. Hlavní pozornost je zaměřena na jejich vývoj v průběhu jednotlivých staletí a pokouší se interpretovat některé problémy související s vývojem cechů, například jak se proměňovaly cechovní funkce v průběhu 18. a 19. století, případně přetrvání cechů až do 20. století. Časově je práce zasazena do poměrně širokého rámce 16. až počátku 20. století.